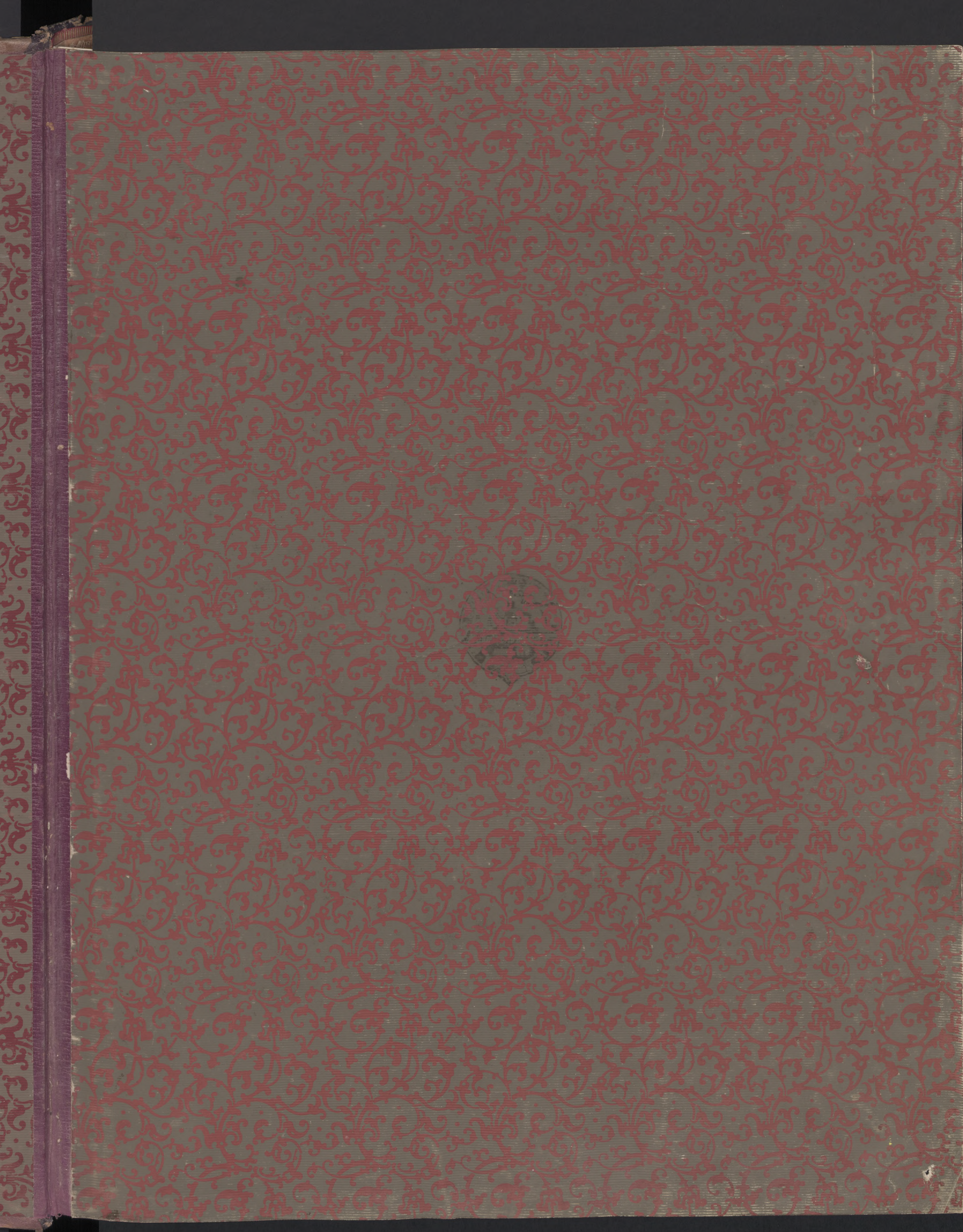

BIBL. ZIRC
61879

Kröcher
856

STOM. DRUPPENSTEIN & SOHN. REICHEN

Off. Lorrain

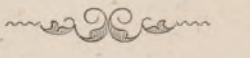
UTAZÁSI ALBUM

SOBORSINI

GRÓF FORRAY IVÁN

EREDETI RAJZAI ÉS JEGYZETEI SZERINT.

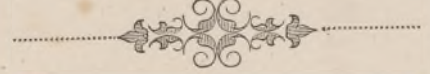
KIADTA

SOBORSINI

GRÓF FORRAY ENDRÉNÉ

BRUNSWIK JÚLIA GRÓFNŐ

CSILLAGKERESZTES ÉS PALOTA-HÖLGY.

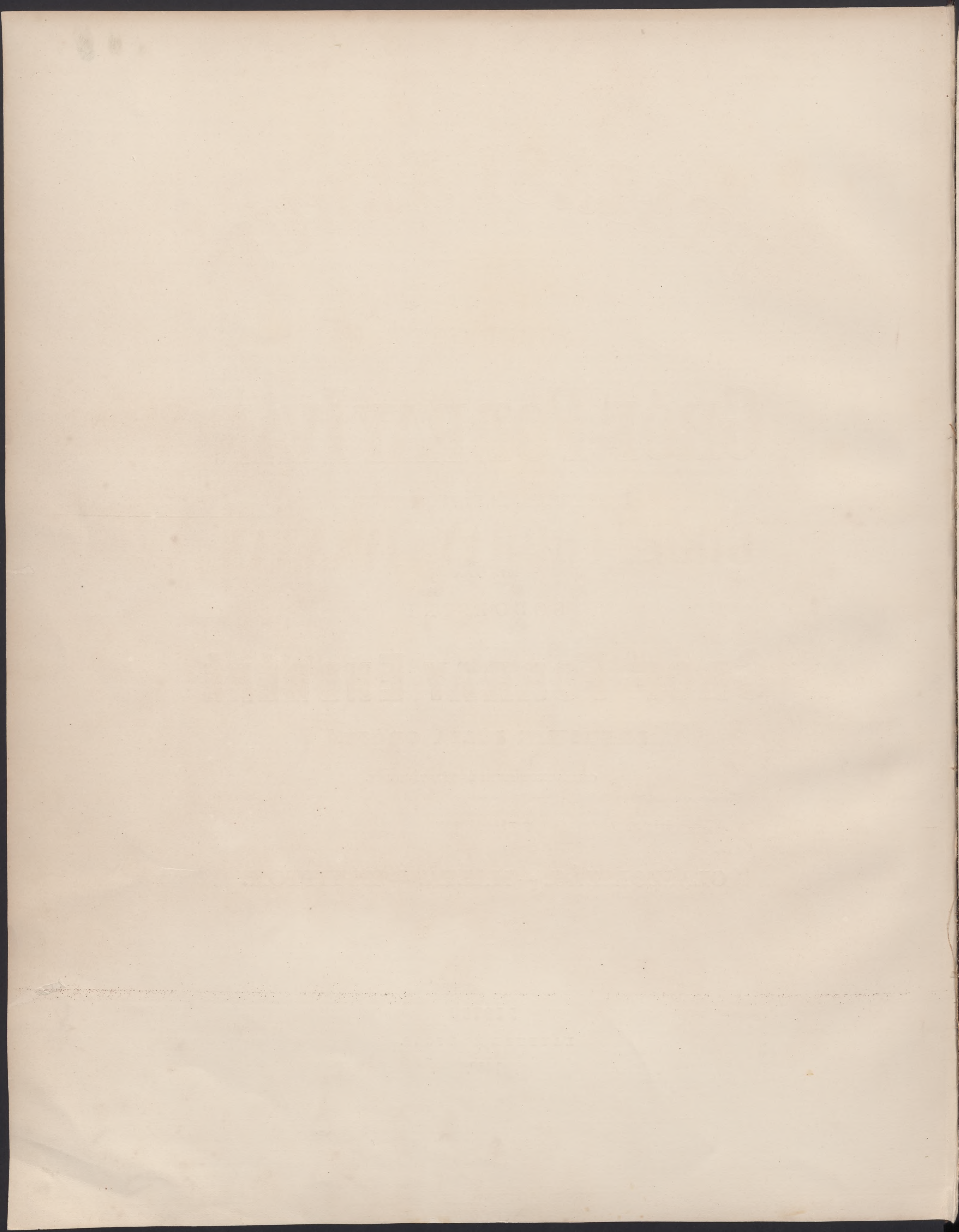
OLASZORSZÁG. — MALTA. — EGYIPTOM.

PESTEN

LAUFFER ÉS STOLP.

1859.

EGYETLEN FIÁNAK

SOBORSINI

GRÓF FORRAY IVÁNNAK

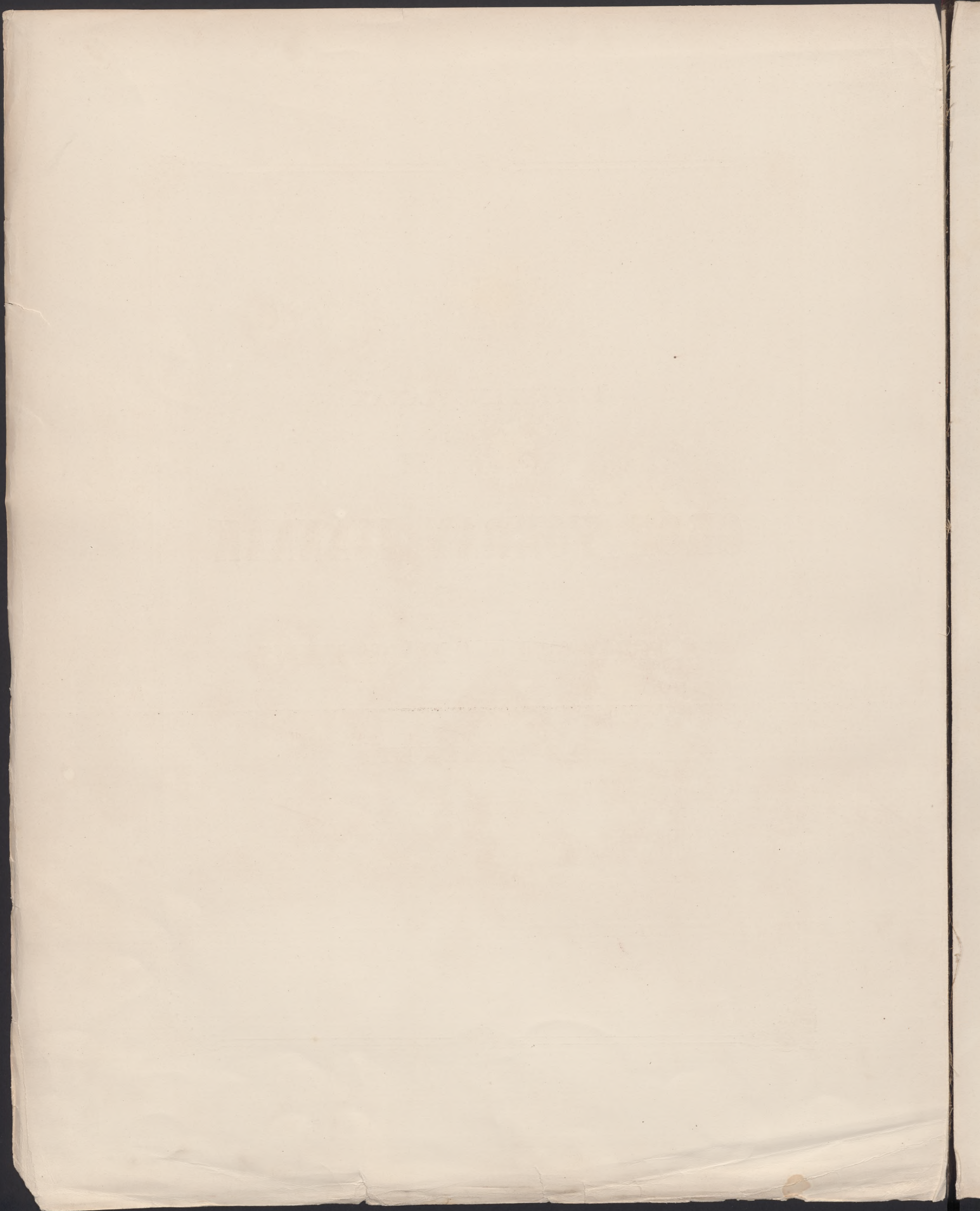
KIBEN

A FORRAY GRÓFOK CSALÁDJA KIHALT,

ÖNNÖN MŰVEIBŐL

EZ EMLÉKET

A KESERGŐ ANYA.

A Z O L V A S Ó H O Z .

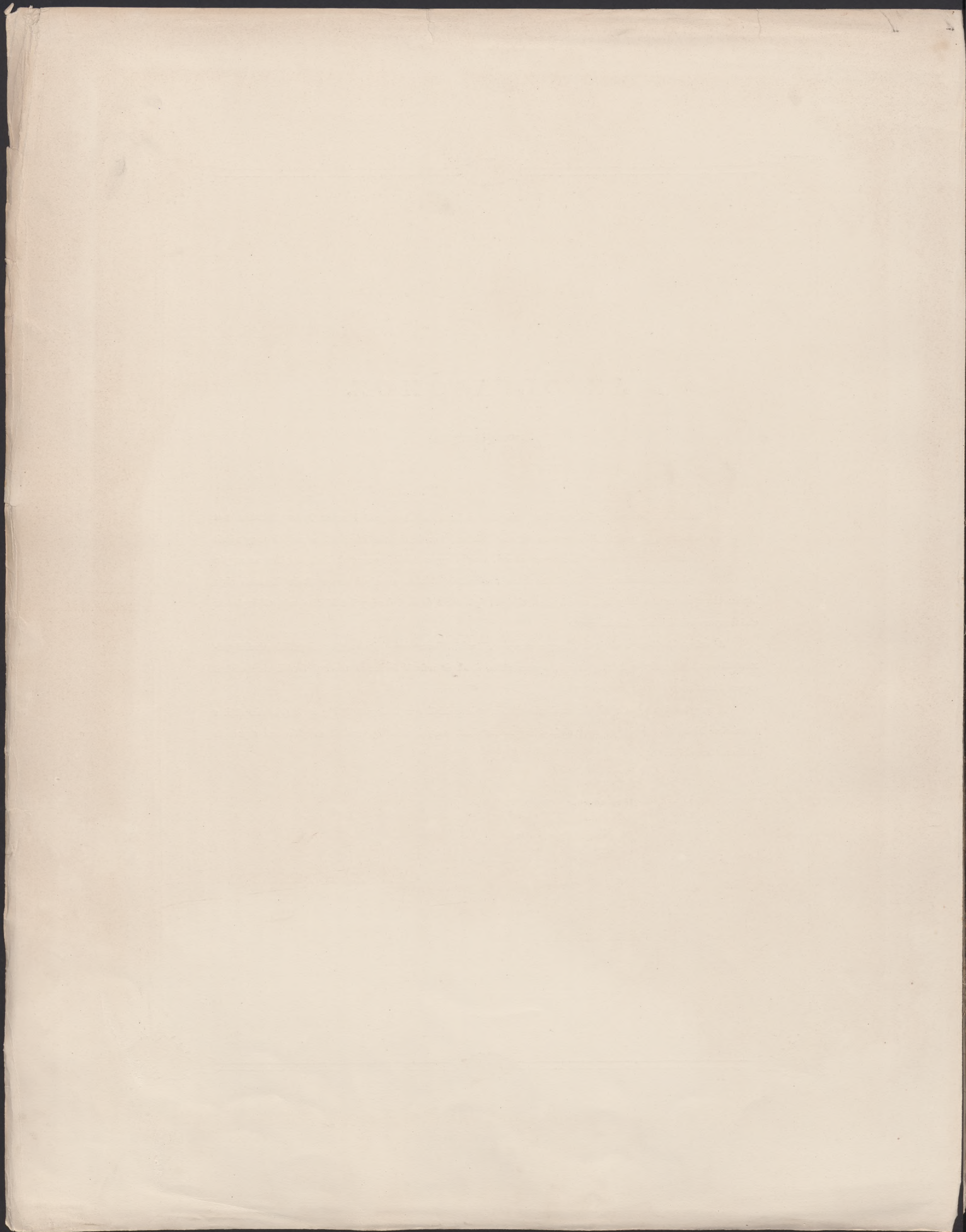
zon kitünően szép rajzok mellett, melyeket a korán elhunyt gróf FORRAY IVÁN 1842-ben tett olaszországi, maltai és egyiptomi útazása közben, természet után készített, s melyek nagy részét jelen „Album“ban veszi a magyar olvasó, esupán egyes levelei maradtak fen, melyeket az anyján gyöngéd vonzalommal csüggő fiú ahhoz a távolból intézett, s melyekben az általa hosszab útja közben látott nevezetesb helyeket, személyeket, tájakat, épületeket és napi élményeket közölte volt, többnyire az első benyomások élénkebb hatása alatt.

A művet kiadó anya ohajtván, hogy e pompás „Utazási Album“ szép képei mellett, legalább némi figyelemzető sorok álljanak: ezek megírásával, s ama ritka, élénk és művelt szellemet tanúsító levelek rendezésével engem bizott meg.

E nagybecsű megbízás folytán szerkeztettem én e levelekből s a boldogult ifjú gróf „úti-kalaúz“aiból a művészien kivitt festményekhez ama rövid „Magyarázat“okat, melyek némileg vezetőül szolgálhatnak a pompás „Album“ szemlélőinek.

PEST, 1857. májusban.

CSÁSZÁR FERENC.

Életirati vázlat

magas rangú és vagyonos szüléktől származás, már magában véve, szép ajándéka a Gondviselésnek, mely valamint kitüntetést, sőt előnyöket is biztosít a társadalmi életben: úgy simább ösvényt nyit a szép és magasztos tettekre törekvőnek. És ha ez ajándékhoz szívnemesség s jeles elmetehetség járul még: kétségtelen a süker, mely a jó és nagy tettekben fenmaradandó emlékezet megszerzése és biztosítása okáért tett küzdelmet koszorúzza. Csak egy kell még ez ajándékhoz: hogy az élet fonala a pálya legvirulóbb szakában ketté ne szakadjon, s ez által a nagyratörekvésnek, nemes buzgalomnak, tettsovár kebelnek vágyai, tervei, reményei, mint lengő ködképek az esti homályban szét ne foszoljanak.

A Gondviselés amaz ajándokában csak kevesen részesülnek a halandók közül; s e kevesek egyike volt soborsini gróf FORRAY IVÁN, kinek magas rangot, vagyonos szüléket, s ezekhez szívnemességet és jeles elmetehetséget adott a Teremtő; azonban pályáját nem nyújtá oly hosszúra, hogy a férfias küzdelem babérát egész ragyogásában — mint lelke ohajtá s tetteiben nyilatkozó vágya megérdemlé — tűzhesse homlokára!

Róla, és rövid élet-pályájáról itt néhány sorral emlékezni, ha szükségessé talán nem is, mindenkép helyessé, sőt kíváncsossá teszi e mű, mely az ő szellemi erejének, nemes izlésének és sokoldalú képzettségének ékes maradványa.

Apja soborsini báró FORRAY ANDRÁS, anyja gróf BRUNSZVIK JÚLIA, 1817. April 17-kén élvezék ama tiszta, szent örömet, mit szülék első fimagzatuk születése fölött érezhetnek. Boldog házasságukat már megáldotta volt az ég egy leánynyal, az élet tavaszán elhunyt CÉPHISEZZEL; IVÁN születése pedig valódi templommá szentelvé a soborsini kastélyt, melyben a szülék hálaimája, mint égő tömjén jó illatú füstje, szállt fel a magasság Urához; és újabb családi öröm szentélyeül lön e kastély IVÁNUNK másik nővére JÚLIA születésekor, kiből ma gróf NÁDASDY LIPOLT nejét, a leggyöngédebb anyák egyik példaképét a lelkes honleányt, és a nagyreményű gróf NÁDASDY PAULAI FERENC édesanyját tiszteljük.¹⁾

Tartós, sőt folytonos volt akkor a szülék öröme, hálaimája, mely a következő évben kedves fimagzatuk nevének első évnapját fényes családi ünneppé avatá Soborsinban. A hazaszerte tisztelt apa és anya számos ismerői — legnagyobb részt Arad megyének nemes fiai — összesereglettek ott 1818. Május 16-kán: meghozni keblök őszinte örvendezését a közszeretben álló szüléknek; meghozni szerencse-kíváncsúságukat a nagyreményű kisdednek, ki nem is sejté akkor, hogy az ő kedvéért lön megünnepelve oly fényesen ama nap, s hogy az ő kék szemének mosolygó egében a túlboldog szülék mennyei örömeinek kéjérezete tükröződék.

¹⁾ Lehetetlen említetlenül hagynom itt a gyászt, mely e köztisztelti családot 1856. évi december 14-kén érte. E napon halt meg Münchenben, élete 20. évében a lelkes anyának idősbik fia gróf NÁDASDY TAMÁS, kiből a szülék öröme, a honfiak reménye, ismerői tisztelettárgya hanyatlott az oly váratlan és kora sírba! Adja a kegyes Ég, hogy ez öröm, e remény, e tisztelet másik tárgya: a NÁDASDY-FORRAY grófi családnak most már egyetlen sarja, az itt említett FERENC, hosszú, tettekben gazdag élete által feledtethesse e gyászt, valósíthassa e reményeket.

Első nevelését és tanítását IVÁN a szülői háznál nyeré, hol azt, a legéberebb apai örökös, a legmelegebb, leggondosabb anyai szeretet, mik egykor bölcsőjénél virrasztottak, kísérek szakadatlanul. S csakugyan a kedély nemes-ségében s a lélek emelkedettségében egykép gazdag szülék, ritka szerencsével örökölték át e szép tulajdonokat IVÁNra is, ki szíve és elméje fejlődésének első korszakában már alaposaknak tünteté föl ama szép reményeket, melyeket jövő képzettségéhez, szép és nagyratörékvéséhez szülői, nevelői és tanítói szintén, mint a család ismerősei, kötöttek.

Hogy ép és teljes erőre fejlődött testben nagyobb és biztosabb hatással működik a szellem: e régi, de akkor általában kevésbé méltányolt, s még kevésbé alkalmazott nevelési elvnek igazságát jól érté és érzé a nagyműveltségű és széles olvasottságú atya, s azért a nevelésnek ez ágát IVÁN fia körül annak már kisdéd korában alkalmazá. Innen lón, hogy mialatt a kis növendék szíve és szelleme a tanulmányokban meglepő sikerrel indult fejlődésnek: teste is erőt, hajlékonyságot nyert, mely őt később messze tartományokba teendett útazásai közben, az éghajlat változásainak káros következmények nélküli elviselhetésére képessé tevő.

Igy történt, hogy 1829-ben, 12 éves korában, már ott lovagolt a kis IVÁN élén a fényes bandériumnak, mely atyja beigtatására a csanádi főispáni székbe, ünnepélyesen vonult a megye székvárosába.

A tudományok és szépművészetek mindazon ágai, melyek korához és jövődö polgári állásához képest, kiképzésére szükségeseknek vagy illőknek látszottak: egykép lőnek tanítva, művelve a fogékony eszű s ritka ügyességű fiúnál, ki 1834-ben már a bölcsészeti, 1835-ben pedig a jogi tanulmányokból végzé fényes sikerrel a pesti kir. Egyetemnél a vizsgálatokat; s miután a jövő évet joggyakorlatban tölté el: 1837-ben Szerém megye aljegyzőjévé, s a következőben ugyanott főjegyzővé nevezetett.

A megyei hivatal kivitte őt a nyilvános életnek az időtájt már zajos mezejére. Első föllépése itt azon kitüntető küldöttség volt, melyben mint Szerém megye követe, Cseh Edvárdal együtt, a Zágrábban tartatni szokott Horvát-Tót- és Dalmátországok közgyűlésén 1839-ben megjelent; hol a deli ifjú fényes fölléptével mindenki figyelmét leköté.

Azon országgyűlés kevés tért nyitott készütsége és tehetségei kitüntetésére. Azonban utasításához híven, lelkes küldőinek őszinte vonalmát a magyar nyelv országos ügyéhez ki sem tolmácsolhatta volna melegebben, mint FORRAY IVÁN és említett követtársa tevő, mit főleg neki, mint magyar főnemesnek, az ellenkező véleményű horvátországi Rendek sem vehetének rossz néven. — E küldetéséről a bekövetkezett magyar országgyűlésen tőn jelentést, melyre mint királyi kegy által már az említett 1839. évben nagykorúva lett főnemes, szokott királyi levél által lón meghíva a főrendi táblához.

Hazánkban akkor a véleményytusák már napirenden voltak. A megyei közgyűlésekből a törvényhozó testület tanácskozmányaiba is átment a szabadabb gondolkozásuak küzdelme, a régihez makacsúl ragaszkodók ellenében. A haladás kitárt lobogója körül mindegyre számosabban sereglettek össze, főleg a fiatalabbak, kiknél a nemzetiség és szabadság, karöltve a valódi humanizmusnak örökké szent ügyével, meleg ótalomra találtak.

Mint a főrendi táblának tagja, FORRAY IVÁN pillanatig sem habozott ama zászló hívei közé állani. E térre őt főleg azon elvek ösztönözheték, melyeket fogékony lelkébe — akkor már elhunyt — apja oltott be, kinek valamint nemzeti nyelvünk iránti hő vonzalma: ugy ritka tudományos készütsége, s az emberiség elveinek életbe átvitele az egész hazában ismeretes volt. IVÁN híven megmaradt ama téren, és szabadelvű nézeteit több ízben tolmácsolá, midőn a kitünően szép férfias hang és a tiszta, folyékony magyar nyelv nem kevés kellemet kölcsönze jobbadán rövid, de mindig tartalmas beszédének.

A pozsonyi országgyűlésnek 1840. májusban vége szakadván: még azon évben beútaza Europa némely dél-nyugati tartományait; 1842. januárban pedig megkezdé keleti útazását; talán első hazánk főnemesei közül, kit a világ- s népismeret vágya azon nagyrészt mesés országok felé nógatott.

Átvonult még egyszer — a már beútazott — Olaszország klasszikus földén, s Maltából Alexandriába vitorlázott. Lehajózott a Nílen Kairoba; kirándult a lybiai sivatagra, s a suezi szoroson átment Szíriába. Látott és tapasztalt a tudni, ismereteket szerezni vágyó ifjú kebel s vitor ész teljes erejével: tartósan nyomva be ritka emlékezőtehetségébe az annyira vegyes, de a művelt Europa fiára nézve annyira föltűnő, annyira meglepő természeti tüneményeket, egyszerű képeket, népszokásokat és társadalmi intézményeket, mik ama földrészek a puszták vad, de szabad fiai közt oly sajátságos módon nyilatkoznak.

S e képeket, e tüneményeket, e föltűnő népszokásokat nemesak hű emlékezetében hozta meg magával a szeretett hazába; de mint kedvelője a festészetnek s ügyes kezelője a rajzónak és esetnek, ritka szépségű festményekben, öltözetek, fegyverek, házi szerek, kövek, kagylók s egyéb természeti ritkaságok választékos gyűjteményében szállíttatá pesti házába, hol azok jelenleg, műértelmű izléssel rendezve, forróan szeretett anyja teremét diszítik, s legnemesb élvül és gyönyörűl szolgálnak a tárgyismerő vendégeknek.

A képek, melyek gyűjteményéből a jelen mű alakult, s melyek mind az ő sajátkezű készítményei, kész tanúi egyrészt azon nemes szenvedélynek, melylyel a szépművészetek ez ága iránt viseltetett; de tanúi egyszersmind azon ritka tehetségnek is, melylyel őt a természet e tekintetben is megajándékozta és a szorgalomnak, melylyel e tehetséget kiművelé. Az izlés a tárgyak megválasztásában és kivitelben, egy másik nyilatkozata azon ösztönszerű finom tapintatnak, melyet a gondos nevelés, művelt társalgás és szeretetteljes tanulmányozás kifejthetnek ugyan, de csak ott, hol annak termő magvát a lélek, a kebel már magában rejti.

E gyűjteményből azonban hiányzik a kép, mely FORRAY IVÁN e keleti útazása által jutott szintén hazánkba; de mely nem az ő műve levén: nem illesztethetett helyesen e képek közé.

Érdekes tárgyat ábrázol e kép: „egy indiai fejedelem ünnepélyes menetét székvárosába.“ Chinai papírra festve, a 8 láb hosszú, s csak 7 hüvelknyi magasságú színezett rajz, közel 8000 emberalakot tüntet föl, két-három hüvelknyi magasságban; eredeti nemzeti öltözeikben, fejedelmeik pompájához tartozó mennyezetes kocsijokkal s egyéb szerekkel, a legkisebb részletekig, mint látszik, hű és pontos kivittel; mi már magában megérdemelné, hogy a színnyomatok legújabb tökéletesítésének alkalmazásával sokszorosítottván: a közönség tulajdonává válhassék.

Visszatérve keletről, nemsokára ismét nyugatot látogatta meg; s hosszab mulatozás után a Rajna kies vidékén, s különösen Párisban: oly szándékkal ment át a csatornán, hogy Angliát beútafván, hajón keresse föl a keleti Indiákat. Azonban e szándokát nem valósíthatván, miután a britföldön gazdasági és ipartani tekintetben néhány hetet töltött: visszatért a hazába, hol édes anyja, gondjai egy részétől menekülendő, neki az apai jószágok némelyeit 1842-ben átadá.

Mennyi szeretettel, mily szent tűzzel látott itt a teendők után, mutatták nemsokára intézkedései, melyekben főleg nyugaton tett útazásainak tanulmányai és tapasztalatai tüündeztek föl.

Miután egészen új, s azok által, kik látták, egyhangúlag magasztalt gazdasági könyvvitelével készen volt, s azt urodalmában behozta: azon javításokhoz fogott, melyeket nálunk addig némelyek csak hírből ismertek, mások viszont, pedig a legnagyobb szám, mint szokatlan újításokat, károsaknak hittek, vagy legalább hazai földművelésünkre kedvező sikerrel alkalmazhatóknak nem tartottak. Ő nem rettent vissza a kárjósoktól. Első alkotása volt a szalajgyár, melynek terménye annyira sükerült, hogy az ő hamuzsirja a kereskedelem első rangon állt. Ezt eséplőgépe követé, mely még vízerőre készítve is, első vagy bizonyára az elsők közül volt hazánkban; ezt aradi hazánkfia Pichler által készítteté, ki műtani szeretetből Angliába ment, hogy ott a gépészetben alapos ismereteket szerezzen, s onnan megtérvén: tanulmányai alkalmazásában honfiúi érzelmű FORRAYnk által gyámolítottatott. Ugyanez időtájt Schmeidel által, de saját utasítása nyomán építteté ama zsindelymetsző gépet is, mely naponkint több ezer zsindelyt állíta ki, s ahhoz két deszkamalmot.

Az ő tettvágának, a hasznost széppel összekötni tudó nemes izlésének, s a közjóra áldozni kész hajlamának emléke ama két nagy hid is az arad-soborsini országúton, melyeket a közlekedés előmozdítása és biztosítása tekintéből építtetett ama séden, melynek gyakran hirtelen áradásai az utazót addig több napi várakozásra kényszeríték, s a vakmerőt, ki az áradattól nem félve, útját a habokon keresztül megkísérté: sokszor életveszélylyel fenyegeté.

S mialatt saját urodalma körében a hasznost széppel párosítva, így haladott nyomról-nyomra a javításokban (mert a nemes izlésnek bélyege is ott volt minden alkotásán): nem feledte a közhasznúakat sem; sőt ritka, talán mondhatnók pazar bőkezűséggel fogott olyakhoz is, melyek emlékezetének a népnél s utódoknál maradandó tanúi.

Itt mindenek előtt nemes szívének legszebb kifolyását említem föl, mely a nevelés, s már elhunyt édes atyja által forrón felkarolt s minden alkalommal melegen pártolt néptanítás nagy munkájának szeretetteljes kezdeménye volt.

A mint Soborsint átvevé: első gondja lön ott téres népiskolát emelni, melyet alapjaiból fölépítvén, kellő javadalmakkal látott el; s midőn ez elkészült: a kisdetek óvodája lön további áldott hatásának eredménye; mig

Futakon ismét a már létezett tanodát a ma is fenálló zene- és énekiskolával gyarapítá, melyhez minden szükséges hangszert s egyéb kellékeket saját költségein szerzett meg, s a tanítók díjazásáról is szokott bőkezűséggel gondoskodott.

De tettsovár keble nem szorítkozott csak saját urodalmaira. Hol arról vala szó, hogy jót, közhasznút, szépet kell tenni: FORRAY IVÁN mindig és mindenütt örömmel sietett a vállvetéssel. Így sikerült Arad városának két hosszú utcáját az ő közbejötté által középén összekötni: telkének s épületének egy részét önként ajánlván föl FORRAY IVÁN, hogy ez által a két utca közlekedésének könnyítésére elég téres sikátor nyitathassék. Az újan nyitott utca „Forray utcának“ hivatik maiglan; s a lelkes Arad város sietett az elismerés és hála adóját irányában azáltal leróni, hogy FORRAY IVÁNT 1842. évi áprilhó 10-én díszpolgárai sorába fölvevé, s részére a kinevezési oklevelet pompás kiállításban megküldé; mely kitüntetés FORRAY IVÁNNAK újabb ösztönül lón a város érdekében mindig melegen karolni föl a közre tartozó azon javaslatokat és terveket, melyek kivitele többnyire egyes lelkesek bőkezűsége által vala csak létesíthető; mit az ottani „Városliget“ nek — Arad egyetlen sétahelyének — alakításánál is bebizonyított.

Hazai vállalataink és egyleteink később, hőbb részvevőt alig mutathatnak föl ő nálánál. A magyar gazdasági Egyesületnek 1846. június 6-ka óta legtevékenyebb alapítótagja; az aradi takarékpénztár, ugy az Arad-pesti gyorskocsizás létesítésének egyik legmunkásabb előmozdítója s a pesti lóversenyeknek egyik legbuzgóbb pártolója volt, melyeknél, mint kitünő lovagló, önmaga is futtatott és nyert díjakat. Egyébiránt FORRAY IVÁN a magas célt, melyet e versenyek számító létesítője azoknak tűzött, a maga egész jelentőségében fogá föl, s nem elégedve meg a pesti gyp tünékeny mulatságaival: ama cél elérése végett ménest tartott, abba tisztavérű csődöröket Angliából hozatott, s a nemesítést jobbgysága lovai között terjesztendő: annak eszközslése tekintetéből kancáikat a hágatási kedvezményben minden díj nélkül résztetté.

Jól tudva azt, mily hathatós emeltyűje a vidék jólétének a gyors és gyakor közlekedés, hogy ennek áldásiban soborsini urodalmát és jobbgyait részesítse, kieszközlé 1844-ben legfelsőbb helyen, hogy Ó-Aradról Erdély felé új postavonal állitassék. Az ő érdeme tehát, hogy az említett év óta Paulis, Odvas, Kapruca, Soborsin, és Zám posta-állomások, s e vonal, a temesvárival Dobránál (Erdélyben) egyesülve, megy Szebenbe. A soborsini és odvasi állomások különösen neki engedélyeztetvén, azokon több éven át, tetemes áldozattal tartott készen lovakat és kocsikat az utazók kényelmére, csakhogy az elhagyott, félreeső vidéket járhatóvá tegye, s ezáltal mindinkább megismertesse.

1842-ben Ő cs. k. apostoli Felsége V. Ferdinánd által Aranykulcsos hívei sorába igtatva: 1847-ben hazaszerte tisztelt édes anyja özv. Forray Andrásné szül. gróf Brunszvik Júlia érdemeinél fogva, a család minden tagja, s így ő is, grófi méltóságra emelkedett.

Az 1848-ban hazánkra vonúlt viharok az ő kedélyét is megrendítették. Szórakozásra volt szüksége, s ő ezt ismét az utazás változó benyomásaiban keresé. Meglátogatá újból Europa nyugati tartományait; s különösen a londoni iparműtárlatot. Alig tért meg onnan, megbetegült Bécsben. A kór hatalma végre diadalmaskodott életerején, s ugyanott 1852. június 27-ikén, mely nap szent László királynak van nálunk szentelve, a férfikor legszebb virágában elragadta őt a kérlelhetetlen halál, gyöngéden szerető anyja végtelen fájdalomára, családá s mindazok mély szomorúságára, kik őt ismerték, s kitünően nemes szive- és szép tulajdonaiért tisztelék.

Vele kihúnyt a Gróf FORRAY család utolsó fimagva, s hamvai most ott nyugosznak a soborsini családi sírboltban, hová a hullát vigasztalhatatlan anyja szállittatá.

Benne a hon és emberiség munkás, és minden nagy, szép és jó iránt lelkesülni tudó, részvétteljes férfiak egyikét; a tudományok és szépművészetek legbuzgóbb barátját, a fensőbb körök testi és szellemi szép tulajdonokban egykép gazdag egyik tagjokat veszték el. Emlékezete áldásban maradt fen azoknál, kik esőndben osztott jótéteményeit, s az általa oly bőkezűleg elhintett magvait a jónak és közhasznúnak élvezék.

Tanulmányairól és sokoldalú képzettségéről tanúságot tesznek egyik ismerőjének már elhunytá után irt — s a hízlgéstől egészen ment — következő sorai:

„Gróf FORRAY IVÁN, folytonos gyakorlat által, már 18 éves korában a gymnastika minden ágában annyira kiművelte magát, hogy valamint a középkori lovagok választottai közé méltán oda illett volna: ugy napjainkban, mint szalon-férfi, a művelt világ bármely magasabb körében helyén volt. Ritka ügyességű lovagló és vívó; nagy-

tökélyű rajzoló és festész, a nyelvek ismeretében bámulatos tehetséggel bírt. Anyanyelvén, a magyaron kívül, tökéletesen otthonos volt a franciában, olaszban, latinban és németben, s könnyen és folyvást beszélte még az angol, szláv, oláh nyelveket, sőt az arabokén is könnyűséggel fejezte ki magát.

„A tudományok iránti szeretetet már őseitől öröklé ¹⁾, s kedvenc tanulmányai: a statisztika, földtan, nemzetgazdász, természet-, állam- és nemzetjog mellett, jártas volt különösen a történetben is annyira, hogy az ismeretes orosz diplomata Lieven hereceg, midőn egy alkalommal Futakról Pestre utazánk: az ifjú gróf társalgásában különös kedvet talál, s az egész útközben majd kizárólag ő vele mulatott.“

Jellemét illetőleg alig festhetném őt méltóbban, mint említett ismerője naplójának ime szavai:

„Mi a nemes gróf jellemét illeti, röviden annyit mondhatok, mikép nála a szép, gyöngéd, de azért erődús testalkatban és külsőben, nemes szív és a magasztos után törekvő szellem lakozott. Távol vala tőle a büszkeség, sőt inkább nyájas és előzékeny volt mindenki iránt. Szerette hazáját, nemzetét és az embert; nem tűrhette különösen a jogtalanságot, s annál kevésbé követé azt el önmaga. Könnyen fölhevülő véralkatát, dacára fiatal korának, mérsékelni és fékezni mindig képes volt. Nyugodt maradt, s a korholástól, fölindulása közben is, tartózkodott. Nem ismeré a leszólást; gúnya, helyesben élcei, finomak valának és ép azért nem sértének. Saját dolgaiban hallgatag, s mások titkait megőrizni tudván: annak, kit valódi barátul fölsimert, titkát fölfedezni nem tartózkodott, de aztán szigorú, föltétlen hallgatást is követelt. Munkás volt napestig; pártolá a művészeket, s nagyban emelé az ipart, tisztult izlése és a szép iránti tapintata által. Hogy a művészileg szépet és ritkát megszerezze, nem sajnálta az áldozatot, minek fenmaradt műkínesei, szóló tanúságai. Szerette a haladást mindenben, mi hazája, nemzete, s az emberiség javát, fölvirágzását illeté, elannyira, mikép e részben honfiai közt kitűnő helyet érdemle. Mindig a jót, a nemest és szépet akarva: nem maradt előtte ismeretlen, idegen, mi őt ahhoz vezetheté. Soborsini urodalmát — ha tovább él — paradicsommá fogá átalakítani: folytatván abban az atyja és anyja által oly szép sikerrel megkezdett javításokat és diszítéseket. Benne az aesthetikailag művelt izlésnek egyik esillaga tünt le, melyet az ipar és művészet még sokáig fognak gyászolni. Jótékony a szegények iránt, mindig kész volt az adakozásra, s a vagyont csak azért szerette leginkább, hogy segíthessen a szűkölködőkön, s vágyait a szép és nemes tekintetében kielégíthesse. Ha a szív-jóság egybecsű az észszel: nála valóban nehéz vala elhatározni, melyik ékesíté őt nagyobb mértékben.“

Ennyi szép tulajdönt rejt ma a sír, melyben gróf FORRAY IVÁN porai nyugosznak, s melynél leírhatatlan, enyhületet nem ismerő fájdalommal gyászol a leggyöngédebb anya, ki e fiában örömei, reményei és szülői büszkesége kincsét, nemes családja utolsó férfisarját temette el, s kiről méltán éneklé a költő:

„Egy elvirágzott ifjú életet
Fedez magában a sír kebele;
Az életnek legszebb fényszakában
Borúlt reá a sírnak éjjele.

Egy fénysugárral a szülői szív,
Egy hű fiával a magyar haza
Szegényebb lett — de gazdagabb a menny:
Egy tiszta lelket nyervén általa.

Családja disze és végsarja volt:
Méltó a gyász, mely sírját környezi;
Föltámadás! a gyászoló anya
Üdvét, reményét csak benned veti.“

¹⁾ Ki a magyar irodalom történetét ismeri, nem kerülheté el figyelmét a FORRAY név, mely e téren is kitűnő helyet foglal el a múlt század magyar írói között. FORRAY IVÁN szépapja: SOBORSINI FORRAY ANDRÁS sz. István jeles rendének kiskeresztes vitéze, a felséges Apost. király Tanácsosa sat. ns. Arad megyének akkori Alispánja, 1781-ben adá ki Egerben, a püspöki iskola betűivel: „Iustinusnak Trogus Pompejus negyvennégy könyvéből kiválogatott rövid ékes historiáját,“ melyet a magyar nemzet és azok kedveért, kik a magyar nyelvet tanulni vagy gyakorolni ohajtják, deák nyelvből ő fordított magyarra. — Tiszta erőteljes nyelv teszi e dolgozatot becsessé, melynek egyik fő érdeme, hogy oly korban jelent meg, midőn a nemzeti nyelven írt művek a nagyobb ritkaságok közé tartoztak.

A nemes hamvakat a soborsini templomban márványból faragott sírkő jelöli, melynek hű rajza itt alant látható. A sírkövön, a családi címer alatt, e szavak olvashatók:

**„Igy virág virágra hervada.“
„Soborsini Gróf Forray Ivánnak, ezen
család utolsó törzsökének a bús anyja
1852.“**

A szép és megható eszme, azóta szintén elhunyt hazai jeles szobrászunk Ferenczyé, kit egykor, midőn tanulmányai végett Rómába került volt, gróf Brunszvik August, IVÁNUNK anyai nagybátyja, s akkor a cs. kir. osztrák követség tagja, pártfogásába vőn. Ferenczy megemlékezett a multról, s miután égetett veres agyagból készült mintája kegyeletes beküldésével a mélyen kesergő anyát meglepé, s az ennek tetszését megnyeré: rendelete folytán kiviteléhez is hazai márványban hozzáfogott. Hanem a halál előbb megmerevíté a kezét, mely a művészi vésőt a márványon vezetni megkezdé, mintsem e művét bevégezhetné volna, s így IVÁNUNK anyja bevégzetlenül állittatá azt a kedves hamvak fölé.

A jótékonyságnak magvaiból, melyeket zaj nélkül hinte el a boldogúlt, ki fog virúlni kora sirja fölött az áldás és emlékezet örökzöld fája.

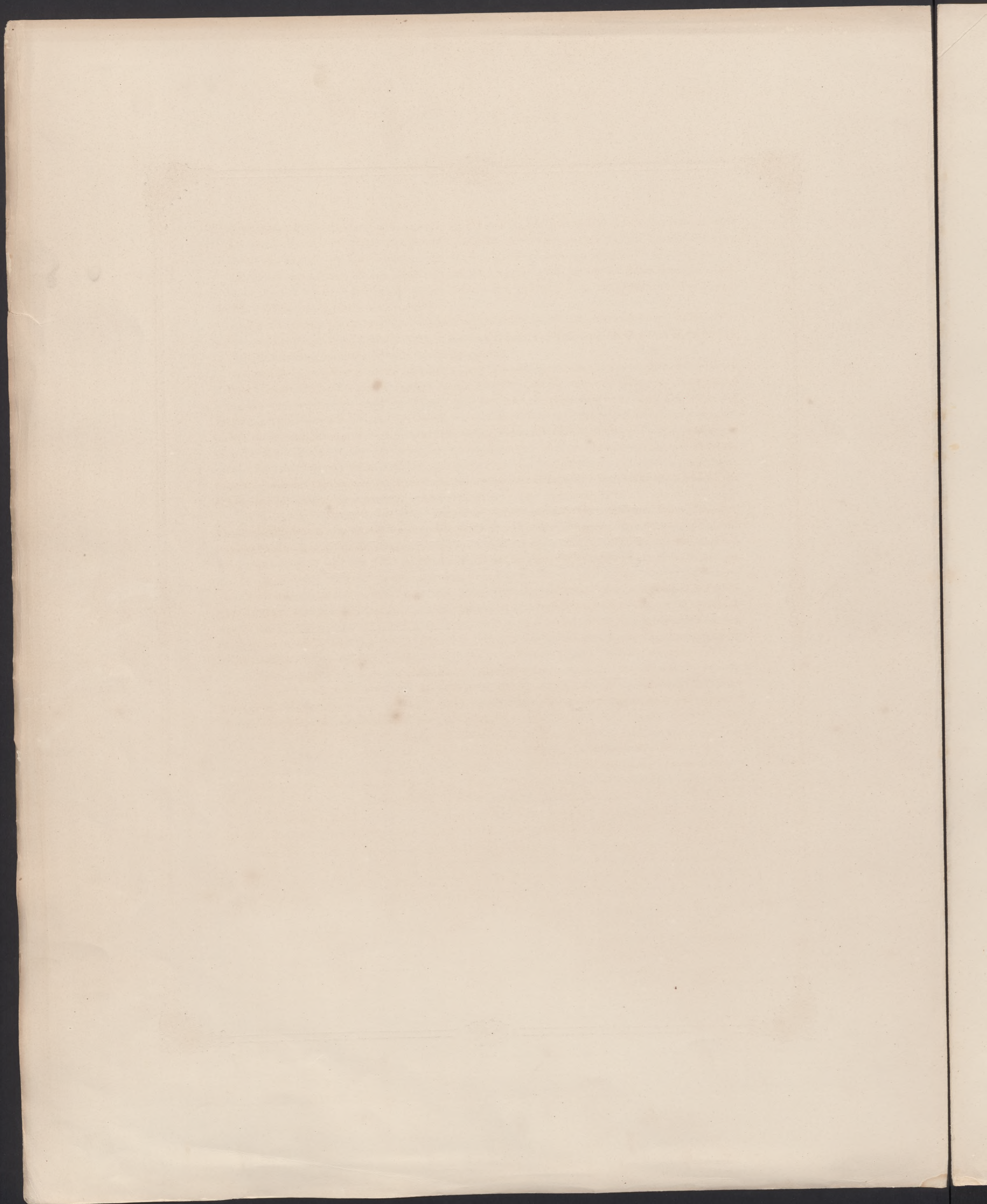
PEST, 1857. Aprilban.

CSÁSZÁR FERENC.

LEVELER

I.

TRIEST, 1842. Január 19.

Szeretett, jó anyám!

Metternich pompás fogadójában a tenger partján írom e sorokat, melynek ablakaiból kinézve: szemem a hajók árbocerdején akad meg, s aztán az ádriai hullámokra téved, melyeken még ez éjjel szándékunk átúszni Velenczébe.

Útam idáig szerencsés, derült, sőt mondhatom, mulatságos volt. Ferenc kormányikom kalandja, s aztán jó barátim, kik Bécs-Ujhelyen innen az első állomásig elkísértek; később az elemek szigora, vidámiták meg azt. Nem lesz unalmára, ha mindezt részletesen elmondom? hiszen ön, kedves jó anyám, annyira szeret engemet, hogy életem minden legesekélyebb mozzanata érdekel bir ön előtt.

Ferenek, kit az útrakészülés gondjai vettek igénybe, kissé későn jutott eszébe: saját útlevele után látnia; s minthogy mi a vonat indulását a vaspályán elmulasztani nem arkartuk: míg ő útlevele végett a rendőri hivatalnál járt, visszahagytuk őt azon hitben, hogy a pályafőnél majd utolér bennünket. Utol is ért; esakhogy a vonat velünk ép akkor indult meg; mikor ő lóhalálában a pályaudvarra behajtatott! Hogy az utazástól is el ne maradjon, sőt mielőbb hozzánk csatlakozhassék: az esti vonatra ült, s Bécs-Ujhelyen innen az első állomásnál — hol én már bécsi kíséretemmel vigan estelizék — esakugyan utolért bennünket. Oh, ha látta volna, kedves Anyám, a szegény Ferencet, ki Bécs-Ujhelytől odáig nyílt szánkán sietett utánunk, mint össze volt fagyva, dermedve az éji hidegtől, mely tiz — tizenkét fokot is meghaladt! Képzelteri, minő tréfánk volt vele, midőn kibontakozva pakrócaiból: a hidegvette ember, vacogó fogakkal, leszállt a szánkáról, s magát azért, hogy elkéssett, még mentegetni kezdé! Természetes, hogy azonnal bocsánatot nyert, minthogy késedelmeért különben is eléggé megvezékelt.

Éji 11 óra volt, mikor megérkezett, s minthogy mi csak őt vártuk már: a mint némileg átfűtözött és estelizett, utunkat tovább folytattuk.

Szives bucsút vevénk barátainktól, kik odáig kísértek, s ők hat kocsin vissza Bécsbe, mi pedig Z* Edmund, és B* Arthur grófokkal délnek megindulánk: velünk útavván egyszersmind H* tájfestész is.

Az idő éjféltutáni egy óra volt; a hideg oly metsző és átható, hogy a zárt kocsikban, bundák és lábszások mellett is, éreztük azt; ez azonban csepet sem hangolá le jó kedvünket, s miután a hajnali órákat átszundikáltuk: a nappali út enyhültebb lón, s mi áldott jó kedélyünkkel érkezénk az nap este Grätzbe, hol néhány óráig pihenni akaránk.

Azonban alig szállottunk le a kocsiról: jött mindjárt a meghívás is gróf W** stájerországi Helytartó Ur ő Excellja tánevigalmába; és mi, feledve az eddigi fáradaImakat és a tervezett kipihenést: örömmel ragadtuk meg az alkalmat, a stájer főnemesség szép hölgyeit koszorúban láthatni, és sieténk átöltözni.

Igen jól ismeri ön, kedves Anyám, az ily hivatalos bálokat. Megvolt ennek is azon árnyalata, melyet a hivatalosság ad; de mi — a három magyar útas — igen jól mulatánk: különös kitüntetésben részesülvén, mint ritka vendégek, a nyájas háziak részéről. Gyorsan repült el a néhány derült óra, s éjféltutáni egy órakor már ott állt kocsink a postalovakkal, a polota kapujánál. Legényeink felhordák útiötlönyeinket, melyekkel ott, az előteremben,

áteserélők béli öltözetünket, s a jövő óranegyed ismét útikocsinkon talált, künn a hideg éjben. Mikor a városból a hóval fedett szabad vidékbe kiértünk, s jól elzárt kocsinkban ismét bundáink közt az álom karjaiba készülünk: az előbbi óranegyed élvezete jutván eszembe; futó gondolat gyanánt villant meg agyamban a kép, mely az élet és halál szoros szomszédságát ábrázolja. Mennyi vidám arc, mosolygó szem, mennyi élet körze ott; s mint borít el itt köröttem a természet halottas pompájával mindent a fagyos hólepel!.... Valóban, mint kell csak egyet lépnünk a vidám életből, a halál néma országába?!

E gondolat mellett elszenderedtem, s mennyire a 14 fok hideg engedé, jót aludtam gyorsan haladó kocsinkban. — Laibachban esupán lovakat váltánk, s ma délután már az obchinai magaslatról néztük elragadtatással a nagyszerű tüneményt, melyet a sik tenger szemlélete nyújt.

Adelsbergől Obchináig többnyire magas hegyhátakon és gerinceken át vezet a jól készült s mindig jó karban tartott út; ily téli időben mindazáltal, mikor az éjszakkéleti szél, melyet itt „bora“ név alatt ismernek a lakosok, hatalmasabban fú: itt-ott szintén veszélylyel van erre összekötve az utazás; mert a dühöngő szél kocsistól mélységbe döntheti az embert! Nekünk is volt részünk a „bora“ ily erejét tapasztalni; de bár nagy bajjal, szerencsésen áthaladtuk mégis a veszélyes pontokat, melyeknél postakocsisunk ügyessége és komornyikom tapasztaltsága s dicséretes lélekjelenléte, pár ízben föntartá kocsinkat, hogy az út mellett tátongó mélységbe ne dőljön; a mi boldog fiatal kedélyünk pedig csak új anyagot merite a veszélyes tréfából, s midőn Obchinához értünk, azon pontra, honnan a messze ellátó szem a tengernek, az ég boltozatával összefolyó homályában vész el: kárpótolva levénk a kiállott veszélyért a nagyszerű látvány élvezete által.

A maghajolt nap komor téli felhőkön át szűré le homályos világát, s így sugárai nem játszottak a széltől korbácsolt habokkal, mi csak növelte az elragadó pillanat komolyságát. Ki mondta volna meg ott: hol van azon pont, melynél a roppant víztömeg a fölötte ívedző éggel összeölekezni látszik? . . . és ki mondta volna meg: hol vár a pillanat, melyben majd az élet határa, az azt mindenütt környező halál országával nálunk is, kik a nagyszerű jelenet szemléletébe ekkor elmerülünk, találkozni fog?...

E borús gondolatok közt, melyek a mindig meglepő tüneményre agyamat megkapák, lerobogott kocsink az egyre ereszkedő úton, s nemsokára kiszállottunk e fényes fogadóban, hogy kissé körülnézve ez újdívatú kereskedői városban: még az éjjel megkezdjük útunkat a tengeren Velence felé, hol már több okunk lesz a megállapodásra, mint itt, hol a hajóját leső, vagy árfolyam-jegyzékbe merülő kalmárok körül nincs nyoma a szellemi nagyságnak a régi, és nincs az újabb korból!

Isten önnel, kedves jó anyám!

Ez éjjel a tengerre szállok, s mint tudja, hosszan szándékom habjain utazni. Elindultam a nélkül, hogy jó öreganyám áldását fejemre adhatta volna! Kérem, mondja meg neki: küldje azt utánam, hogy messze útamon kísérjen, míg szerencsésen megtérve, áldó kezeit csókolhatja

sírig szerető fia
IVÁN.

II.

VELENCZE, január 24.

Kedves, jó anyám!

benyomásokat, miket a tengeri út reám tón, s az eszméket, melyeket a nagy vízi ország lelkemben keltett, nem volna esoda, ha elmosná a tünemény, melyet mutat Velenceze, e bájos, gyászoló özvegye az Ádriai tengernek, midőn a hasadó hajnallal előttünk a habokból kiemelkedett.

Mintha szégyenlené magát a kelő nap pompája előtt szomorúságában: fátyolt ölte ködből, páratból, s midőn a szürkület első kétes világánál hajónk orra előtt a lagunák városát kerestük: nem látánk egyebet, mint roppant nagy páratömeget, mely a nyugati láthatár párkányzatánál az űrt az ég és víz között betölté. Mikor aztán jobban megközelítők, s a korány mindinkább terjeszté a kelni siető nap fényét: ott állt előttünk a rendkívüli, ritka szépségű, folyvást meglepő tünemény — az úszó város: szent-egyházaival, kupoláival, sűdaras és esonka tornyaival, s a mint az első napsugarak a homályból kimerülő kereszteteket fényökkel elönték: viszont oly dicsőségesen büszkének látszott Velenceze, mintha most is ő volna rettegett királynéja a tengereknek, melyekre messze tekint el ma is még, már tehetetlen, s így senkitől sem rettegett szárnyas oroszlána!

Nem először látom ezúttal Velenczét; de azért a benyomás, melyet reám tón, most sem veszite semmit nagyszerűségéből. Végig futottam emlékezetemben a multon és jelenen; láttam ragyogni a dicsőséget és hatalmat; láttam hanyatlani az erőt és elbukni az elaggott önkényt. Mert a „köztársaság“ címe megvolt ugyan e városban; de azért márványpalotáiban is uralkodott a legnyomasztóbb szolgaság.

E gondolataim közben elértük a fogadót, melyben szállást vevénk. Pompás épület ezen „Hotel de Europe!“ de mig idáig értünk is, hány, szintén pompás palota tünedezett szemembe, melyeknek erős, dús építészeti díszes oly megható és bús-komor ellentétet képez a romlással, melynek indul azok legnagyobb része. S pedig nem a régiség miatt látszik meglepni e nagyszerű épületeket a romlás szelleme: hanem mintha valami gonosz tündér találná abban örömét, hogy mindenem föltüntesse itt a sebes hanyatlás areulátát!

A „nagy esaternán“ kivált, melyen tegnapelőtt séta-esónakázást tevénk, felötlők az ellentétek a még nem oly régi nagyság és fény, s a mai sűlyedség és komorság között!

Maga a esónakok — vagy, mint azokat itt sajátlagosan nevezik, a „gondolák“ — gyászszín terítője, csak is ide illik a lagunákra, s különösen e nagy esaternára, melynek — már oly zavaros, több helyütt iszapos — vize egykor talán szintén átlátszóbb, tisztább vala: mikor benne a körüle emelkedő szép paloták, kacér hölgyek gyanánt vidoran tükröződtek.

A mellettünk csöndesen elsuhamló ilyen gondolák engem egyenesen a nálunk divatos temetői kocsikra emlékeztettek, s úgy rémlék előttem, mintha ama romlásnak indult paloták utolsó lakóit hordanák örök nyugalomra....

És helyes is e siri esend, e gyászszínű befűggönyözése e sajkáknak; teljes őszhangzatban áll az a város mai életével, épületei komor tekintetével, minthogy minden vidámabb szín, minden zaj kellemetlenül zavarná meg a jelenet búskomorságát; s a „nagy esaterná“-nak zavaros vize legalább nem szolgálhat tükörül az elaggult királynő redős orcájának!

De kissé messze is andalogtam talán? — Ki az életbe!

S hol itt az élet? — Bármerre jártam, néztem: csak a múlt nagysággal, csak az eltűnt fényvel és megszünt hatalommal találkoztam!

Nincs e szép városnak jelene, s talán — mert ki birna bizonyost jósolni emberi kurta észszel? — jövője sincs többé?! Megvolt ábrándozó ifjúsága; meg tetterős, cselekvénydús férfikora, aztán meglepte őt az aggság; ellankadtak, elhullottak egyenkint tagjai, míg végre eljött a nyugati sas, a korzikai keselyű és széttepte őt úgy, hogy még a szellem se tudjon többé életet remélni!

S meglepő is marad az mindörökre, s talán megfejthetetlen egyszersmind az állambölesészekre nézve: mint képes kihalni egy hatalmas köztársaság, mely dacolni mert egykor Europa hatalmaival, és századon keresztül birt diadalmasan küzdeni az ifjú-erős ozmán csapatokkal, mint képes, mondom, kihalni ily állam, alig rövid félszázad alatt úgy, hogy egykori, s pedig hosszú életének annyira eltűnjék szelleme, mint eltűnt Velenceé?

Pezsgő ifjúságom dacára, szerelmes vagyok én azért e városba. Talán épen sorsának szokatlansága, mely oly közel ellentétbe állítá a ragyogót a komorral, okozá bennem e rokonszenvet? Olyannak nézem én e várost, mint szép, kedves hölgyet, melyről a természet esodáit az aszaló kor szemünk előtt ragadozza el; mintegy látjuk meghalni, elakadni leheletét — s virágos koporsóját melázva álljuk körül.

Tehát bejártam ismét Velencét.

Láttam a Sz. Márk-piacot, a domot, a doge-palotát, a pénzverő-műhelyt; megnézendém ismét az arzenált, a templomokat, a szépművészetek akademiáját, a nyilvános és egypár magán képesarnokot.

Láttam mindezt, befutottam néhány nap alatt a lagunát minden irányban; s bár sebesen jártam, azért mégis viszek innen magammal annyi emléket, hogy marad több éven át elmémben a sok szépből, mit láttam, gazdag gyűjteményem, kedves visszaemlékezésem Velence régi dicsőségére!

A „föhászok hidján“ is állottam.

Nem hallottam ott jajokat, miket élő kínzottak küldenének hiába a segíteni nem képes élők felé; de úgy rémlett előttem, mintha nyögését hallottam volna ama lelkeknek, melyek eléggé szerencsétlenek valának itteni kínaik között válni meg a testtől, mely együtt szenvedett! Iszonyú gondolat lepott meg e helyütt engemet.

Elgondolám azon tömérdek áldozatot, melyet csak a vélemény-különbség miatt ejtett az erősb a gyöngébbek közül..... Meddig fog ez még tartani?....

E gondolatnál csaknem végkép elenyészett részvétem a sirba szállt Signoria iránt, melynek kegyetlenségeit nem fódheték el sem az ólmok, sem a víz alatti börtönök úgy, hogy át ne szívárogtak volna a történet lapjaira, vagy a hagyomány szintén hú ajkaira. Csakhogy a Signoria kihunyásával, még nem enyészett ki a társadalomból a vélemény-különbség miatti üldözés; mert előbb ki fog talán mulni esöndes, vagy kényszerített halállal földünk ez agg része, mint megszűnjék gyűlölni, üldözni ember az embert csak azért, mert másképp mer gondolkozni a földi és mennyei boldogságról, mint ő, más úton, más eszközökkel keresni azt, mint ő?!...

Ha azt mondtam, hogy életével még a szellem is elhagyá a lagunák e városát: azt talán a sz. Márktérre nem kelle értenem?

Láttam ott tömeget, mozgó, futozó, rikácsoló, kiabáló népet, álarcosat és álea nélkülit, s ha ez élet, ha ebben akarjuk keresni és találni azon szellemet, mely egykor itt uralgott, mely a signorián kezdve, a nép legsalsóbb rétegeig mindenén átszivárgott: akkor higyük még a régi velencei élet szellemében; de én ezt legfőlebb is megkövesedve látom csak e téren, a campanile, a domo, doge-palota, és az oszlopos folyosók által emelt nemes építmények márványaiban. A népben, mely azt kívált ily „carnevali“ időben körülzsibongja, nincs annak nyoma többé! Egy nemzedék képes volt — nem mondom, elfelejteni, mert azt a tizedik sem fogja talán? hanem — levetkőzni lelkéről mind azt, mi e márványoknak itt életet, szellemet adott! Feledni nem lesz képes, mint máig sem feledte; mert a búskomor gondolire, ki előtt még egészen nyitva áll hona történetének könyve, itt, e piac körül, el fogja mondani fiának, unokájának, ez viszont az övének a multnak szellemét: de átadni ezt nem fogja, mert ő sem bírja már! Nem a búskomorság szelleme volt az, mely a dogék idejében élt e szép téreken; a nagyság, hazafiság, hősiség, föláldozás szelleme volt az!

Fen voltam a „campanile“ legmagasb ablakainál. Szédítő volt onan lenézni, szédítő látni a nagyszerű képet, mely ott a bámuló szem előtt elterül. Egyik büszkesége volt e torony Velence egykori népének: fölment oda,

hogy szeme gyönyörködjék hatalma nyomain! Mert a mit onnan belátott, mit a felhőkbe enyésző bécek berámáztak, s a végtelen tengeren túl az elme elgondol, azt ő meghódította, azon ő uralkodott! S e hatalom ma?... párázattá lón, buborékká, mit erős zápor ver mozdulatlan hullámain a lomha lagunáknak! Cicéroném mondá, miszerint Napoleon Bonaparte, midőn itt járt, hogy sz. Márk oroszánjának szárnyait a francia sasok által elrágassa, lóhaton jött volna föl e toronyba? Szeszélynék megjárta, ha igaz; de egyéb nem is volt abban. Talán lóhátról akarta látni a vidéket, melyet esata nélkül meghódított?! S melyet ép oly diestelenül hagyott kisiklani kezei közül a megvénhedt Signoria: mint a mily hősies elszántsággal és ügyes politikával tudott egykor hatalma alá hajtani s megtartani az elődök pezsgő ifjusága és tetterős férfikora?

Lejövén a toronyból, széttékintettem a gyöngyörű téren, melyet ma is „hercegi“-nek nevez a velencei nép. És méltán!

Azon tarkaság és gazdagság, mely itt építészetben és kivitelben mutatkozik, ma is meglepő, bámulatos. Spanyolországot, hol a tudós és nemesizlésű mórók Alhambrákat emeltek, még nem láttam, de úgy hiszem; még az ő mesterműveik nyomát sem számítva le, alig van a világon város, mely architekturai tekintetben oly nagy változatosságot bírna fölmutatni, mint Velence, s oly kis téren annyit, mint a „hercegitér.“ Ugy tűn föl az előtttem, mint a legkülönbözőbb építészeti iskolák, az egymástól legtávolabb eső korok muzeuma, hol lakokban, palotákban és templomokban gondosan gyűjték össze az egymásra következő századok az architekturai mintákat, a görög, romai góth és mór iskolákból, nem felejtve ki a középkor sülyedt izlésének tömör példányait sem. Mintha a nemzetek, melyek e hajdani világvárost egy vagy más tekintetből látogatták, mind és külön elhozták volna részöket e muzeumba: együtt látható itt a gömbölyű görögromai ívezet, a szögletbe futó góthtal, az arabeszk ábrándos mórral, s az arányos vagy sugár oszlopok, a tömörök- és esetlenekkel; míg ismét a templom kupoláit sudár minaretek környezik figyelő örök gyanánt, s a paloták homlokfalát nagy műszorgalommal végzett arabeszk díszítik.

Ezen építményeket látva, mintha Velence évkönyvei volnának előttünk kitérve, kezdetétől hanyatlásáig. Nem tért meg a győzelmes sereg sehonnán a nélkül, hogy el ne hozta volna magával emléket a népnek és földnek, melyen diadalmas fegyverét hordozá: egy oszlopot, egy csonka szobrot, kettészelt gerendázatot s a t.; ha ilyet nem hozhatott: elhozá alakjait az épületeknek, melyeket ott látott, s azokhoz hasonlót állított lagunáiban. Így lón, hogy történetét márványokba írta, s gyermekeit az apa utcáinkint taníthatá meg ősei viselt dolgaira! „Ezt keletről hozá hajóhadunk; ennek eredetije Athenben látható; ez jeruzsálemi, ez cypriusi, moreai, s a t. diadalunk jele;“ így mondhatá fiához, és ez nagyszerűen nyomult képzeletébe az ifjúnak, lángra lobbantá később kebelét és hőssé tevő őt!

A sz. Márk templomának belsejét látni kell, hogy az izlés nélküli gazdagságról, melylyel itt a szent buzgalom Istennek, háza földszítése által kedveskedni, áldozni akart, fogalmunk lehessen. A félhomály, mely e bazilikában örökös, dús bensejének, hová a művészet több századon keresztül megválasztás nélkül hordta össze legritkább kincseit, oly borzadályos tekintetet kölcsönöz, minőt valamely bűvész palotájában várhatnánk, melyből ki van rekesztve az ég mosolygó fénye! S e homály, nemével a mysticismusnak tölti be a szent házagot.

Láttam, megnéztem ott több műkincset. Emlékezetemben, a szoborművek közül, Alberghetti gyöngyörű „Sz. Szűze“ maradt meg, és Dandolo siremléke; nem azé, kinek hamvai talán ott nyugsznak; mert András nem emelkedett ki a közönséges dogék sorából, hanem mint író; hanem őse Dandolo Henrik miatt! Ez Velence egyik legnagyobb állam- és hadfia volt. A kileneven éves vak aggastyán föltűzése a keresztet hercegi palástjára, s engedett az esdeklő népnek, mely kéré, vezetné őt a szent földre. „Uraim! felelt az agg, én már fölötte öreg vagyok, gyöngé testben, s nagyobb szükségem van pihenésre, mint diésőségre; de minthogy nem ismerék senkit, a ki képes volna benneteket vezérelni, s parancsnokul életökre állani, mint magamat, ki uratok vagyok: ha tetszéstekre van, hogy fölvegyem a keresztet, hogy vezéretek legyek s örködjem fölöttetek, s azalatt fiam hon maradván, védje meg helyettem a hazát; akkor én örömet elmegyek, örömet élek, halok veletek, s a szent zarándokokkal.“ Így szólt a világtalan herceg és szavát beváltá. Diadalra vezeté népét; de nem a szent földre, nem a száracénok, hanem a nemkevésbbé hitetlen byzantiak ellen, hol meg is halálozott. Az ő hamvai talán nem is hozattak vissza a lagunákba, mert Palazionál olvasám, hogy azokat Sophia templomába temették.

Mielőtt e tért elhagynám, még egyet említek meg: a rézparipákat, melyek a templom homlokzatán állanak.

Büszke nép volt ez a velencei! Diadaljeleit oda tevő a Mindenható egyházára, hogy ezt diszítve, diésőitse önmagát! Egyébiránt ezt nemcsak a velenceiek tevék. Mindig szokásban volt a népeknél, isteneiknek mutatni

be áldozatúl az ellentől elvett csatajeleket, s a templomban aggatni föl azokat. Hanem Velence a templom csarnokának tetejére helyezte az övéit, hogy a ki imádkozni nem megy is, láthassa az Isten hajlokán e győzelmi jeleket — a piacról!

Palazio szerint, Zeno Marius, byzanti prétor, küldé az öreg Dandolo által meghódított e rézlovakat, Ziani Péter doge idejében (1205—1227), mint a „szabadság négyes fogatát“ Velenczébe, hol most a templom csarnokának tetején Sz. Márk terén zablatlanul nyeriteznek. Ezt Palazio mondja; azonban bizonyos angol turista egész kis történetet ír azokról. „Helyesen nevezetnek — szól az én turistám — e lovak a győzelem paripáinak; mert századok óta a győztesek jutalma valának. Augusztus hódító jogánál fogva foglalta el Antonius legyőzése után, s elvitetvén Alexandriából: a romai diadalkapura helyezetté azokat. Nero, Domitián, Traján és Konstantin, sorban saját diadalkapúikra állíták azokat: míg Theodosius új fővárosának ékesítéseül, Konstantinápolyba viteté át, hol egyéb nagybecsű tárgyak közt Dandolo Henriknek estek zsákmányúl, ki Velenczének szánta e lovakat. A különös véletlen ugy akará, hogy midőn az osztrák kormány 1815-ben vissza kíváná azokat Párisból — hová Napoleon Bonaparte viteté a Caroussel-tér ékítésére — a hajóskapitány, ki e régi ereklyéket a lagunák városába visszahozá, annak utóda volt (Dandolo), ki azokat hazája számára eredetileg elfoglalá.“

Egyébiránt a tudós régészek mainapig sem birták meghatározni: vajjon görög vagy romai eredetűek-e e rézlovak? Ám fürkészszék tovább is a rájuk nézve oly érdekes dolgot: nekem elég rólok tudnom annyit, a mennyit főnebbi soraimban elmondék, miből — ha igazak turistám szavai — kétségtelennek látom, hogy e paripák, sok századon keresztül, állhatatos tanúi valának az emberi és állami sorsok állhatatlanságának!

Levelém berekesztése előtt megnézém a halárusokat, kik rendszerint Chiosából a közel szigetek egyikeből, hozzák áruikat Velenczébe.

Egészen festői helyzetben találék egy aggot, hallal teli kosarai között a partgáthoz dőleszkedve; vevém tárcámat, levázolám őt, s ha majd időm lesz, megkísértem a kivített is. A hatást, melyet a hely és öreg halárus reám tőn, oly hatalmasnak érzem, hogy biztosítva hiszem emlékező-tehetségemet a feledés iránt.

E szegény, kevéssel megelégedő nép inkább a tengert lakja, mint a szárazföldet. A chiosai halászok messze híresek az isztriai partokon és a flumei öböl vidékein, melyeken leginkább télen át üzik mesterségöket: hónapokig távol kalandozván szülőföldjüktől, hová csak a husvéti szent ünnepekre szoktak vissza térni.

Az itteni farsangról jövő levelemben.

Addigis kézesókom önnek, szeretett jó anyám, és kedves öreganyámnak, s üdvözetem rokonimnak és minden ismerőimnek.

sírig szerető fia

IVÁN.

III.

VELENCZE, január 26.

Kedves, jó anyám!

Hogy ne úntassam folyvást a multak emlegetésével: a mai velencei életről akarok némelyeket Önnek szánt naplómbe jegyezni.

Miként van az, hogy mi magyarok, ha túl lépünk szeretett, szép hazánk határain, idegen földön, idegen ég alatt jobban szeretjük egymást, inkább közeledünk és vonzódunk egymáshoz, sokkal könnyebben ismerkedünk, mint otthon? Szintén jól esik találnunk honfit, kivel érzésinket, a tapasztalt benyomásokat közölhetjük!.... Az angol utazók közt ép az ellenkezőt volt alkalmam tapasztalni. Oly hideg, oly számító e nép saját földije irányában itt, e melegebb, tisztább ég alatt is, mint ködlepte Albionjában. Mintha kiszámítna: hogy hány schillinget vagy fontot vesz az által, ha honfitársával, kit csak a continensen látott először, annyi ideig társalog, mennyit a kölesönös ismerkedés megkíván.

Egyébiránt ismerősöket is találtam.

Itt van gróf Pálffy a kormányzó, ki most a boldogság eddig nem ismert örömeit élvezi, mióta neje őt egy leányka születésével örvendezteté meg. Hitte volna-e valaha a hős Dandolo, hogy egykor magyar főnemes álljon a dogék utóda gyanánt e város és vidéke kormányának élén! Mennyi furesát szül a véletlen, s mennyit nem találunk ily bizarságot a történetben és életben, ha kicsiny dolgokban, melyek gyakoriak, ép oly gondos figyelemmel volnánk az események folyására: mint szoktunk lenni nagyobbakban, melyek természetöknél fogva figyelmünket inkább megragadják.

Gróf Pálffy tehát polgári kormányzó itt jelenleg; de a véletlen úgy akarta, hogy a várkormányt is magyar főnemes vigye, Gróf Zichy Ferdinánd, ki azzá nemrégiben kinevezve lön, s e minőségben ide települt, pompásan lakik, s úgy hiszem, asztalával alig vetekedhetnék a hajdani dogék lakomája is, — fölülmúlni pedig épen nem fogná — keresettségre nézve. Irántam s utitársam iránt, ki rokona, különös vonzalommal viseltetik, s gyakran meghí lucullusi asztalához, mi itt annál jobban esik, minél nehezebben szokhatjuk meg az olasz-francia zagyva konyhát.

Egészen váratlanul találkoztam gróf Károlyi Lajossal is, ki néhány nap óta itt mulat, s csak azért utazott ide, hogy fiát Lászlót, ki a hajóhadseregnél szolgál, láthassa és ölelhesse elébb, mint Frigyes cs. k. főherceggel, Szmirna felé vitorlázna. Hiába! a szülői szeretetnél nincs hatalmasb érzet a világon. Tudom s érzem én is, ki oly szerencsés vagyok, Önben, kedves, jó anyám, a leggyöngédebb, legszeretőbb édes-anyát birhatni!

Farsang van; a farsang itt mindig híres még, és teljes bohócságokkal a népnél, mely az ősi szokásokból a farsangi dévajságokat a legszívosb ragaszkodással látszik megtartani akarni. Talán azt hiszi a szegény, ha álca alatt dogénak felöltözik, visszavarázsolja a régi fényes időket lagunai hazájára?.... Csalódik; de hadd csalódjék: hisz ezen ábrándja őt boldoggá teszi, s ki lenne oly kegyetlen, hogy tőle ezen ártatlan boldogságot irigyelje, vagy ép megtagadja! Nem varázsolja vissza sem ő, sem a Mindenható többé azon időket; de átvarázsolja magát ő azokba, ha csak pillanatokra is, és ez egyre megyen! Ő boldog, hogy áloreája alatt zajonghat, s én úgy hiszem, álarcot

visel ő akkor is, mikor gondolatokba mélyedve járdal föl s alá a sz. Márktéren, vagy a Rialtón, vagy evezget némán, szótlanul fekete gondolájában.

De hagyjuk őt mulatni népies táncvigalmain, melyek, mint nálunk a redutok, hetenkint megújulnak a farsangon át; s tekintsünk be a magasabb körök mulatozásiba.

Hetenkint négy fényes táncvigalom van e farsangon át Velenczében! Papadopoli, Pollastro, Galvani és Soranzo, egyszer nyitván meg minden héten bála ragyogó teremeiket a régi „arany könyvbeli“ s az újabb „ezüstös“ nemességnek. Volt alkalmam jelenlehetni ezek kettejében, s várakozásomnak megfelelt a pompa, mit azokban találtam, Persico asszony szépsége pedig meglepett és elbájolt. Hallom általánosán, hogy e hölgy ezúttal az itteni elegans világ bálványa. Megérdemli a hódolatot, melyben részesül.

Itt mulatásom napjai eltelvén: holnap tovább utazunk Firenze felé. Miután láttam régi dicsőségét a műkincsekben — elhagyom e szép, de zajló farsangja dacára is szomorú várost.

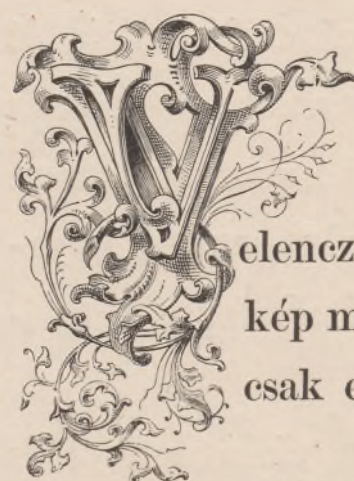
Kézesókom és fiúi forró üdvözetem mellett, vagyok mint örökké, kedves jó anyám

szerető fia
IVÁN.

IV.

BOLOGNA, Február 2.

Szeretett, anyám!

elencezi utolsó levelmemnek feltűnően sebesen történt irását mentse ki azon ügykezetem, hogy minden-kép meg akarok felelni abbeli kívánságának, miszerint helyzetemről oly gyakran, a mint körülményeim csak engedik, tudósítsam.

Mivel pedig most már negyed napja, hogy itt a hófuvatokat ünnepeljük — mert a szó legszorosb értelmében el vagyunk a hó által rekesztve —: annyival könnyebb lesz e nekem mindig kedves kötelességet teljesítenem.

Velenczéből, Ferrarán keresztül, hol megháltunk, szerencsésen megérkeztünk ide; hanem innen Isten tudja, mikor mozdulhatunk!

Valóban hihetetlennek látszik, és szinte parodiaként hangzik, ha hallja az ember, hogy Olaszországban, Firenze közelében, néhány órányi távolságban az ottani mulatságos farsangtól el- és hó közé vagyunk rekesztve, s föl kell hagynunk a gondolattal, hogy tovább utazásunk lehetőségét néhány nap előtt megkísérthessük! Oly nagy itt a hó, hogy harminc év óta nem emlékeznek oly nagyra; még az utcákon is bajos a járás a hatalmas hólobrok miatt, melyeket ezrenként hánytak föl az emberek, hogy azokat csak némileg járhatókká tegyék.

Tehát négy nap óta itt ülünk a roppant hó-tömegek között, melyekről, ha nem látnók, fogalmunk is alig lehetne; folyvást várva és ohajtva megjövetelét a futárnak, kit az út kikémlésére kiküldénk, s ki fogságunkból leendő megszabadulásunk hírét meghozandja. Alig hiszem, hogy valamely veszélyes tengeri utazás alkalmával, az éles szemű matróz kiáltása, ki első látja meg és hirdeti társainak a közel levő földet, nagyobb örömmel fogadtathatnék, mint a minő volna a mi kis társaságunk öröme, hallatára a postásípnak, mely Firenzébe indulhatásunkat jelentené!

Addig is rajzolással és olvasással töltöm az idő nagyobb részét nappal, este pedig együtt ülünk — jó pajtásokként — a kis társaság; vagy elmegyünk az itteni szép színházak egyikébe, de a hol kétségbeejtő szerencsétlenségünkre, már negyven nap óta kötélháncosok ügykeznak mulattatni unalmas ugrádozásaikkal a közönséget!

Menhelyemül maradnak pompás gyűjteményei azon mesterműveknek, melyek legszólóbb emlékei ama nagy embereknek, kik már tetteik által is halhatatlanok, nevöket kitörülhetetlenül irták be a történet könyvébe azon mesterek műveiben, kik a művészetet legmagasb fokára emelték.

Az „Academia delle Belle Arti“ című gyűjteményben elvitázhatatlanul Reni Guidót illeti, pompás festményei tekintetéből, a babér. Mind azon képek között, melyeket eddig láttam, nem emlékszem, hogy reám valaha egy is oly nagy hatással volt volna, mint a nevezett művész festménye: „Krisztus megfeszítése.“ Több percig állottam a fölséges kép előtt, s nem is bírtam tőle semmikép távozni; mert minél tovább elmerültem nézésébe, s minél inkább azonosítottam magamat a mester eszméivel: annál hatalmasabban ragadott meg annak szemlélete. Az arcok kifejezése e képen leírhatatlan! Azt hiszem, a hitetlen, csupán e kép szemlélése által elvezettethetnék az Üdvözítő istenségének hívésére!

... Mit csinál Júlia, mit gyermekei? fölötte megörvendeztetne, ha levelével fölkeresne. El ne feledje jó nagyanyámat üdvözölni. Fájdalom, elutazásom előtt nem láthatám őt, s nem hozhatám magammal áldását; de hiszem, utánam küldte azt, s ez mindig boldoggá tesz engem!

És most ölelem önt, szeretett anyám, gondolatomban, s alig várom, hogy Romába érjek, hol mindnyájokról hírt adand a levél, melyet ott találánd

szerető fia
IVÁN.

V.

OSTERIA, február 5.

Szeretett, jó anyám!

Égre kiszabadultunk bolognai fogságunkból, de csak azért, hogy e szomorú helyen tovább ünnepeljük a havat, mely folyvást járhatatlanná teszi az utat Firenze felé.

Ha tudná, ha látná, szeretett jó anyám, mily nyomorú fészekbe szorúltunk!... Valóban, ha oly komoly nem volna tréfának, nevetnék helyzetünk fölött. Szerenesénk csak az, hogy többen vagyunk, s így a dolgon, melyet meg nem változtathatunk, elvégre is jót kacagunk.

De elmondom, hol vagyunk, s mikép jutottunk ide — a magyar példabeszédkint, ugyancsak „csöbörből, vederbe.“!

Bolognában vesztegelvén, kilenced napra már egészen elhagyá fiatal vérünket a türelem, s mivel megtudtuk, hogy az nap este a firenzei futárnak meg kell érkeznie: nyole postalovat fogatánk mindegyik koci elé és megindulánk; az egyik kocsiban én előbbi útítársammal, a másikban a két Pallavicini gróf, kik újonnan öröklött olaszországi urodalmaik megtekintése végett utazván Nápolyba: velünk Bolognában találkoztak.

Néhány órája, hogy fölkerelkedtünk. Útunk igen-igen egyhangú, folyvást mindkét felől roppant hófalak közt megyen, melyek kocsink fölött magaslanak, s így elrabolják a pompás kilátásokat: melyek különben szemünk előtt kitarulnának.

Hanem mind ennek dacára mi haladtunk Firenze felé, hová gondolataink sebes szárnyakon már rég eljutottak, míg egyszerre postakocsisunk megáll és semmi intés, semmi ígérlet nem képes őt arra bírni, hogy tovább menjen.

Mi történt?!

Borzalommal fedeztük föl, hogy kocsisunknak mozdulni teljes lehetetlenség, mert előtte roppant teherkocsi feneklett meg, mely szélesebb levén, mintsem hogy a kivájt keskeny úton elférhetne: a tengelyeken fölül a hóba elmerülve, az eléje fogott tizenkét ökör és nyole öszvér által sem vala kimozdítható helyéből!

Gyönyörű kilátás!

Alig szabadulánk ki nyole napi fogságunkból: ime itt vagyunk az út közepén, s itt leszünk talán másfél napig, míg a legközelebbi faluból embereket hívatunk, kik az utat fölszabadítsák, hogy tovább mehessünk. — Ez aztán farsang!

Mármost az egész társaság elveszté türelmét, s elkezdte zúgolódni a nyomorúságos közigazgatási rendszer, a rendőri hanyagság, sat. sat. ellen. Kevésbe múlt, hogy magam is hozzájok nem csatlakoztam; de im felkúszván a hófalak egyikére: a legpompásabb látványok egyike tárult ki szemeim előtt, túlmenő az Appennineken, melyek a nap gyönyörű világításában felséges szempontot nyújtottak. Rögtön elővevém festékes táblámat s ecseteimet, s H** és én alig levénk készen a tájvázlattal, midőn az elindulás ohajtott pillanata megérkezett, mit a postásip jelentett.

Viszszasiéténk e nyomorú magánálló fogadóba, mely az útfélen fekszik, s hová felakadásunk oka elhárításáig vonúltunk. De az est beállván: útunkat csak holnap folytathatjuk; addig itt jó ízűt alszunk, épen nem valami dicséretes fekhelyünkön: azon örvendetes öntudattal menvén nyugalomra, hogy holnap csakugyan eljutunk Firenzébe.

szerető fia

IVÁN.

VI.

FIRENZE, február 8.

Kedves anyám!

ásod napja, hogy Firenzében vagyunk.

Azonnal, a mint megérkeztünk, elmenék Reviczkyhez, ki igen melegen tudakozódott szeretett anyám és jó nagyanyám felől. Szíves volt jegyet szerezni számomra az itteni angol követnél aznap tartott bálra, melyen csak egyenruhában és nemzeti öltönyökben lehetett megjelenni.

Számos ismeretséget tettem itt, s önnek, kedves jó anyám, elmondhatom, mikép nemzeti diszöltönyöm nagy tetszésben részesült. Reggeli kilenc óráig táncoltunk.

Ismerősink közül Wasa hercegnő, s Turn grófnő vannak itt, emez Velenczéből. A társaság nagyon vegyes, s többnyire idegenekből áll.

Be kell fejeznem e levelemet, melyet Önnek a futár által küldök, ki Bécsbe megy.

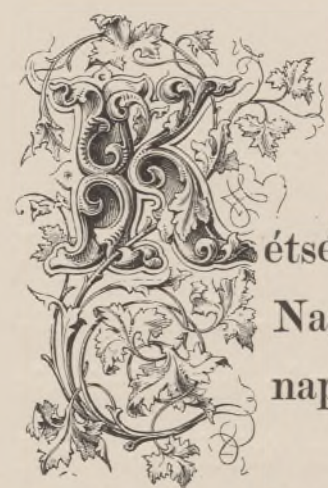
szerető fia

IVÁN.

VII.

ROMA, február 12.

Szeretett anyám!

étségkívül már eddig megkapta utolsó levelemet Firenzéből, hol még csak pár napig mulattunk. Nagyon is rövid idő rám nézve, hanem elég arra, hogy magammal vigyem emlékezetét az ott töltött napoknak, melyeket életem legkellemesei közé számíthatok.

Több ünnepély után, melyek közé a „cavalcina“ is tartozik, hol az álarcosok a „három magyar“ után sokat kérdezősködtek; s miután az ottani műkineseket még egyszer megnéztem: elbucúztam azoktól, hogy még fenségesbeket, nagyobbakat lássak és csodálhassak.

Két napi, s két éji utazás után, melynek a legszebb tavaszi idő kedvezett — mert minden nyoma eltűnt a télnek, s köröttünk minden kizöldelt — tiszta olasz ég alatt vonúltunk be a legnagyobb lelkesedéssel, mikép azt a hely magasztos volta is megkivánta, Roma régi, tiszteletgerjesztő falai közé.

E lelkesedésből mindazonáltal sikerült bennünket a kapunál fölverníe a vámosnak ismételt kiabálásával: „I passaportí!“

Késő volt az est; és én nagyon fáradt valék, mihez képest nem maradt egyéb hátra, mint éhünk lecsilapítása után, minden tervünket másnapra halasztani. Azonban én még azon este elküldtem a cs. osztrák követséghez, honnan azonban nagy bűmra, nem kaptam Öntől levelet, melyre pedig biztosan számítottam, s minek előre is úgy örültem! Mert oly jól esik a távolban szeretteinkről hírt vehetni. Jövő leveleit kérem Nápolyba intéztetni, az ottani osztrák követséghez.

Ma voltam Lützownál, az itteni osztrák követnél. Igen barátságosan fogadott, s meghitt holnapra ebédre. Károlyiékna is voltam, de Edvárdal nem szólhattam, minthogy ideglázban volt, s még senkit sem bocsátnak hozzá, azonban már egészen túl van a veszélyen. — Odeschalchival és nejével is megismerkedtem, ez igen csinos és nyájas hölgy.

Voltam a Sz.-Péter-templomban is; de erről máskor. Öleli

szerető fia
IVÁN.

VIII.

ROMA, február 16.

Kedves, jó anyám!

indkét levelét, kedves nővérem Júlia szíves soraival együtt, ma vettem a legnagyobb örömmel.

Két napig voltam már Romában a nélkül, hogy Önről legkisebb hírem volna, midőn harmad napra legényem két levelével s Juliáéval lép be hozzám. Elgondolhatja, szeretett anyám, örömemet, midőn kedves kézvonásait megpillantottam! Oh, mint szerettem volna Önt forrón átölelni és Juliának kezét igazi testvéri vonzalommal megszorítani! A távolság ezt most nem engedi; legyen tehát e levél szívem a fölötti örömének és köszönetemnek megvívója.

E levelekben a hazából jövő édes hangok szólnak, s a szerető, aggódó anyának szavait olvasom, melyek, mint a gyöngéden melegítő napsugarak, üdítőleg hatnak el hozzám a messze távolból.

Utazásomat sajátlag itt Romában tekintem megkezdettnek, minthogy majd minden, a mit eddig láttam, Olaszországban volt előbbi tartózkodásom idejéből már ismeretes előttem, s örömmel veszem észre, hogy abból, a mit akkor láttam, majd semmit sem felejtettem el.

Mivel Romában mulatásunk napjait rövidre tűztük, s annyi itt a látni, megnézni való: annál fogva itteni életmódunk igen fárasztó.

Korareggel már fenvagyunk, hogy déli 1 óráig a naponkint meghatározott körjáratot bevégezhessek. Már láttam a Sz. Péter-templomot és a Vatikánt, melyekhez ismételve elzarándokoltam; mert mindenik fölötté nagy arra, hogy egyszeri megtekintéssel róla kellő fogalmat nyerhessek s vihessünk el magunkkal.

Rafael mesterműveit: festményeit és freskóit; s a nagyszerű Michel-Angelo roppant compositioit; különösen a sixtini kápolnában, az általa ott ecsetelt „Utolsó ítélet”ben tanultam bámulni.

A tegnapi reggelt az egykori nagyság és dicsőség összeomlott maradványai közt — a hajdani Romában — töltöttem; ott, hol a régi kor nagyságának emlékei mintegy szánakozva tekintenek alá a mi kicsinyes kor-szakunkra; s az idővel és a vad népek romboló dühével dacolva állanak.

Igy múlik el a nap, s a kifáradt test megkivánja jogait. Sebtében történő villásreggeli után, sietek néhány régi és új ismerőm látogatására. Közölök többeket találtam itt; jelesen Károlyi Edvárdot is, ki már sokkal jobban van, s kívül rendszerint együtt sétálok el a „Monte Pincio”ra — a „Corso”ra, vagy kilovagluck a közel vidékre (alla campagna), hol a legkeesebb angolnőkkal találkozunk, kik többnyire szenvedélyesen és igen jól lovagolnak. E részben fölötté kellemes ránk nézve a pompás kikeleti idő, melyet már régóta élvezünk, s melynek jelképeül küldöm idezárva az első két ibolyát, melyeket saját kezemmel szakasztottam.

Déleesti 6 órakor van ideje az ebédnek, melyre rendszerint hivatalosak vagyunk. Tegnap Lützownál valánk, a sz. szék melletti osztrák követnél, ki rendkívül szívesen fogadott, s ezer meg ezer kedveskedéssel halmozott el; ajánlóleveleket is adott Nápolyba, s további utunkra. Felesége is fölötté kedves asszony, igazi olasz nő,

Ő nálok ismerkedtem meg D' Oms lovaggal is, ki még gróf Brunszvik Auguszt nagybátyámmal együtt szolgált az itteni követségnél, s ki róla nekem sokat beszélt.

Eljő az est. Fájdalom! ez nem nyújt annyi élvezet, mint a nappal, főleg most a nagybőjtben, midőn itt a színházakat megnyitni nem szabad. Ezek hiányát pótolják a zene-estélyek, melyek gyakoriak. Holnap, például, Torlonia herecegnél leszünk egy ilyenén, kinek felesége Colonna-leány. Előre is nagyon örülök ez estélynek, miután ott Poggit és Badialit fogom ismét hallani.

Igy megy el a nap, az est, s éjfél lesz, mikor lenyughatom. Ekkor szentelhetek csak Önnek, kedves anyám, néhány pillanatot, míg aztán Önre gondolva, elnyom az álom, hogy új erőt nyújtson másnapi fáradozásim elviselésére.

IVÁN.

IX.

ROMA, február 17.

Szeretett anyám!

a voltam udvarolni a pápa ő Szentségénél. Craffort s a két Pallavicini is velem voltak. Igen kegyesen fogadott bennünket, távozásomkor kezemet is megszorította, s ránk adá mindnyájunkra áldását, melynek, úgy látszik, igen jótékony hatása lőn reám, mert erős főfájásom, melylyel a terembe léptem, midőn távozáim, tökéletesen megszűnt.

És most szíves „Istenhozzádót“ mondok Önnek, kedves Anyám, s igen kérem: írjon nekem mentülelőbb és sokat, minden kis részletet azokról, mik nálunk történnek. Ily messze szakadva szeretteinktől, minden kiesiség érdekel bennünket.

Leveleit intézze Nápolyba, az ottani osztrák követséghez.

Jó nagyanyámnak esókoltatom a kezét; legközelebb írni fogok neki. Néhány sora végtelenül megörvendeztetne. Szíves üdvözet mindyájoknak, különösen Júliának, Lipoltnak és gyermekeiknek.

IVÁN.

X.

NÁPOLY, február 21.

Kedves Júliám!

Néhány sorod, melyeket jó anyám levelében hozzám irtál, fölötte megörvendeztettek. Ez örömet gyakrabban megszerezhetnéd nekem. Ma kaptam meg édes anyánk február 12-én kelt levelét is. Ez kétszeresen kedves volt nekünk, mert csak én egymagam kaptam hirt hazulról, honnan már régóta semmi tudósításunk sem érkezett. Mennyire sajnálom D* Aurélt: vesztesége a hazára nézve valóban kipótolhatatlan! Már Romában hallottam volt halála hírért Esterházyéknál, de valótlannak tartottam.

Minden részlet, mit jó anyám ír, fölötte érdekel; csak azt nem hallom örömet, hogy leveleimet mások előtt is felolvasták: miután teljességgel nem akarom azokat útleírásukul tekintetni, hanem mint kizárólag hozzátok intézett sorokat, kikről meg vagyok győződve, hogy minden iránt, mi velem útamközben történik, legyen bár még oly csekélység, részvéttel vagytok.

Romában töltött napjaimról, s útam viszontagságairól odáig, értesülhetél anyámhoz irt leveleimből. A Lützownál adott ünnepély után, ehagytuk a nekem örökre feledhetetlen szent várost: kísérőnkül szegődven néhány ismerősünk s több angol, kik a Capitolt, a Colosseumot, s egyéb romokat, melyek közelében útunk elhaladt, a hold világításában akarák látni.

Körülbelöl egy óra lehetett éjfél után. A hold fejr, fényes sugarait a romokra vetette, minek hatása roppant meglepő volt. Ez azon világosság, mely e rég eltűnt időszak műveihez legjobban illik; e szellemszerű fény olyan, mint a hullafényesség.

A mint reggel fölébredék, Molo di Gaetában valánk.

Gyönyörű reggel volt!

Ép akkor emelkedett föl a nap, bíborába takarózva, s barátságosan nézve ránk: mialatt az elláthatatlan távolságba terjedő földközi tenger hullámiban hosszan elnyúlóan tükröződék. Ez itt Olaszország egyik legszebb kilátási pontja; itt van egyszersmind a válaszfal éjszak és dél között, hol is egy nagy sziklafal megkerülése után, mintegy egészen más éghajlat alá találtuk magunkat átvarázsolva. Itt a télnek semmi nyoma; az utak mindkét oldalán vadon nő az aloë, mindenütt narancsfa erdőkön zöld mezőkön palmafák árnyában utazánk. Fölséges látvány! Így tart ez fölváltva a délközi tenger partján, a pontini moesárokon keresztül, melyek alatt azonban koránsem valami vad magány és terméketlen vidéket kell értenünk, sőt inkább Olaszország egyik legtermékenyebb részét, mely majd egész Nápolyig tart.

Est lön, midőn megérkezénk. A Romából jövő utazót különösen meglepi azon élénkség és sürgés, mely itt az utcákon uralkodik; a különböző árusok zsibaja, melylyel árueikkeiket kínálgtják, első tekintetre föl engedik ismernünk a nagy kereskedelmi várost, hol nemcsak minden áru-rakhely, hanem a város nagyobb része is, légszeszszel van megvilágítva, mi által Nápoly eléggé kedvező világosságba helyeztetik.

Az első nap nagyobb részét ajánlóleveleim átadásával töltöttem, s még néhány ismerősömet kellett volna fölkeresni; de mivel az ég borús volt, s forró sirocco dühöngött: ez, mint szintén a szép környék megsemlélése is,

elhalasztatott. Találkoztam azonban Lutrott gróffal, ki rólad kérdezősködött, állítván, mikép veled Bécsben ismerkedett meg; Batthyány Kázmér nővérével, ki igen kedves hölgy, s meglátván engemet, azonnal meghítt pompás ebédre, nála jövék össze lady Gordon, született Maltzownővel, kit különben sehol sem láthatni, mert

Néhány nap előtt borzasztó eset történt itt. A nápolyi király egyik csatlósa ugyanis, sétájáról visszajövet, összeütközött a francia követ nejének paripájával, melyről a nő areul oly szerenesétlenül bukott le, hogy orrát középen kettéhasította. A nő igen szép, és kedves; — — — — —

Tegnap voltam Portici, Hereulanum és Pompéji megsejmlésére. Leirhatatlan azon benyomás, melyet ennek látása minden látogatóra tesz. De hogy is ne? midőn itt minden úgy áll, mint állott hajdan, közel két ezer évvel ezelőtt, s csak az akkor élt emberek hiányzanak, hogy egészen vissza képzeljük magunkat a két ezer év előtti időkbe. Pompéji falain olvastam néhány fejezetet Bulwer „Pompéji utolsó napjai“ című regényéből.

XI.

NÁPOLY, martius 2.

Néhány nap óta az idő igen szép. Sietünk is azt használni, a mint lehet; mert naponkint a legszebb sétákat tesszük Nápoly környékén, még pedig hölgyek társaságában. Igy szemléltük már meg a Sorenzo, Capo di Monte, és a Bajo tengeröblöt, mind megannyi fölséges kirándulás, mely sétákból hat óra tájban térünk vissza, midőn aztán egyik vagy másik ismerősünknel jó ebédde fogadtatunk. — Tegnap, például, St. Marcin grófnál a szárd követhel ebédelt; neje született Zsigray grófnő; ott találkoztam Esterházy gróffal is. Több hazafiak lévén együtt, sokat társalogtunk magyarul.

Azonban mennél többet fecsegek: annál szűkebb lesz a tér, melyet arra szántam, hogy gondolataimat hozzád, hazámba elvigye; pedig már jelen a pillanat, melyben tőled, talán hosszú időre, bucsút kell vennem; mert a jövő szombaton két barátom — gr. Zichy Edmund és gr. Batthyány Arthur — társaságában gőzösre szálllok, mely bennünket a világ egy másik részébe fog szállítani! Nyugtasd meg eziránt jó anyánkat, ki a tengeri utazást sokkal veszélyesebbnek képzei, mint a minő valóban. Szicília mellett és Maltán keresztül utazunk s utazásunk ötödik napján Alexandriába, Egyiptom egyik fővárosába érkezendünk, hol tudósításodat e cím alatt: „par Triest, Alexandrien en Egypte, au Consulat d Autriche“ elvárom. Csak sokat írj! — Lipoltnak minden szépet, gyermekeidet ölelem, jó nagyanyánknak kezeit esókoltatom, úgy szintén kedves anyámnak is, kinek Egyiptomból írni fogok. Téged végre szívéből üdvözöl

szerető fivéred

IVÁN.

XII.

NÁPOLY, martius 5.

jánlólevelekkel minden részről elhalmozva, tetőtől-talpig, fölfegyverkezve; mindennemű utazási könyvekkel és térképekkel ellátva, minden lehető óvszerekkel a forróság és pestis ellen felszerelve: komolyan elhatároztuk, hogy a francia kormány egyik hajóján elutazunk a legforróbb világrészbe. — A hajó holnap déli 12 órakor hagyja el az európai tengerpartot, hogy velünk Afrikába vitorlázzon.

XIII.

A TENGEREN, martius 6.

yorsan és óriáshoz hasonló erős karokkal hasítva a hullámzó habokat, viszen bennünket a hatalmas „Rhamses“ Capri és a két Szicília között, a calabriai tengerpart hosszában, Messinát is — hol a legutóbb volt földrengés nyomai még láthatók — megközelítve. Jobbról magasan emelkedik ki a hullámokból, s látható egészen hóval fedve — az Aetna.

Úti-társaságunk nem épen számos, de annál vegyesebb keveréke az embereknek a világ minden részéből, kik több napokon át ily kis körben egymáshoz láncolvák. Velünk van a hajón a Konstantinápolyban székelő francia követnek fia, és egy angol, Mr. Far, ki ezelőtt néhány évvel hazánkban, Pesten lévén: Széchenyit és köreink több tagjait ismeri; igen derék férfiú. Itt találtam a Carmelita-szerzet újra alapítóját Cassini ker. Jánost, a Carmelhegyről, ki csupán adakozásokból 300,000 pftot gyűjtött össze, mely összegből e szerzetnek már egészen szétdőlt zárdáját újra fölépítette és alapítványnyal ellátta.

Végre a mi indusunkat, kivel történetesen még Romában, Lützow grófnál ismerkedtem meg, kiről azonban önöknek mindeddig semmit sem irtam. Igen gazdag és művelt, legfőlebb 30 éves férfi, az indusok legnemesebb hercegi törzséből származik. Bombayban lakik, hova most tér vissza Egyiptomon keresztül, angol és franciaországban tett utazásából; neve Chursetti Manachias. Fölhítt bennünket: utaznánk az ő társaságában, mi ránk nézve mily fölötte kellemes és élvezetes leendne, könnyen elgondolható; minthogy ő keleten igen tekintélyes ember lévén: utazására előlegesen nagy készülétek tétettek. Az európai nyelvek közül, csupán az angolt beszéli; tűzímádó; sok érdekest beszélt nekem az indusok erkölseiről és szokásairól. Általunk hazájára vonatkozólag egyről másról kérdeztetvén, lelkesülten és megindulással kiálta föl: „What is not in India. = Mi nincs Indiában!“

Az idő igen szép, a tenger eléggé nyugodt; és a nélkül, hogy közölünk a tengeri betegséget csak egy is megkapta volna: elértük a maltai kikötőt.

XIV.

MALTA, martius 6.

Az első, mi az embernek itt szemébe tűnik, az angol hajóraj, mely a maltai kikötőben — mint hisszük, az éjszak-amerikai Egyesült-államok és Anglia között fenforgó egyenetlenségek végett — majdnem egészen hadilábra állítva horgonyoz.

Meglátogattuk a legnagyobb sorhajót, melyet kis városhoz lehet hasonlítani.

E sziget, bármily jelentéktelennek látszassék is kiterjedésére nézve, mindazáltal földtani fekvésénél fogva, mint három tengernek kulesa, nem csekély jelentőségű. Igen jól tudják ezt az Angolok, s ezért ügyekeznek is jogaikat e szigethez mindenkép érvényesíteni. Fölötte érdekes visszaemlékezni azon viszontagságokra, melyeknek e vérben ázott sziklák színhelye voltak a kereszténységnek a pogánysággal — legborzasztóbb vérontások és tömérdek ember élet föláldozásával — küzdött háborúiban!

Föltűnő itt öltözete a nőknek, kik fekete selyemruhában és sajátos módon felkötött fekete fátyollal elfedezve járnak; ebből már látjuk, hogy kelethez közeledünk, hol a népek hitvallása folytán, nyilvános helyeken a nők arcát látni nem lehet.

Meglátogattam a hajdani maltai vitézek szállásait. Nyole van ilyen, minden nyelvre külön-külön egy; e várdákat ők sok ideig hőileg védelmezték, míg végre az egyenetlenségek és elkorcsosult erkölceik bukásukat előidézték.

Malta lakosai ugyanazon jogokkal és szabadságokkal ruházták föl, mint az angol alattvalók; s még is elégedetlenek: függetlenek szeretnének lenni s önmagok által választott „Consiglio popolare“ által ohajtanák intéztetni minden közügyeiket, mely önkormányzást mindazáltal az angol kormány részéről nem várhatnak, s ilyet attól nem is követelhetnek.

Itt már oly meleg van, hogy nyári ruhákban járunk, sőt dél felé, a tikkasztó hőség miatt künn járni sem lehet. Ez órákat szoktam közönségesen levélírással, vagy a klubban megjelenő minden külföldi hírlap olvasására használni, mikor a nap forró sugarai miatt mindenki elzárkozik.

Hét órákor ebédelünk, a színházi előadások pedig 9 órákor kezdődnek, melyekben fölváltva angol színész- és meglehetősen olasz (opera-társaság) szokott szerepelni. Ezeket mindennap meglátogatjuk: Malta különben is az utolsó hely levén, hol színházi élvezetben részesülhetünk.

Már rég ideje nem kaptam Önöktől tudósítást; elvárom tehát azt Alexandriába.

Holnap indul innen egy rakhajó Livornóba; a hajó kapitánya szíveségből magával viszi leveletem, s így annál bizonyosabban elérkezik az rendeltetése helyére.

Mi itt angol gőzösre várakozunk, mely bennünket tovább szállítand, s e miatt' 5—6 napig itt fogunk időzni, a miért épen nem boszankodom; mert igen megelégszem helyzetemmel: jól mulatom magamat, Malta környékén naponkint hosszú sétalovaglást tevéen.

Sajátságos itt minden! Valamint Velence, úgy Malta is, egyetlen a maga nemében, s méltán a csodák honának nevezhető. Megfoghatatlan, mikép élhet annyi ezer ember egy kopár kősziklán? miként létesülhettek e szép emelde alakú kertek, melyekbe a szükséges földet is messze vidékről kellett összehordani? A mult évben — nem lévén itt három évig eső — minden vizeztető annyira kiszáradott, hogy az édes víz tökéletesen hiányozván: ezt az angol hajóraj számára Sziciliából kellett szállítani!...

A még hátralevő néhány pillanatot arra használom, hogy Önnek Isten hozzádot mondjak, s arra kérem: ajánljon emlékezetébe mindazoknak, kik rólam szívesen emlékeznek; ölelje helyettem a jó Júliát, gyermekeivel és Lipoltal együtt, s mondja meg nekik, hogy a tőlök veendett néhány sor igen megörvendeztetne engemet; kedves nagyanyámnak kezeit csókoltatom.

Ön buzgó imájába ajánlja magát, Önt, anyám

hőn szerető fia
IVÁN.

XV.

AZ „ORIENTÁL“ON, martius 14.

 pillanatban már a legnagyobb angol gőzösön az „Orientál“on vagyok. E hajó csak néhány év előtt építettvén: rendszeren minden hónapban egyszer utazik Londonból Alexandriába — Maltán keresztül, hol szén és élelmi szerek új készletével láttatik el. Az általam eddig látott minden hajók között, ez a legszebb három emeletes, valódi palota; meglepő rajta a rendkívüli tisztaság; valóban remek az egész! Én a már említett indus hereccgel ugyan egy hajókamrában vagyok szállva, mi rám nézve nem igen kellemes, mert ő folytonosan sinylődik a tengerikórban, s gyakori mosakodása- és szokásos főhajtogatásával elfoglalja különben is kisdud kamaránknak egész térségét, mi okból majd az egész napot a hajó földézetén töltöm, a beláthatatlan távolba nézdelve, mi annival kellemesebb, mert utazásunknak a legszebb idő kedvez. Ily pillanatban gondolatimban egyedül önökkel foglalkozom. Társaságunk, az első helyen, körülbelől 40 személyből áll, jobbára angol utazók, kik Indiába mennek. Néhány nő is utazik velünk, kiket azonban ritkán láthatni.

XVI.

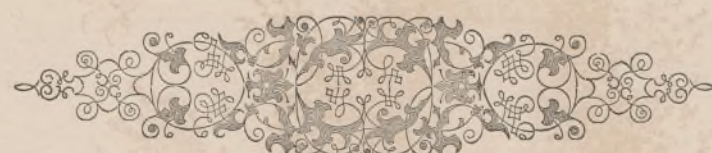
ALEXANDRIA, martius 17.

Áróm napi és éjjeli folytonos utazás után, megpillantók végre az afrikai partokat, melyeken, minél-inkább közeledénk hozzájuk: annál szembetűnőbben emelkedtek ki a homokból Cleopatra lobrai, és Pompéjus szobrai; majd a pasa palotája, számtalan új s igen szép épületekkel, melyeken, magas árbocokon kifüggesztve szemlélhetők a különbféle nemzetek jelvényei; végre az alexandriai kikötőben hosszú sora az egyiptomi egész hajórajnak, teljes fényben fölállítva, fölséges látványt nyújtottak. Így léptünk Egyiptom földére. — Előttünk az obeliszkek városai, hol utazásunk sajátlag kezdődik.

Itt állunk küszöbén a történeti nagy tettek ösvényének, mely a mi kényutazásunknak is ösvénye leend; itt állunk kapujánál ama bölcseségnek, melynek fénye nemzeteken és időkön keresztül, messze világított!....

Alig vete horgonyt hajónk: azonnal mindenfelől méhraj gyanánt gyűlögő számtalan bárka vett körül bennünket. Látván a tömérdek sok törököt, görögöt és arabot, kik részint a parton összecsoportoztak, részint nagy zajjal a partgátokon sűrögtek-forogtak, s az így előidézett élénkséget és nagyszerű mozgalmat: valamelyik európai kikötőben hittem magamat, közepette, az ipara, kereskedése és szorgalma által boldogított népeknek. Azonban e csalódásom partraleptünkör azonnal elenyészett! Alig, hogy kiszállottunk: málháink vitele végett iszonyúan kezdtek viaskodni a condrákkal alig fedett terhések; hozzájuk öszvéresek csatlakozván, kiknek mind-egyike a magáét kínálgatá szolgálatunkra; a kandiak nagy tömege s a koldúsok egész serege borzasztó, szörnyű zürzavart idéztek elé, s a partraszállást majdnem lehetlenné tevék, míg Mehemet Ali egyik poroszlójának sikerült a kezében levő bambusz-bottal, dühödten, jobbra-balra érzékeny ütlegeket osztogatva, előttünk téres utat nyitni; málháinkat a legmarkosabb hordároktól erőszakkal visszavenni s egy tevére fölrakatni; mi pedig öszvérekre ülén, s a tömegben, a mint lehetett, keresztül törvén: útunkat a kitűzött vendéglő felé irányoztuk. Szűk és piszkos utcák, sárból épült, szalmával fedett házak, nyomorúlt csöcseléknép, gazdátlan ebek, a víztartókból megtöltött tömlőkkel megterhelt tevék és hajcsáraik voltak, mik első tekintetre a hajdan Nagy Sándor által alapított e városban szemünkbe tűntek.

XVII.

ALEXANDRIA, martius 19.

Már két napja, hogy itt vagyok, s jóformán mindazon régiségeket láttam, mik a nyers, vad népek rombolási dühétől menten: a magok ősi valóságokban fenmaradtak. Alexandria majdnem körül van véve a szétrombolt őskorbeli nagyszerű épületek kőhalmazával, s még jelenen is folyvást áznak ki egész oszlopos tornácokat, melyek fájdalom! a köznép romboló kezére hagyatván: ez a legszebb oszlopokból — meszet éget! Tegnap vezetett bennünket az osztrák ügynök, Laurin úr, azon helyre, hol még csak néhány hónap előtt is imaház állott; most azonban már annak hol léteztéről sem birna a legélénkebb képzelem is magának vázlatot alkotni.

Néhány év előtt elkezdtek itt Alexandria környékén, a nagy számmal levő kis pálmaerdőségekben kerteket készíteni, mi is e futóhomokos térségeken valódi jótétemény; mennyire emlékeztetnek ezen homok-térségek engem hazám némely vidékére, mennyire különösen az alexandriai por és homok, Pestre! Tudnám csak e szép pálmaerdőket, habár akác, vagy glediciává is átváltoztatva, Pestre varázsolni! Különös szép és jó illatú virágnövényeket találtam itt bizonyos angol kertében, ki növényeit Indiából hozatja, s melyek itt pompásan tenyésznek.

XVIII.

ALEXANDRIA, martius 20.

Egyik főbb élvezet Egyiptomban a vadászat; s jöllehet ez senkinek sem levén megtiltva, azt mindenki, a hol csak akarja, akadálytalanul gyakorolhatja: mégis telve a vidék mindennemű vaddal.

Ép most érkeztem meg a „Marcottis“ tavától, hol Batthyány Artúrral több óráig vadásztunk. Ez azon történetileg ismeretes tó, melynek színét a vadludak, vadkacsák, és szárcsák milliói lepik el. A tavon halászok viszik kis bárkában az embert, s nem győz tölteni. El is löttük minden készletünket, s csak azután tértünk haza — üres fegyverrel, de számtalan vaddal terhelve.

XIX.

A NILEN, martius 22.

Eg nap ebéd után, melyet a cs. osztrák consul Laurin urnál végeztünk, a „Mahmudie“ csatornán, kisszerű bárkában, elhagytuk Alexandriát. E csatorna Atféig tart, hol a Nillel egyesül. Ide érkezvén, nagyobb hajóra szállottunk. Utazásunk fölfelé, e sebes erejű folyamon, nem halad ugyan gőzhajói erővel és gyorsasággal; mert Atfétől Kairoig majdnem annyi napra van szüksége az útasnak, mint a hány óra alatt gőzösön oda eljuthatna; az mégis a legkellemesebb; minek oka nemannyira a szép pálmaerdőségek és virágzó mimozák, a nagy és ősrégi Sykomorák, a gyönyörű zöld vetések, melyek e sivatagokat körülszegélyezik, sem azon balzsamillat, melyet a partokon vadan diszló virágok és narancsfákról a szellő felénk hajt: hanem a művészet és emberiném történetének azon óriás nyomai, melyek itt elenyészhetlen erővel nyomvák ki mindenfelé, s ragadják meg és ringatják élvbe a lelket.

Ámbár az évszak még nem igen haladt előre, mégis déli órákban a hőség már fölötté nagy, s azért csak reggel és estve szoktunk vadászni: Így látjuk el magunkat s az egész hajósnepet vaddal, mely fő élelmiszerünk. Képzelje ön, kedves anyám, magának azon gyönyörévezetet: pálma- és narancsfák közt vadászni, s a legritkább madarakat lőhetni!...

Igy lőttünk legközelebb igen sok paradicsom-madarat, melyek itt nagy számmal léteznek. Edmund (gróf Zichy) tollaikat gyűjti e esoda-madaraknak, én pedig megkísértettem egyet kitönni, mi meglehetősen sikerült. Mennyire mulattatná ez Rudolfot és az Abbét, kikről igen gyakran emlékezem.

Ha a hőség nagy, visszatérünk bárkánkra, hol sajátos élvezetet nyújt szemlélnem a délibábot, mely itt a látkörben minden irányban játszadozik, s benne, mint a mi gyönyörű alföldünkön, egész városok és szigetek képződnek, s ismét elenyésznek, mint — az emlékezetek a valóság mögött!

Levelemet bevégezem, ölelve Önt, és Istenhozzádot mondva Önnek, szeretett anyám. Kairóból ismét irni fog

szerető fia
IVÁN.

XX.

MALTAI VESZTEGINTÉZET, május 15.

Szeretett anyám!

ár több ideje nem kaptak önök tudósítást tőlem, s azért kettős örömmel ragadom meg az alkalmat önöket értesíthetni arról, hogy kívánságát teljesíteni ohajtván: tervezett kelet-indiai utazásommal végkép fölhagytam, s ez alkalommal sem Indiába, sem Syriába utazni nem fogok.

Nyolc napig tartó utazás után, Syrán keresztül, jelenleg a maltai vesztegintézetben vagyok 18 napra letartóztatva.

Edmundot (gr. Zichy) tervéről lebeszélni lehetetlen volt; ő, dacára abbeli előterjesztésünknek, hogy az odaútaazást, az igen előhaladott évszak, és az ott dúló politikai állapot, jelenleg egykép nehezítik: nélkülünk elútazott, s így, miután én és Artur (gr. Batthyány) őt első éji szállására a pusztában elkísértük: tőle elváltunk.

Kairóba visszatérvén, s ott csak rövid ideig maradván: Alexandrián és Syrán keresztül ide érkezünk.

Syrában öröömre szolgált Károlyi Lászlóval, Nandine fiával, találkozhatni, ki a tengerészetenél szolgál; ő a vesztegintézetbeli letartóztatástól megszabadult s Bécsbe tér vissza, honnét, mint mondá, julius végével Frigyes Főherceggel Londonba fog utazni.

Mi pedig itt vagyunk az „Emánuel“ várdában bebörtönözve! Borzasztó!... de hasztalan levén minden ellenkezés: sorsunkban megnyugodva, teljes türelemmel engedjük magunkat bezáratni. A börtönőr eleinte undok kis szobát mutatott ki lakásúl; azon gondolkoztam: mikép birjam ez embert arra, hogy nekünk jobb lakhelyet rendeljen? Kiterjesztett karokkal menvén feléje, őt megöleléssel fenyegetém, s e tréfának azonnal meglőn hatása, és mi tüstént igen csinos lakszobát kaptunk, melyből pompás kilátásunk van a tengerre. Nem csekély mulatságunkra szolgál az itt nagy számmal levő, s mindig körülünk őgyelgő vesztegintézeti öröket azzal ijjeszgetni, hogy igen közel lépünk hozzájuk, s ezenkívül egyéb mulatságunk nem is levén: életrendszerünk igen egyhangú.

Velünk van letartóztatva az alexandriai püspök is, a ki 12 évig volt jeruzsálemi püspök; egy báróné, néhány igen csinos leányával, s egy francia orvos családjával.

Én sokat rajzolok, könyveket és hirlapokat a városból hordatunk, s ezzel ügyekszünk letartóztatásunkat, a mennyire lehet, elviselhetőbbé tenni.

Kairoban tartózkodásomról még mit sem irtam; azonban igen sok kívántatnék, ha arról önöknek kimerítőleg írni akarnék; legyen elég abbeli nyilatkozatom, hogy én ezen utazásomat megbánni soha sem fogom, s hogy emlékezeteket gyűjtöttem magamnak egész életemre. Úti naplóm töredékét ide zárva megküldöm.

Jövő hó 6-án innen elútaazunk, a regényes Svajeon keresztül, Párisba. Leveleit kérem Frankfurtba címeztetni, honnan azokat legbiztosabban kézhez veendem. Most pedig éljen boldogúl, jó anyám, ölelem önt. Köszönet Júliának és Lipoltnak hozzám írt leveleikért; legközelebb mindkettőnek írni fogok, nagyanyámnak kezeit csókoltatom.

IVÁN.

XXI.

MALTA, MÁNUEL ERŐD, május 23.

Kedves Júlia!

Mig te hazádban, kedves tiéd körében, boldogul élsz: addig fivéred messze tengereken s távol országokban barangol. De már nem Afrika forró homok-sivatagain, sem azon szép pálmaerdők körül, melyeket egykor üdvözöltem; nem nem! Képzeld csak, teljes 14 nap óta vagyok már rabságban, melynek bilincsei nem nehezek ugyan, de azért épen nem kellemesek. A „Mánuel“ várdában, kopár sziklán vagyunk Artur barátommal letartóztatva, hol sovárogyva nézünk eléje megszabadulásunk pillanatának. Már maga az eszme is: vesztégintézetben letartóztatva lenni, borzasztó; de a valóság meg minden képzeletet fölülmul! Helyzetünket némikép elviselhetővé teszi az, hogy különös pártfogolás mellett némi kedvezésekben részesülünk, mi az élet első szükségei iránt kárpótlást nyújt; kapunk, például, könyveket, sat: főleg pedig az, hogy szerencsések vagyunk egypár igen esinos és művelt hölgy társaságában lenni, kikkel naponta a vár falain, mint egyedül engedélyezett sétányon, hosszasán társaloghatunk.

Leveledet és Lipoltét még Kairóban megkaptam. Igen megörvendeztettek azok engemet. Szívből köszönöm részvételtöket. Ép Szolimán pasánál valánk, ki kertében tiszteletünkre keleti ünnepélyt rendezett, hol mi is török öltözetben szerepeltünk; de mind ezen pompa elveszté reám hatását, mert lelkem egyedül veletek volt elfoglalva! Ezen állapotát lelkemnek egyedül az képes csak megérteni, ki övétől messze szakadva: idegen világ-részekben vesz hirt szeretteiről!

Már előbbi levelemből érthetéd, hogy Edmundot Syriába tervezett útazásáról, bár ez ellen mind a nagyon eléhaladott évszak, mind pedig az ott forrongó politikai viszonyok eléggé nyilatkoztak: visszatartóztatnunk nem sikerült. Jó kívánataink kísérik őt útazásában; vajha azokra ne legyen szüksége, míg kedves övéi közé a honban megérkezik!

Állatgyűjteményemtől is meg kellett válnom. Heiker úr útazik azzal haza, mint állatseregleti igazgató. E gyűjtemény áll egy kedves kis majomból, egy zergéből és egy szerecsenből.

Előre is örülök a pillanatnak, melyben a majmot Taminak bemutathatom. A szerecsen neve Mabruh, mi arab nyelven „szerencés“t jelent. A kairói rabszolgavásáron vettem őt és visszaadtam neki szabadságát; ő azonban arra kért: engedném meg, hogy engem követhessen. Csak 13 éves, és hiszem meg fogja nyerni tetszésedet.

Útazási tervünk következő: mi innét Svájcon keresztül, Franciaországba utazunk és ott egy hónapig maradunk, hová leveledet „poste restante“ elvárom július végeig.

Élj boldogul, kedves nővérem! öllelek gyermekeiddel és Lipoltal együtt, hű fivéred

IVÁN.

UTÓIRAT. E sorok a lybiai sivatagokról hozott fővénnyel porozvák be.

XXII.

SKAMANDRE, június 7.

Szeretett anyám!

Livornotól, mint legközelebbi kiszállási helytől, csak néhány órai távolságra levén már: még mielőtt odaérnénk, irni akarok önöknek, kik ugyis rég nem kaptak tőlem tudósítást; bár hiszem, hogy Maltából küldött leveleim eljutottak rendeltetésük helyére.

Fogságunkból elbocsáttatván, csak az első hajó elutazását várva, maradtunk még néhány napig Maltában.

A kormányzó oly barátságos volt irántunk, hogy meghítt házához, hol szerencsém lőn megismerkedni Chichester lorddal és nejével, kik meghíttak bennünket a várostól csak néhány órányi távolságra fekvő mezei lakukba egész napra. E villa egyike az itteni legszebb és legnagyobb palotáknak; a kert, melybe a teremből oszlopokkal ellátott tornácon keresztül, a legszebb felfutó növények közt érkezik az ember, valódi tündéerkertnek nevezhető, s ha ehhez még igen kedves és szép hölgyet gondolunk, ki a háziasszony tisztét a legszeretetreméltóbb nyájassággal tölté be: könnyen elképzelheti, kedves anyám, mily gyorsan és kellemesen múlt el e napom.

És most Szicília és a pompás Nápoly, Castella-mare és Civitavecchia mellett elhaladva, örömmel nézek eléje a pillanatnak, melyben Livornonál ismét az európai szárazföldre lépendek, s őszintén megvallom, mikép feledve a sok fáradságot és nélkülözéseket, melyekkel folytonosan kellett küzdenünk: keletre, főleg a mult idők történeti nevezetességei végett, melyek reám oly kellemes hatással valának, mindig örömmel fogok visszaemlékezni, s ezen emlékezetet, mint szép álmot fogom magamnak megőrizni.

Pizába épen a „Luminara“ ünnepélyre fogok megérkezni. Ez ünnepély csak minden három évben, de ekkor nagy pompával és népiünnepekkel szokott magtartatni. Én főleg ezért határoztam el Livornoban partraszállani, és Marseillet ezúttal utazási tervemből kitörölni. Pizából Genfbe, s onnét Sváje déli részébe szándékozom kirándulni. Leveleit július 10-ig Genfbe kérem címeztetni, honnan utazásom további irányáról tudósítani fogom.

Ön, kedves, jó anyám, Pestet eddig már odahagyta, s mint utóbbi leveléből értém, Aradon leend. Be szeretnék én is rögtön oda teremni!

Igen sokszor gondolok vissza elhagyott gazdaságomra, s csak annak tudata nyugtat meg, hogy ön, drága, jó anyám, ott van áldott jóságával, ismereteivel és tevékenységével; jövőre is kérem, minden nehezebb ügyekben, intézkedjék saját akarata, tetszése és belátása szerint.

Franciaországban lesz alkalmam több cukorgyárat megtekinteni, s Benfeld ismerősünket fölkeresni.

FIRENZE, június 14.

Fölhasználom még e lapot, hogy értesítsem Önt, kedves, jó anyám, mikép én három nap óta Firenzében vagyok, s holnap Pálffy Natália grófnő társaságában Luccába, s onnét estve Pizába a „Luminara“ ünnepélyre utazom.

István főherceg itt volt, s mindenkit elbájolt; föltűnt különösen, hogy ő keresztapának ajánlkozván: e miatt a legrosszabb időben utazott, s megérkezése után azonnal a nagyhercegnőhez sietett.

Önt öleli, nagyanyjának, Júliának, Lipoltnak és övéiknek pedig minden szépet kíván

szerető fia
IVÁN.

Vége a leveleknek.

cop. of Forray Iván.

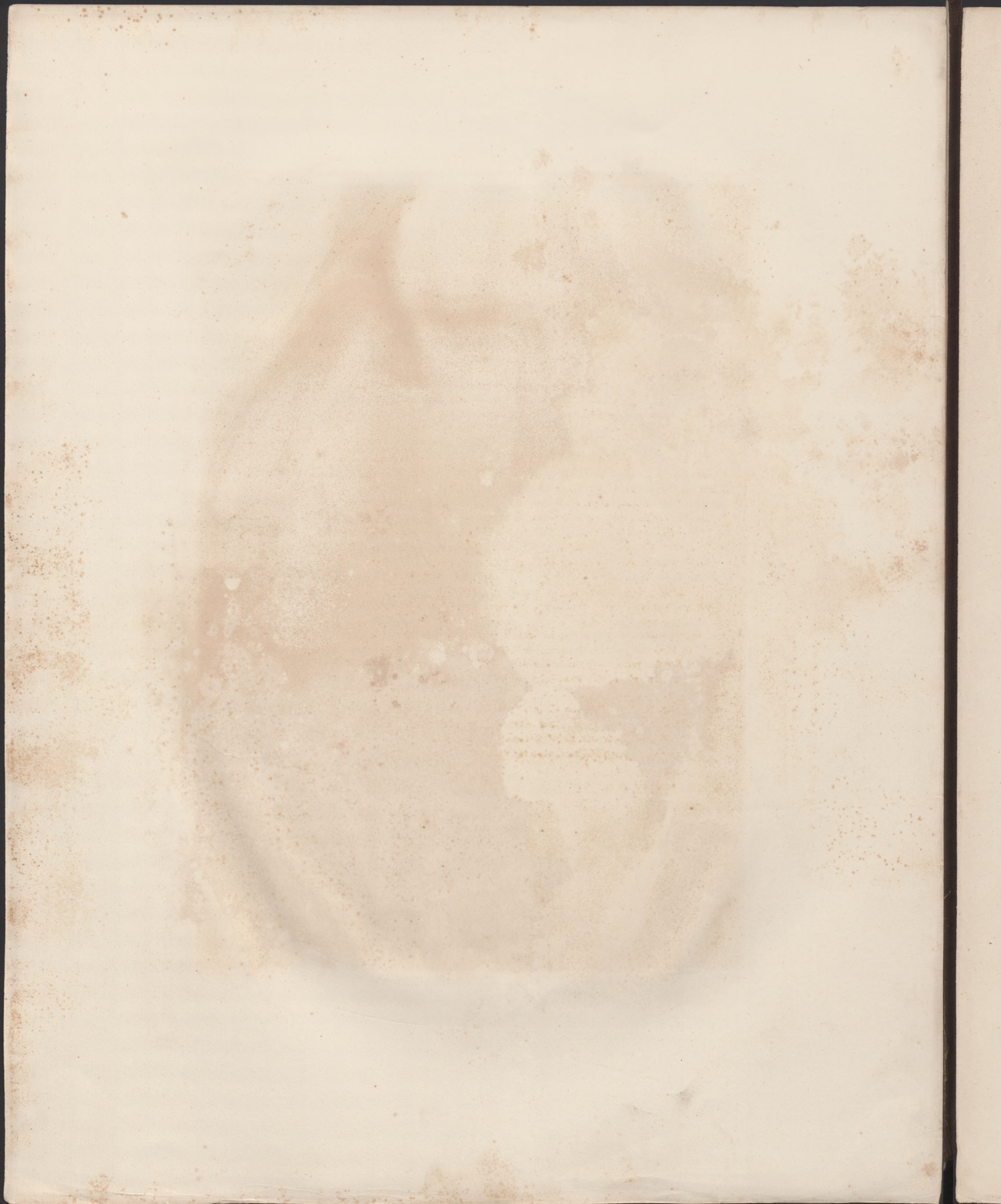
Vom Kaffeehaus in der Stadt Wien.

Karte nach der Karte des J. 1801.

VELENCZEI HALÁRUS.

Graf Forrayné tulajdona.

A' többszörözés fentartatik.

I.

VELENCZEI HALÁRUS.

kárhány képgyűjteményt láthatunk a lagunák híres városáról, melyeket ottani műárosok, vagy művésztouristák készítenek vagy készíttetnek az utazók és műkedvelők számára — s fogadni mernék, hogy alig találunk egyben is oly eredeti gondolatot, mint mely az e képen látható „halárust“, vagy a következőn szemléllhető „kagylóárust“ tüntetné szemünk elé.

A legszebb, legsükeültébb genrekép, mely az egykori köztársaság népének egyes alakját ábrázolja, s megismerteti velünk az embert, a teremtés legnemesebb tárgyát, viseletét, foglalkozását.

Minden kézen forognak, majd minden műárosboltban láthatók seregekkint képei a tornyoknak, templomoknak, köz- és magánpalotáknak stb. melyek oly bőségesen ékítik Velenczét; a mi útasunk, mint elismert geniális ifjú, mellőzé e százszor és ezerszer adott tárgyakat Albumában, s a nép egyéneit rajzolá abba, hogy feltüntesse — az életet, a mai, a valódi életet.

Ez eszme egykép becsületére válik szellemének és nemes izlésének.

A mindennapi, az általánosan ismert, nem talált kedvességet előtte : ő szebb, kiválóbb tárgyat ohajtott, keresett és lelt esete számára. Kétségkívül megkapá meleg szívét, feltüzélé élénk képzelését az egyszerű, de oly festői alak, mely a „Riva dei Schiavoni“ hosszában, vagy az „Arzenál“ közelében tanyázó halászok s kagylósok között szemébe tünt.

E halászok — úgy tudom — eredetükre nézve, nem szorosan velenceiek. Ők a „Chioggia“ szigetről valók, mely egyébiránt mindig a velencei köztársasághoz tartozott.

A „Lido“ mellett elhaladva, délnek a híres „Murazzi“ nevű orias kőgátakhoz érünk, melyek tulsó végétől nem messze fekszik „Chioggia“, a sziget, hasonnevű városával : hid által kötve össze egyik (déli) oldalán a szárazfölddel, mely onnan a „Po“ torkolatáig tart.

E város hazája ama halászok- és halárusoknak, kiknek esoportozatából a mi szelleműs turistánk, igen ügyes esetével az e képen látható alakot Albumába átvivé.

Messze híres a vidéken a chioggiai halásznép, mely csak nagyobb ünnepeken szokott szülővárosába megtérni, életének legnagyobb részét vagy matrózsolgálatban, vagy halászi foglalkozásban — s így mindig hajón vagy bárkáján — a tengeren töltvén.

Az ősz beálltával különösen kiindulnak jobbadán csapatosan, öt-hat, sőt több halászbárka is együtt, s elmennek a quarneroi öböl kikötőibe, folytonosan halászva. Nyert zsákmányukat vagy a legközelebbi piacon pénzzé teszik, vagy Velenczébe, Triesztbe küldik; míg közeledvén a nagyhét: ismét csapatosan visszatérnek szülővárosukba.

Az alak, mely képünkön szemléllhető, azon aggastyánok közül való, kik a veszélyes tengeri úttal már felhagyva, mintegy nyugalomba helyezik magokat; s míg a fiatalabbak folytatják dédeiktől rájuk szállt mesterségüket: ők, az azok által szerzett zsákmányt árusítják el a „Piazzetta“ közelében, vagy a „Riva dei Schiavoni“ nevű partgát hosszában: kedélyesen szíva fejez agyagpipájokat, s odamerülve gondolataikkal a fiatalabbakra, kik a part mellett kikötött hajókon vannak elfoglalva.

A kifejezés, helyzet, színezet oly művészien — élethíven — van visszaadva ez öreg halászon, hogy a műkedvelő útas mesteri esetét első pillanatra igazolja, s ha ajkait kinyitná, aligha Platen e szép sorait nem dúdolgatná:

„ bátoran
Bejártam a tengert és lagunát,
De évek óta már
Nem volt kezemben evező-lapát.
.

De élek még azért
S látom naponkint kedves városom:
A fölkelő napnak
Sugárin üditem gyöngé, agg tagom.“

II.

KAGYLÓÁRUS VELENCZÉBEN.

p oly eredeti gondolat megtestesülése, mint az előbbi képen látható „halárusé.“

A rajz és színezet szint' oly szép és sükerült — talán még szebb és sükerültebb — mint amazon; az alak pedig sokkal jellemzőbb, a kifejezés még mesteribb.

Egyik nevezetessége Velenczének az arzenáli kagylók: így neveztetvén azért, hogy az arzenál belsejében levő víz fenekéről szokták szedni a legszebbeket, legnagyobbakat; noha már a trieszti partcölöpök körül is, évekkal ezelőtt, szedtek szép nagy kagylókat.

Az aggastyán kosara teli van e kedvence farsangi csemegével, melyet egyébiránt az ádriai tenger egyéb részein, s jelesen a quarneroi szigetek és a dalmátországi partok körül is szoktak szedni a chioggiai halászok, kiknek egy másik szép alakját ismerhetjük föl képünkön.

Ott ül ő is a „Riva degli Schiavoni“ hosszában, vagy a „Piazzetta“ közelében, talán a „Ponte dei Sospiri“ mögött magasló falhoz dőleszkedve, s mélyen elmerül számításába: vajjon hány centesimo-, vagy lira értékű kagyló lehet még most teli kosarában?

Arcán a nyugalom, sorsával megelégedés, a gondtalan kebel csöndessége van kifejezve. Hófehér hajzata azt látszik tanusítani, hogy ő még a mult század fia, s így azon korból való, midőn a Signoria, ha már hatalma enyészetnek indult is, de még bírta régi dicsőségének fénysugarát — a köztársasági név és intézmény varázsát, melynek fenntartásáért talán még harcolt is, vagy legalább látta az azért küzdött csatákból megtérő bajnokokat?...

Most, a mint itt ül, s ujjain az árujából beveendő filléreket számíthatja, még arra sem ér rá, hogy az előtte egészen kifeszített vitorlákkal elsiető hajósoknak szerencsés útát kívánjon! Hiszen bejárta ő is ifjanta a tengereket, dacolt azok háborgó hullámival, a szélvészekkel, melyekkel csekély nyereség fejében annyszor volt alkalma megküzdenni, életét kockáztatni! Ezen élet tanítá meg őt a kebel nyugalomára, a kevéssel megelégedésre, s általában arra, hogy a holnappal nem sokat törődve, Istenre bizza azt!

Hanem lesznek pillanatai, mikor eszébe jut az egykori Velence, s apró pipájából lassu füstöt eregetve: elképzeli magát azon időbe, mikor még hatalmas és nagy, fényes és zajos volt hazája! Ép oly fényes és zajos: mint a mily komor és zajtalan most!

Talán eszébe jutnak — ott a „Ponte dei Sospiri“ közelében — a borzasztó mesék, melyeket már fiatal korában hallhatott az ólomfödelű, s a lagunák alá benyúló állambörtöneiről az egykori köztársaságnak, s — talán összeborzadva egész testében — behúzza magát matrózsűrűbe, és felsohajt: „Che tempi! che tempi! — Milyen idők! milyen idők!“

Azalatt elközelget az est; ő elárulgatá csigáit, s összeszámítja még egyszer centesimoit, melyekből néhányat az útjába eső „osteriába“ (csapszékbe) szán, hogy mielőtt családjához vastag fatalpú papusaiban a szoros sikátorokon haza kopogna: kiszáradt torkát leöblítse; vagy csónakába száll, s mindenesetre útjába ejti a tanyát, hol ismerőivel a kancsó bor mellett egyideig eseevhet.

A mi árujából megmaradt: azt éjjelre ismét — zsákban, vagy kettős kosárban — a vízbe süllyeszti, hogy másnap reggel megint friss áruval ülhessen helyére.

Igy mulik nap nap után, s a mi aggastyánunk boldog megelégedésben tölti azokat! Kívánsága mérsékelt, vágyai csekélyek, szüksége oly kevés, hogy azt kielégíteni néhány centesimo elég, s ha van fia, veje, vagy unokája, az gondoskodik, hogy a míg árujának időszaka tart, abban fogatkozás ne legyen!

Ugy hiszem, midőn genialis útasunk ez alakot festé: lelke előtt az olasz köznép boldogságának képe lebegett — azon boldogságé, melyet élvez ama

„Kedves henylők vidám tarka népe,
Mely szerteszét bolyg, ácsorg: senki által
Meg nem zavarva, s ő sem bántva senkit.“

rajz. Gf. Forray. kőm.

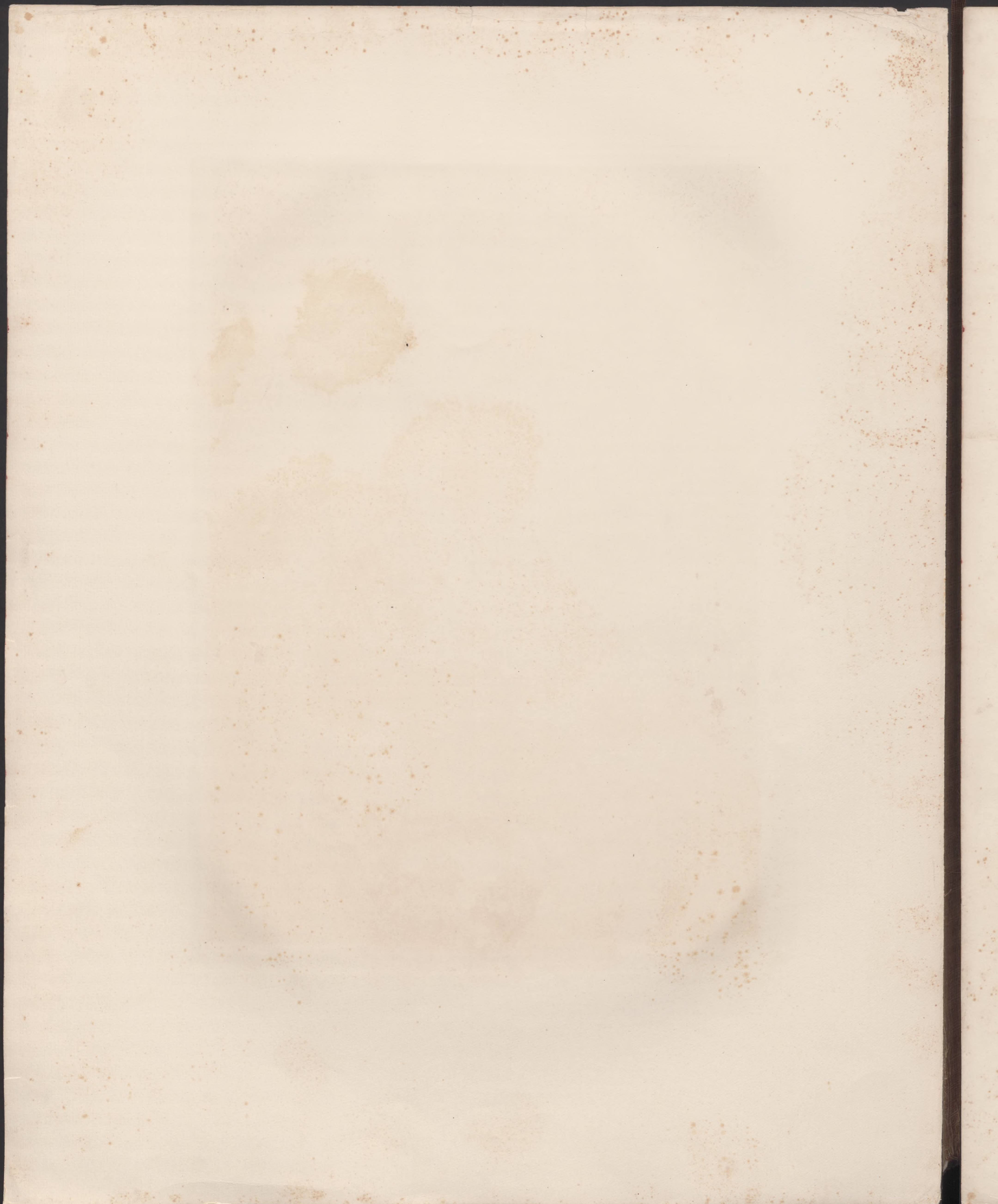
Nyom. Reiffenstein és Rösch műintézetében Bécsben.

Kőre metsz. Heucke József.

KACYLÓÁRUS VELENCZÉBEN.

Graf Forrayné tulajdona.

A többszörözés fenttartatik.

1852. évi. Fényes képe.

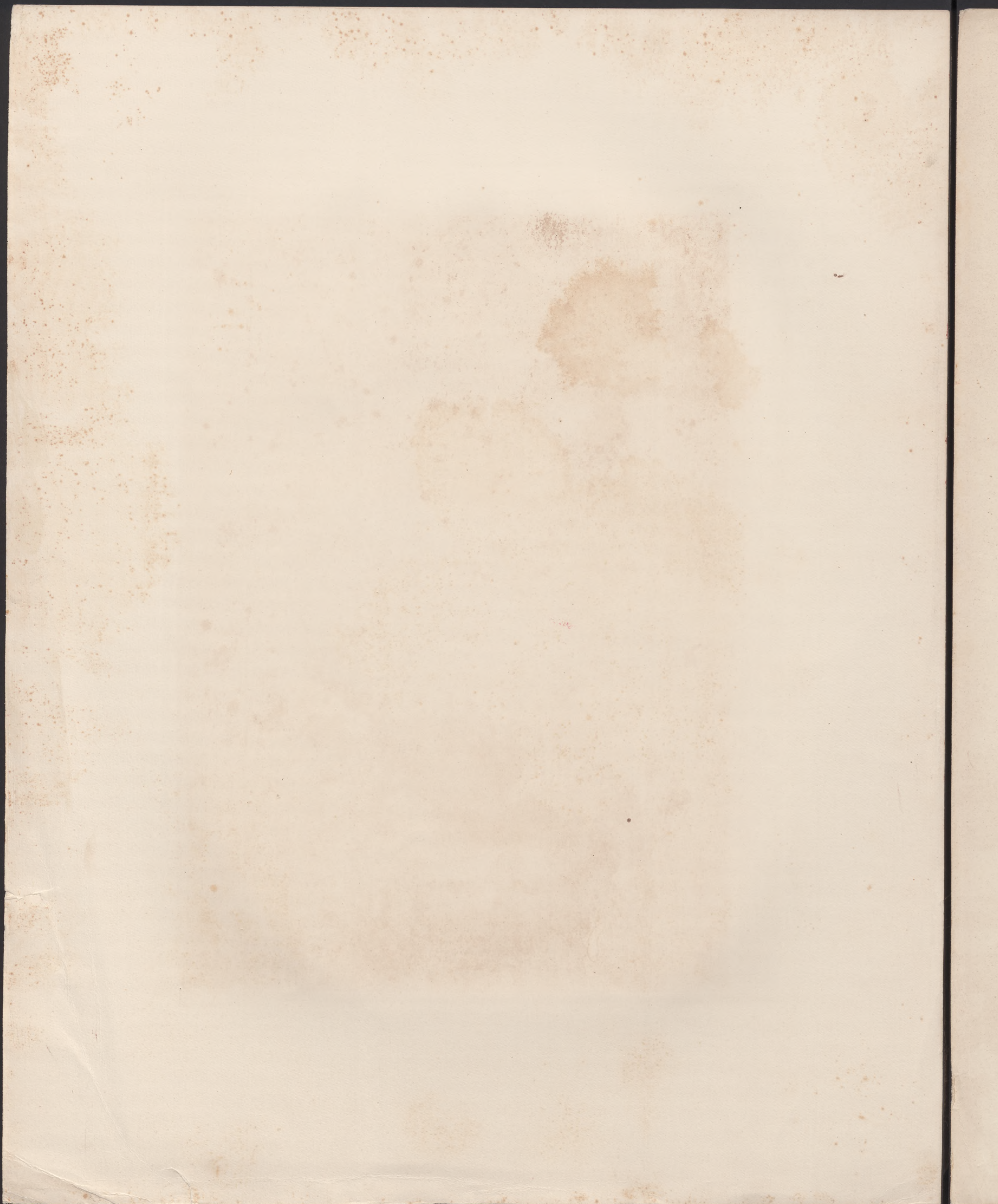
Amint a postánál a postánál a postánál.

Képe a postánál a postánál.

Gróf Forrayné tiszteletére.

MALABORGAJ POSTA-ÁLLOMÁS.

A többi részletek a postánál.

III.

MALABORGAI POSTAÁLLOMÁS.

innem kell, hogy a hely megnevezésében hibát követett el a nyomdász, vagy talán útasunk a nép szójárása szerint jegyezte azt vázlata alá a — „Malalbergo = Rosz csárda“ helyett.

Bizonyára a dévaj név maga elégséges volt arra, hogy útasunkban az ötletet költse: ezen elhagyott, szegényes helyet, melyről minden megfélekedzett, Albumába bevinni; s mi ezen ötletnek köszönhetjük a legsükekerültebb genre-képeinek ez egyikét, mely a Ferrarából Bolognába vezető úton, ama városból megindulva, első s az útleírásokban hiába keresendett „malalbergoi posta-állomás“ hü képét adja.

Az utazás, mint leveleiből tudjuk, télben történt, s pedig oly erős télben, milyen ritkaság Olaszországban. Ezen erős tél első nyomai láthatók e képen is, mely — kivéve az azon szemlélfelhető emberi alakokat és öszvéreket — az enyészet színezetével bír. A fák és növények vagy egészen lombatlanok, vagy sárga levelek fityegnek csak ágaikon; a házak tetői hóval borítvák, s azzal még némely tárgy is az istálló közelében.

Mennyire emeli a természet szendergésének, az enyészet e komor képének benyomását a két emberi alak — a postakocsisoké!? Mennyire a három öszvéré, melyek egyike egész díszszerszámban áll az előtérben, hogy befogassék a kocsiba, melynek csak hátulja tűn szemünkbe?

A postaház maga, melynek a háttérben csak egyik oldala látható, s az istálló, mely itt a főszerepet viszi, teljes fogalmat nyújthatnak a közép olaszországi építészetről a falvakon.

Magas, tömör falaik termőkőből rakvák; tetőzetök — mely havat hordozni ritkán szokott — inkább lapos és nehéz cserépszindelyekkel van borítva; az ablakok száma, aránylag, nagyon csekély, s ezek is magas, keskeny nyílásokban alkalmazvák, hogy a nyári forróságban szűkebb utat engedjenek a nap tikkasztó sugarainak az épület bensejébe. S mindezek mellett ott áll egy kis fülkében jobbról a bold. Szűz képe, s a fülke fölött Megváltásunk jelképe, hogy tanúskodjék az olasz nép egélyes hajlamáról — itt, a pápai birodalomban.

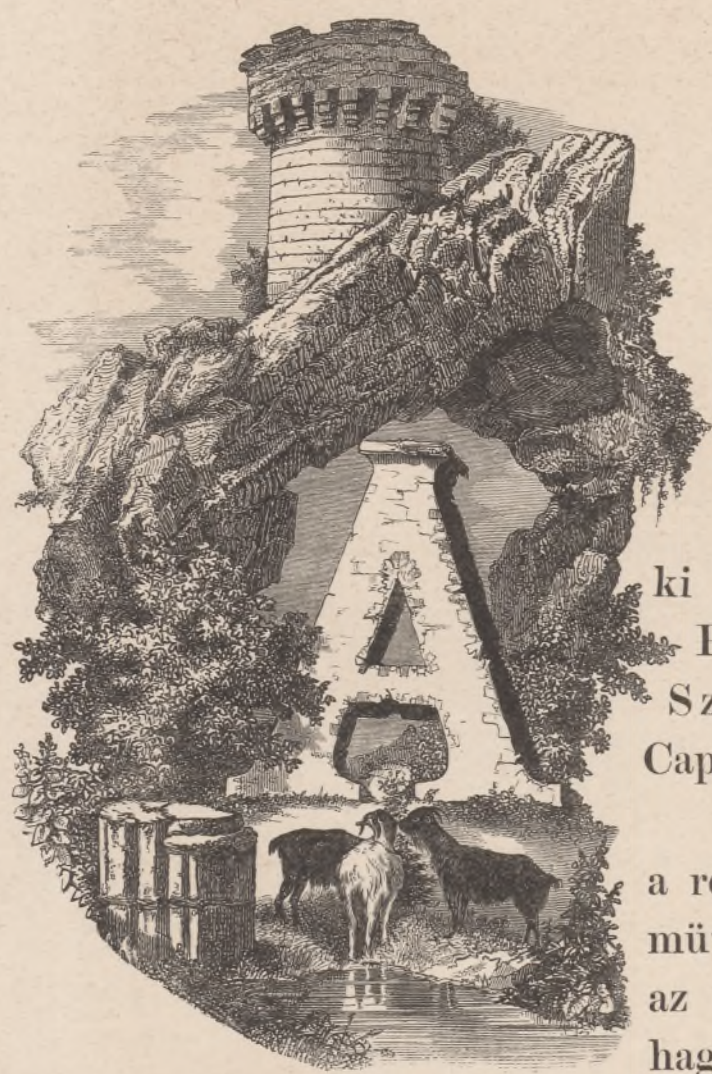
Az istálló-épület, ugy látszik, egyúttal malom is; legalább erre mutatnak a jobb szögletben látható malomkövek, s az ajtó támaszfala mögött nyújtózó faderék, mely majd tengelylyé idomítva: a vízi kereket azzal, mely a garatot mozgatja, összekötendi.

Az öszvérek szintén, mint a postakocsisok, a legkisebb részletekig híven rajzolva: az olasz népviselet és foglalkozás széles mezejéről egy fölötte érdekes jelenetet tüntetnek szemünkbe. A kalaúz-öszvér cifra szerszáma, különösen nyerge, mutatja e nép hajlamát a díszítmények pazar alkalmazására — az állaton: míg maga rosz condraiban is jól megvan. Pogyásza azonban oly tetemes, hogy az egy postaállomásnál tovább tartó útra is sok volna, s annak hordozása nem kevésbé növeli terhét a két hátulsó öszvérnek, míg az első attól egészen mentve van.

De ne feledjük, hogy tél van, s pedig erősebb, mint melyhez e nép szokott, azért a lótakaróról és köpönyegről nem volt szabad ezúttal megfélekednie! Egyébiránt a postalegények készülődése gyorsnak nem mondható; s míg a hajtó-kocsis a nehéz eszímákba bebúvik, míg a magas nyeregbe fölhelyezkedik: könnyen eltelik még pár óranegyed, s a mi útasunk ügyes kezének elég időt enged, a képet Albumába vázolni, annak jellemzőbb vonásait színezni, s így utazásának e különben unalmas pillanatát, a legtisztább gyönyört nyújtó élvezet közt tölteni.

IV.

NEPI ROMJAI OLASZHONBAN.

ki Firenzéből Romába szándékozik, kettős utat választhat: az egyik Arezzon, Perugián, Orvieton, Assisin stb. át vezetí őt a világvárosba; — a másik Szienán és Viterbon keresztül kalaúzolja a római mezőségre s innen a hajdani Capitolium alá.

Mind a kettő sok érdekest, sok szépet, sok meglepőt nyújt a vándornak; mert a régi nagyság, a középkor eseménydús harcai, s az új életre támadt tudomány és művészet hazájának e részét, valamint a természet ritka szépségekkal ruházta föl: úgy az emberi kéz sem mulasztotta el megtenni a magáét, hogy maradandó nyomot hagyjon erre is maga után.

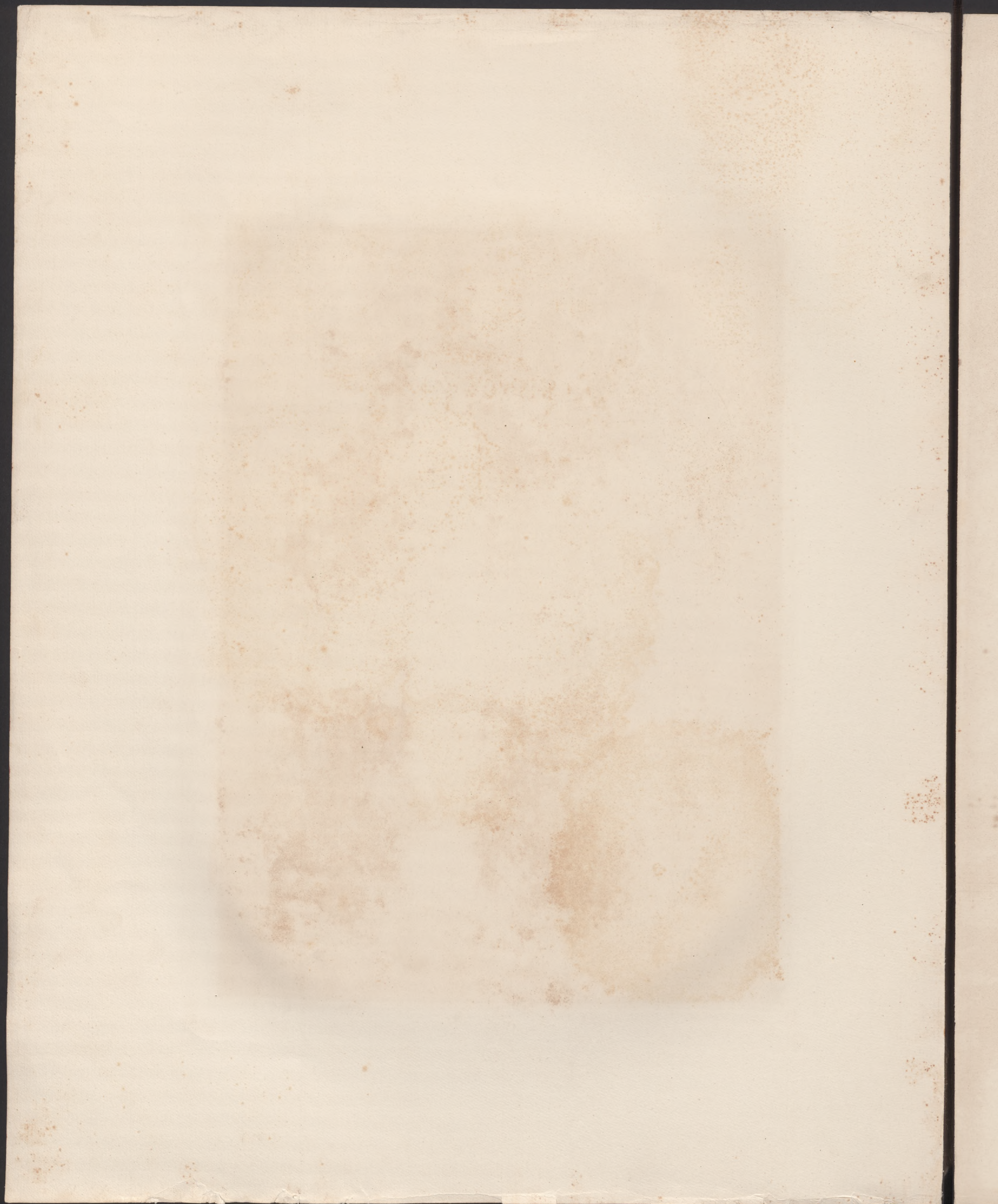
A mi útasunk az elsőbb nevezett helyeket látogatta meg, t. i. Arezzot, Perugiát, stb. Ez utóbbit bizonyára nem azért, mert hazája az „aequettá”nak, a leghíresebb méregnek Olaszországban; hanem főleg és kiválóan azért, mert szülőhelye az Peruginonak, kitől az urbinói Ráfael, a Madonnák fölülmulhatatlan ecsetelője, a festészet művészetébe beavatva lón, hogy lángesze aztán új irányt, új díszet adjon az ecset varázsának! Ő rá, mint ügyes kezelőjére az ecsetnek, bizonyosan kedves dolog volt látni a vidéket, melyben a festészet új korszakának hajnala először derengett!

Ezen irányban haladván: a mint Nepibe érkezett, megkapá őt a hely regényes fekvése, különösen a régi rom, melynek repkénynyel borított falai, mint felkoszorúzott aggastyán, szomorúan mosolyognak alá a tövükben fekvő nyomorú városkára.

Nem is látunk mi e képen magából a városkából egyebet, mint szöglet- és udvarfalát a vár közelében épült egyes pórlaknak. A város fölött uralgó hegy ormán vagyunk, hol a szép romok előtt örökvízű szökőkútát találunk, s mellette olasz pórt sovány öszvéren ülve: hű kinyomatát — az állatban s magában — a lomhaságnak és szegénységnek, mely egyik sajátja Nepinek és lakosainak. — A leányka, kivel az öszvéren ülő pór beszélget, épen vízért jött a kúthoz; rézvedre ott áll ennek párkányzatán, karján kosár van, s ebben némi zöldség, mit talán a tavasz első terményeiként szedegetett össze a romok tövében, hol a kikeleti nap megtűzött sugarai hamarabb kicsalják a füvet és lombot téli takarója alól.

A vár, melynek romjai itt láthatók, a középkorból való, s a mi rovátkaiból még fennmaradt, tanúsítja, hogy építész az erőt csinnal kötö össze, hogy neesak biztosságot, de egyszersmind kellemes lakást is nyújtson urának — azon apró hercegek vagy fejedelmek egyikének, kik a középkorban a szép Olaszföldön oly számosan valának. — Valószínű, hogy a kút is, mely előttünk áll, egykorú a várral; noha nem lehetetlen, hogy még a rómaiak hatalmas kéznyomát tiszteljük abban: mert ép a város alatti völgyben vonúl el, keresztül a megszag-gatott sziklákon, az ő vízvezetési építményök, dacolva a romboló erővel, melyet az idő és elvadult emberek versenyezve fejtettek ki szétrombolására a nagyságnak, melyet a világ ezen urai mindenütt, hol megszállottak, kitüntetni iparkodtak.

Százados tölgyek közt visz aztán az út Nepiből a római mezőség (campagna di Roma) felé, mely pár órányira innen kezdődik, s nem nyújt semmi meglepőt, semmi élvezettest, hanemha annak, ki a puszták végtelenségében is talál azt, s élvezetül tekinti azon magába-vonulást, azon vágyat és sejtelmeket, melyek az eddig látot-takat s a miket legközelebb látandó lesz, mintegy gyönyörű képbe foglalva, lelki szemei elé állítják, s képzelődő tehetségének szabad tért engednek, hogy kitarhassa, rendezhesse azt kedve szerint, a határ nélküli vidéken, melyet csupán az ég boltozata foglal be a legpompásabb keret gyanánt.

SZ. PÁL KAPUJA RÓMÁBAN.

Róma, a nagy világváros egyik félreeső — de azért nem kevésbé érdekes — részének szép rajzát látjuk e képen.

Az előtért „szent Pál kapuja“ foglalja el, mely körül már a későbbi kor építményei mutatkoznak a rovátkos várfalakban és tornyokban, melyeket nyilván a várost fölkereső barbárok ellen raktak az egykor oly hatalmas római nép remegő utódai.

Ha már a néhány emberi alak, különösen az öszvéren ülő némbor, és a jobb felől pihenő kecskék csoportozata kellemes tekintetet nyújtanak s figyelmet érdemelnek annyiból, hogy ismét a népviselet és népszokás némely vonásait állítja szemünk elé: sokkal nagyobb figyelemre méltó az, mi e kép szemléletekor Róma ős idejébe, s az enyészet országába ragadja képzeletünket.

A mi e képen ábrázolt tárgyak közül legnevezetesebb, azt ama loborban (pyramis) találjuk, mely a jobb oldalon, idő által szürkített fejez márványdarabokkal borított falaival emelkedik ég felé — a későbbi kor apró sírkövei között, mint valódi óriás a törpék seregében.

C. CESTIUS sírboltja az, Róma egyik legnagyobb nevezetessége, legjobb karban fenmaradt régi építménye. Magassága 110, szélessége — négyszögű talapzatának mindegyik oldalán — 90 láb, s mint látjuk, egészen esúcsban végződik.

Az egész roppant építményt, mint az azon — 70 lányi magasságban — olvasható régi fölírat tanúsítja, végrendelet következtében, 330 nap alatt bevégezték az örökösök Augusztus császár korában. — 1663-ban VII. Sándor pápa kijavíttatá azt, s azon alkalommal a talapzatot, sőt már a lobor egy részét is eltakaró földet tova hordák úgy, hogy most nemcsak ez (a lobor) egészen: de talapzata is mintegy két lányi magasságban áll ki a földből.

A rovátkos várfalak, melyek e sírboltot — képünkön látva — balról környezik, Aurelián császár alatt épültek, s így tanúsítják, hogy az kezdetben, mikor t. i. építették, a városon kívül, szabad téren állt, azon mezőségen, mely — mint az e kapu közelében olvasható újabb korbéli fölírat mutatja — a népünnepek, szín- s a bohócok és trágár mulatozók gyűlhelyeül szolgált; sőt szolgál még napjainkban is: mert a római köznép őszi mulatságai alkalmával itt „a Monte testaccio“ közelében szokott most is összeseregleni.

A sírkövek, melyek a „Cestius-lobor“ körül — képünk jobb oldali szögletében — láthatók, a ma oda temetkező protestánsok hantjai fölött emelkednek.

Pillantsunk be a sírbolt belsejébe.

Közepében boltozott folyosó van, melyet kifelé 24 láb szélességben övez a fal tömörsége; e folyosón át juthat az ember a tágas sirterembe, melynek még jó karban levő mennyezetén igen szép szobrászati munkák láthatók, méltók Augusztus korához; a festvények, melyek a falakat elboríták, majdnem a kivehetetlenségig megfakultak; de a rajz egyes részei szintén szépeknek mondhatók.

A sírboltoknak egyiptomi mintákról elvont ezen alakja valamint fölötté régi: úgy a legtartós is; mit eléggé bizonyít azon körülmény is, hogy ama sok nagyszerű síremlék közül, melyek Rómában egykor emeltettek, mondhatnók, csak ez egy maradt meg egész épségében: míg Augusztus, Hadrián, sat. kinesekbe került roppant sírboltjait lerombolá az idő s a barbárok dühe, melylyel diadalmasan dacoltak Cestius lohrának márvánnyal bontott falai.

RÓMAI ÉPITVÉNYROMOK.

átzni kell Rómát s tanulmányozni régi omladványait, hogy kellő fogalmunk legyen hajdani nagyságáról — mond bizonyos francia utazó, ki mintegy kilencven év előtt irt „a szent“ városról.

A mi útasunk nehezen olvasta az én régi francia irómat; de azért követte tanácsát. Lelkében önként támadt e gondolat, melyet amaz közel század év előtt kimondott, s Rómában járván, nem mulasztá el bezarándokolni a helyeket, hol a régi nagyság, fény és hatalom e néma tanúi ma repkénynyel, vadvirággal benőve állanak, vagy porba omolva hevernek!

Minden utazónál, kiben szív és lélek van, ugy találom, hogy Rómába menvén, rendszerint több figyelmet fordít a hajdani, mint a mai városra; s ha megszemlélte az ősidők maradványait s az újjászületés százados remekműveit, lelkesülve kiált fel: „Láttam Rómát!“

Igy tón a mi FORRAYNK is.

Elvitte hódolatát — mint egyik levele tanúsítja — az Egyház szentséges fejének; de aztán ittmulatása idejének legnagyobb részét a régi szépnak és nagyinak szentelé! — Fáradtan, kimerülten tért meg olykor szállására e kirándulásaiból, melyek egyikének köszönhetjük a jelen szép tájképet is.

Nehéz volna meghatározni — miután ő külön emlékeztet az iránt leveleiben nem hagyott — minő „építvényromok“ lehetnek azok, melyeket itt szemünk elé állít. Róma mezőségének (Campagna di Roma) a városhoz legközelb eső részében fognak azok ma állani. Legalább ezt látszik tanusítani az egész compositio.

Az előtérben jobb-felől emelkednek a faragott kőből rakott falak, melyeknek négyszögű nagy kövekből levő alapja emlékeztet bennünket különösen a római építő kezekre; s a roppant tetőzetet talán azért illesztették azokra, hogy mint becses maradványok annál inkább óva legyenek az idő vasfogától? Az ablakszerű hézagokat fülkének sejttem, melyekben még ma is szobrok állanak, s az épület tövében kódarabok hevernek, melyek körül dús növényzet tenyész, s melyek egyikén fiatal nőszemély ül a rómavidéki pórosztályból.

Ez alakon — mely az egész tájképnek ismét életet, üdéséget ad — ép oly gyönyörű, mint hű kinyomatát látjuk a mai rómavidéki pórásszonyok arc kifejezésének, viseletének.

Az arc szabályos vonásait kimondhatatlanul emeli azon méla tekintet, mely a nagy fekete szemekből jó. Első pillanatra azt vélnök: a környezet az ő emlékezetében is a hajdani nagyságot idézi vissza, s azért szemeiben a merengő pillantás; hanem azonkívül, hogy illetén gondolatokat utazónk e pórásszonynak adni alig foghatott: eléggé értésünkre adá a viselet által, melyben őt rajzoló, hogy e nőalak ünnepies köntösében, vasárnapi vagy ünnepi bolygásai közben kifáradva, lankadtan ült le a romok egyik kövére: ölében zsebkendőjét, s összefont kezében talán a romok közt szakasztott vadrózsát tartva.

De az sem lehetetlen, hogy a régi templommaradvány — mint füvekkel benőtt roppant deszkatetőzete mutatja — talán mezei pórlakká alakítottatott át, s mai asszonya, hogy a heti munka fáradaimait kipihenje, oda ült annak egyik szögletéhez, élvezni egyszersmind a gyönyörű vidéket, mely dacára annak, hogy naponkint látja tán, ez ünnepies csöndben máskor nem érzett, nem érezhetett hatást gyakorol reá.

Az ügyesen rajzolt és festett tájkép háttérében láthatók a mai Róma építvényei — talán a Sz. Péter templomának merész kúpozata, vagy az „Angyalvár“? magasan emelkedve ki az egyenetlen vidéknek fákkal borított halmai, völgyei megöl.

Tövében a még fennálló falaknak s a pihenő némbek körül, festészi rendetlenségben hevernek a füvel és eserjékkel benőtt szikladarabok, melyeket talán az idő, talán az emberek döntögettek le az egykor pompás építményről?...

A mulandóság eszméje mellett azonban ott ül a szép nőalak — mint kedves képviselője az élet örömeinek, a mindig munkás és megújuló természetnek, mely anyai kezével a legszebb piperébe képes öltöztetni a romokat.

rajz. Gf. Forray. Irán.

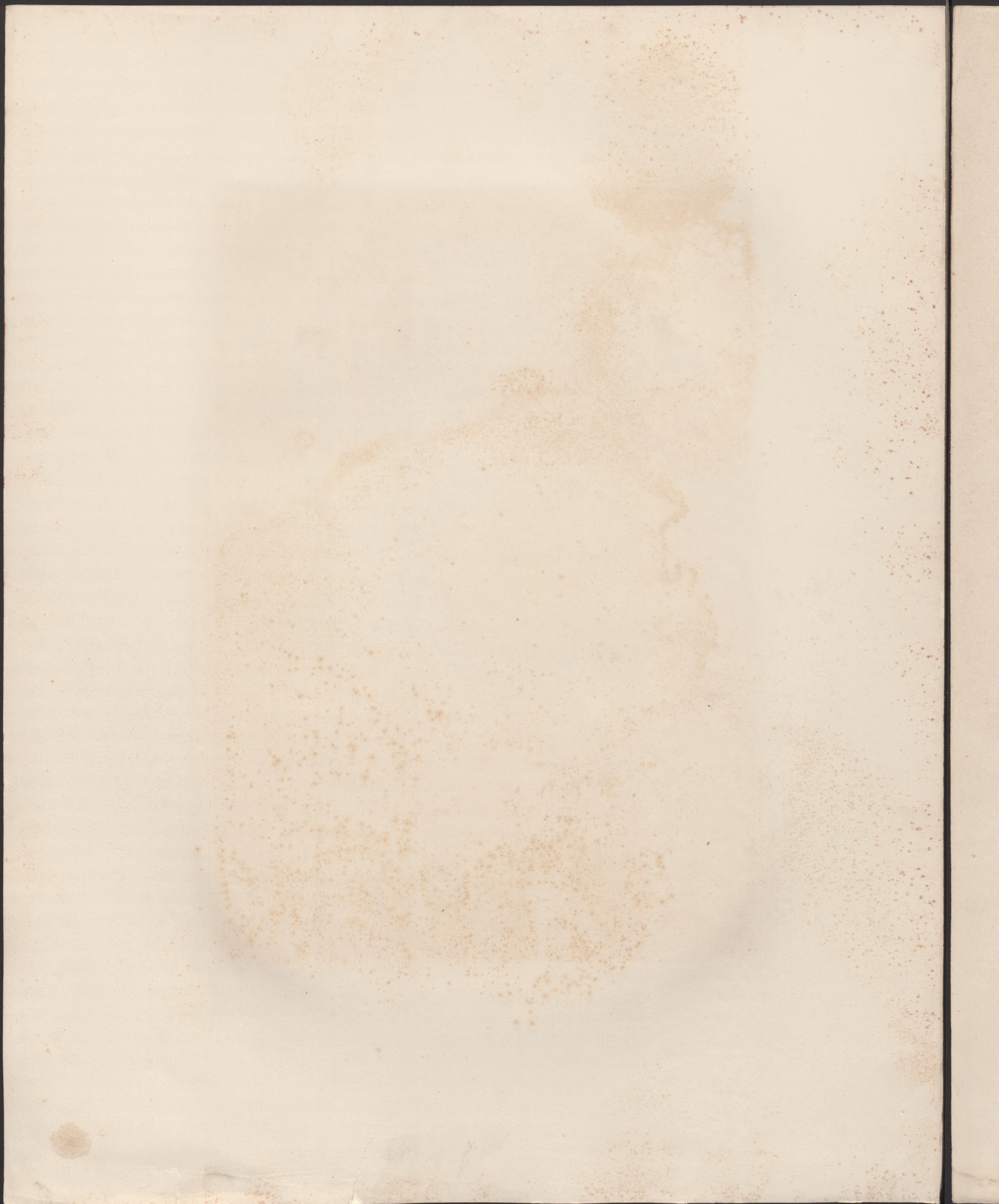
Syon. Reiffenstein és Bösch műintézetben Bécsben.

Kőre metsz. Heicke József.

RÓMAI ÉPÍTVÉNYROMOK.

Graf Forrayné tulajdona.

A többszörözés fenttartatik.

VII.

RÉGI ÉPÜLET RÓMA KÖZELÉBEN.

Eolytassuk zarándoklatunkat a régiségeket annyira kedvelő utazóval; s ha ezt tesszük, kétségkívül a nagyhirű világváros körüli mezőségnek (Campagna di Roma) egy másik pontjára jutunk, hol szintén valamely régi épület maradványaival találkozunk.

Azonban itt a régi nagyságnak még kevesebb nyomát találjuk, s arra, hogy ósrómai építmények állanának előttünk, legfőbb is csak a lépcsők s az ezek előtt felhalmozott nagyobb szikladarabok emlékeztetnek, mint melyek azon korról látszanak tanúskodni, midőn a hatalmas és dús kényúrnak szeszélyére hegyeket hordott össze a szolgánép, hogy iszonyú tömegekből alkosson templomot az általa istenített gógös halandónak!

Midőn e sorokat írom: olvasom Ampère következő szép sorait, melyeket e jeles francia utazó Constantin császár pusztításairól ír, ki, hogy az általa keleten alapított fővárost (Konstancinápolyt) fölékesítse: megrabolta Róma műemlékeit.

„A ki ma Róma omladécai között ír — mond Ampère — nem nyomhatja el haragérzetét a fölött, hogy a legrégibb romok itt azon politikátlan gondolat idejéből valók, mely az uralkodás ős székének hátat fordított. És mégis ebben is esodálnunk kell a gondviselés szigorú igazságát. Róma, kezét lábát megnyűgözve adta át magát a császárságnak, föltétlenül hódolt meg a kényuralomnak. — A győztes eleinte szeliden bánt foglyával; majd érezteté vele iszonyú keménységét, szeszélyei gyalázatát; végre megúnvá az elaggott rabszolganőt, egy fiatalabb kedveért elhagyta és sorsára bízta őt... A császárság Rómát legyőzte, eltaposta és elhagyta. A barbároknak nem nagy fáradságukba került azt lerombolni!“

Ki tudná ma már csak sejteni is: templom volt-e, vagy diadalív, fényes palota, vagy feslett fejdelemnők kéjlaka az épület, melynek néhány faldarabját — mint rongyos tetőzetével is regényes pórkalyibát — ábrázolja e képünk? A magas fal még ad némi fogalmat egykori fényes voltáról; de a másik! . . . Az nyomorú tanuja az idő emésztő erejének, a tatározó szegénységnek, mely, hogy földve legyen a lég dulakodása ellen: nem keresi az izlés szabályait, hogy fenntartsa szépségében az ős művészet emlékét!

A különben mesterileg kivált képen a mai római népeletből van itt is visszaadva egy hű vonás. A viskóvá sülyedt régi épület asszonya ott ül kenderes póznájával a márványlépcsőkön, s aközben, hogy orsáját pörgeti: kedélyesen cseveg egyik ismerősével, ki, talán ép a városból jöve, új hírekkel kedveskedik neki. Ezalatt az öszvér a tar földig ereszti le fejét, hol fogára valót nem talál ugyan, de azért egész kényelemmel piheni ki magát nyugodt állásában.

A természet itt még szendereg, s csak az egyik szögletben találunk némi életet, hol az éjszokról talán fedett helyen a korán fakadó eserje már zöldülni kezd.

TIVOLI RÓMA MELLETT.

Tivolinak, a hajdani rómaiak híres szépségű mulatóhelyének, egyik legfestésibb részét szemléljük e képen. A ki Olaszországot beutazva, Rómaig ér: Tivolit meglátogatni el nem mulaszthatja. Nem csupán a régi hírnév vonzza őt oda: hanem a természet szépségeinek gazdagsága is, melylyel ott egykor az emberi kéz alkotmányai nagyságban szintén, mint pompában, s talán még változatosságban is vetekedtek. Mellőzük fáradságát és unalmát az útnak, mely ma Rómából oda vezet, s mely csak akkor ölt mosolygóbb, vonzóbb színt, midőn a város közelébe ér, — s tekintsünk szét az elragadóan gyönyörű vidéken.

Magas halomra építve, a Rómát ötödfél századdal megelőzőtt őskori „Tibur“ helyén, ma takaros kis város áll.

A régi „Tibur“ oly hatalmas volt, hogy négy századon keresztül bírt dacolni Róma consulaival. Tiszteletre méltó küzdelem a görög gyarmatosokban, mely szabadságszeretőknek fényes tanúsága. Miután legyőzetett: csak arra szolgált diadalmas urainak, hogy elpuhulásokat, vesztőket siettesse. Oly neme a boszúnak, melyre őt — elég csodálatosan — a természet pazar szépsége vezette, s mely a megboszúlttal együtt, a boszulót is megsemmisítette!

Róma, a világhódító, ide hordta rablott kincsei nagy részét, s a roppant fényűzésnek, melyet első császárali korában már a hihetlenségig fokozott, Tivoli volt egyik feneketlen örvénye, meglepő színhelye, hol az éghajlat üdesége, a források bősége, a tenyészet bujasága mind megannyi szédítő ingerül valának a kéjsovár patriciusoknál, kik, hogy az éghajlat egyetlen rossz vendége — az erős éjszaki szelek — által okozott hurút is megengeszteljék templomot emeltek itt a „köhögés istennőjének“!

Környezetét maiglan a hajdani kéjlakok nagyszerű maradványai és még nagyobb szerű omladványai borítják melyek közt vegyesen tenyésznek a szelid, olaj- és fügefák, a sötétebb küpresszek és borostyánok, s a csonka falakra örökzöld- és vadszőlő-indák futnak föl dús levélzetökkel: míg az orgonafa bújja virágával mosolyt ad mind-ezek komorabb színezetének.

Egykor itt császárok és koronás hölgyek palotái, pompás fürdői állottak, s a Maecenások körül Rómahírneve költői: Horác, Katull és Propere zengették lantjokat; ma — a zuhatag moraja közé a vashámorok kalapácsainak tompa hangjai vegyülnek! Eltűnt, vagy romjaiban heverve, csak fájdalmas érzést keltő árnyában van meg a nagyság, melyet az emberkéz alkotott; s csak az áll fenn ma is teljes díszben és pompában, mit az örök Mindenható épített a természet csodáiban.

Térjünk mi is ezekhez.

Ott találjuk útasunkat a zuhatagocskák — cascade — közelében, a mint Albumát már betette s fejez agyagpipáját szíva, elmerül e csodák szemléletébe.

A zuhatagot, melynek egyik legfestésibb pontját épen lerajzolá, s mely figyelmét még egyre lekötöni látszik, az „Anio“ másképp „Teverone“ folyam képezi. „E zuhatag, mely — mintegy újabb turistánál olvasom — vadabb és hatásosabb ma, mint volt Horác idejében: a természet nagyszerűen szép játékaik egyikét tünteti föl: egyszersmind legértékesebb hagyatéka a régi művészetnek; oly fenséges, oly szép, hogy valóban nevetéssé lesz minden ál Tivoli, melyet Európában utána alkottak.“

A hidat föléje Bernini ívezte, s annak tövében ismét a „Teverone“ egyik ága ömlik elő sziklarejtekből, hogy azt még nagyobb szerűvé tegye.

Fenn a magaslaton, látjuk a „Sybilla“ — vagy, mint mások akarják, a „Vesta-templom“ maradványait, a görög építészet legelegánsabb ereklýeit. Még tíz oszlopa áll fenn körded tornácának, őt már ledőlt. Amazok fejezén kivált a díszítményeket mondják gyönyörű munkának. — Közelében épült a hason című szálloda, mely az ide zárandokló művészeknek a szép és terjedt kilátás tekintetéből, leginkább ajánlható.

Képünkön fel van tüntetve a legelragadóbb pillanat, melyet a zuhatag akkor nyújt, midőn a nap vagy a hold sugárai rézsut esve habjaiba, szivárványt képeznek; de feltűntetvük a sziklákon nyomai az emberi kéznek is, mely a természet nagy művébe merészkedett avatkozni, hogy szépségét emelje, mi egyszersmind magyarázatul szolgál arra, hogy e zuhatag legértékesebb hagyatéka a régi művészetnek, mely azt mai ágyába vezette.

Bár Tivoliban vagyunk, hol annyi a látni, csodálni való, célom még sem lehet: kiterjeszkedni azon hajdani építmények és romok részletezésére, melyek az idegen zárandok figyelmét vidékén még leköthetik. Feladatom: vázolni röviden a mit útasunk e nevezetes helyről Albumába rajzolt, s ezt a fölnebbiekben, úgy hiszem, teljesítettem.

rajz. Gt. Porray Irán.

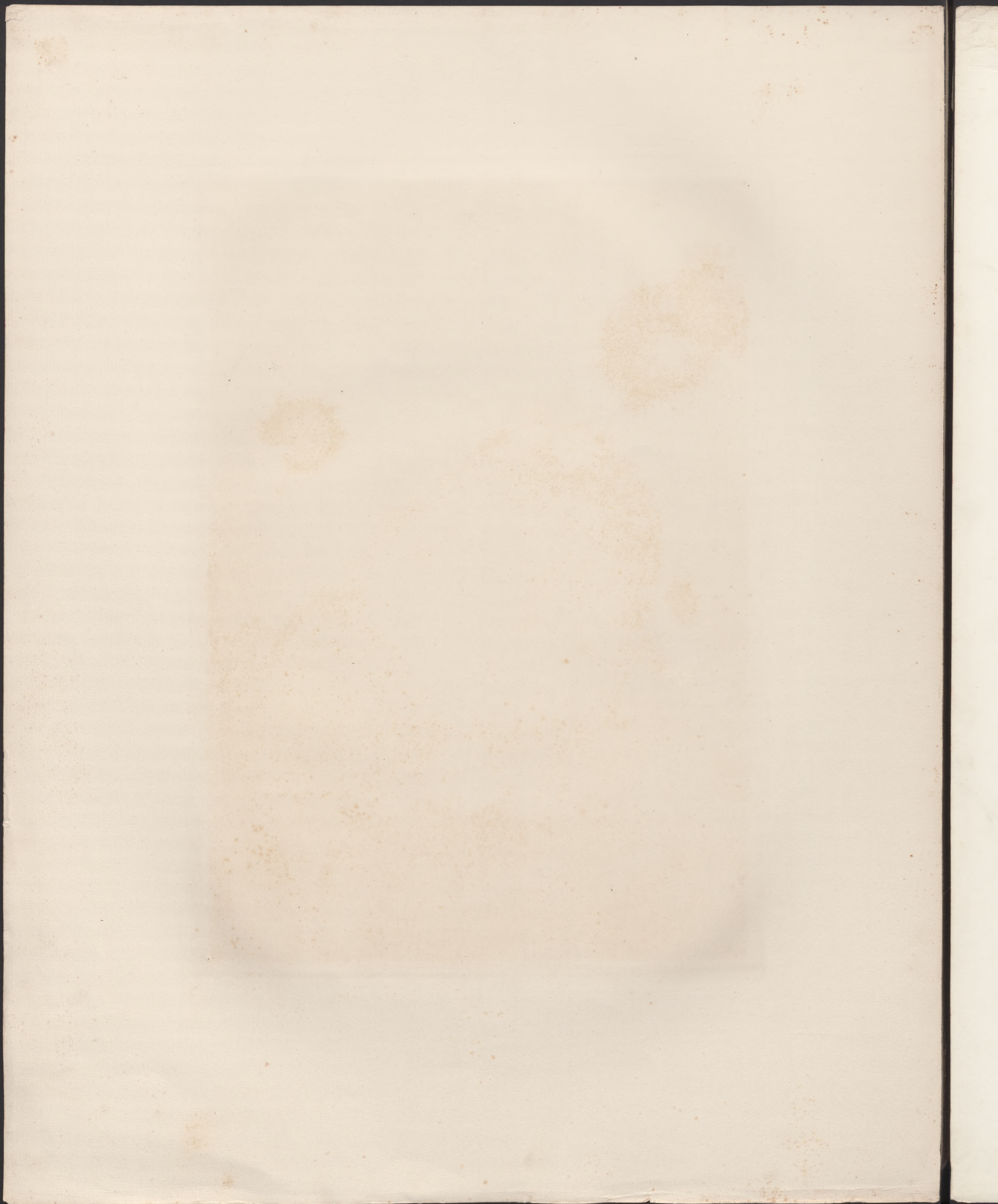
Nyon-Heiligenstein és Bösch méltózatában Bécsben.

Köre metsz. Heicke József.

TIVOLI, ROMA MELLETT.

Graf Porrayné tulajdona.

A' többszörözés fentartatik.

rajz. Gf. Forray Iván.

Nyom. Reiffenstein és Bösch műintézetében Bécsben.

Köre metsz. Heicke József.

ALBANOI DUDÁS.

Graf Forrayné tulajdona.

A' többszörözés fentartatik.

IX.

ALBANOI DUDÁS.

Itkán találkozunk oly festői férfialakkal mint e képen, melynél az arc minden vonása, az egész termet és öltözet oly kellemes hatással van a szemlélő lelkére, hogy nézni azt el nem únná.

Albano — a hajdani „Alba longa“, Róma bölcsője, ma — könnyű emelkedésű halmon fekvő csekély, csinos, 5000 lakost számláló város csak, melyről azt hiszik a régiségbuvárok, hogy Pompejus „Albanum“ nevű nyári kéjlakának területén és romaiból épült föl. S azok szerint, kik így vélekednek, az említett „Alba Longa“, melyet a trójai harc után Ascanius épített és Tullus Hostilius lerontott, magasabban, s a hasonló nevű tóhoz közelebb feküdt volna, hol ma a Ferencesek zárdája „Palazzuola“ áll.

Környéke majdnem egészen földve van Róma klasszikus korának építvényromai-val; magában a városban pedig gazdag gyűjteménye látható az azon korbeli hamvvedreknek.

Közelében emelkedik az „albanoi hegy“ — ma „Monte Cavo = üres hegy“, így nevezve számos barlangjairól — melyen a Rómát fenyegető Hannibál hadserege, s jelesen egyik kinyuló fokán — hol ma „Rocca di Papa = a Pápabére“ nevű falú áll — volt felütve a félelmetes karthagoi hadvezér sátora.

De nekünk e kép itt, nem a régi romokat, s emlékezetben is rettentő hadakat, táborozásokat juttatja eszünkbe.

A művész nem a régiséget akará itt esetével szemünk elé állítani: hanem a mai életet s különösen a mai népeletnek egy szép jelenetét — a „Dudást“, ki bizonyára az itt oly gyakran előforduló ünnepek valamelyikére készíté föl népies hangszerét.

Minden utazó, ki e gyönyörű tájéket bebolygta s a látottat, érzettet följegyezte, egykép magasztalja az e vidékbéli nép romlatlan jellemét, mely dacára a legsilányabb közintézkedéseknek, s a teljesen elhanyagolt nevelésnek: megtartotta volna az ősköztől öröklött erkölcsök elpusztíthatatlan magvát — az idegen tulajdon tiszteletben tartását, s nyomorában is a derült, vig kedélyt, mely nála kivált ünnepek alkalmával nyilatkozik.

Különösen dicsérik azon kitünően szép fajt, mely az itteni lakosságban felöltő; a némberek festői viseletét, melyet a világ legizlettetjesebb öltözetének mond Heinzelmann, s mely egykép jól áll ifjúnak, öregnek.

Nekünk a férfiak viseletéről képünk adhat némi fogalmat, mely viselet, ha talán a „dudás“ vándorélete miatt itt kissé kopottabb is: de a színvegyíték eredetisége tekintetéből kellemesen meglepő. A zöld és piros színek leginkább állnak kedvességben a némbereknél is, még pedik gyapotbársony-szövetből.

Azon romlatlan jellemnek, melyről fönnebb emlékezém, alig lehetne hübb kinyomatát képzelni, mint e „Dudás“ arcvonásaiban. Ha a régi szabású tunika fedné arányos termetét: a legszebb antik arcot ismerhetnők föl benne! A szabályos arcot dús szakál és hajzat keretezi, s a magas homlok egy részét pávatollal fölpipezett kalapjának egyetlen karimája árnyalja be; balában tartja négysípú hangszerét, s ki tudja — miután a vér nem válik vízzé — nem tévedt-e gondolatával azon ókorba, hol a nagyság, fény, hatalom és dicsőség ködkép gyanánt borongnak, hogy lelkesedést merítsen, öntsön dallamába, melyet az ünnepi csoportok előtt fog a jövő órában eldudálni?

Még nem vonult — s nem is fog bevonulni — a városba; ott áll a kapú közelében, talán valamely szentegyház falához dőleszkedve, melynek ékessége a Szűz Anya képe, itten sem hiányzik; és várja, míg a nép, végezve ájtatosságát: vig mulatozásnak ered; bár itt is megtörténik, mint népünnepeknél lenni szokott, hogy míg az összesereglett bucsúsok egy része ájtatoskodik: addig a másik, mely ugy sem férhet a templomba, zsibongva, derülten özőnli el a téreket, hol az ártatlan jókedv ütötte föl sátorát; — hanem a duda nem szólalhat meg addig, míg az istentiszteletnek vége nincs.

A TERRACINÁBA VIVŐ ÚTON.

A szent városnak és klasszikus környékének bucsút mondva, hol mindent, mi figyelemre méltó, megtekintett : néhány jó barát társaságában Nápoly felé indult útasunk.

A föld, melyen ez útja őt vivé, még sokáig a klasszikus Rómát juttatja eszébe, s a vidék kies egész Velletriig, a szép hölgyeiről híres városig, s érdekes azon túl is a „Torre-treonti“ nevű postaállomásig, hol aztán az elhírhedt „Pontini mocsárok“ kezdődvén, szinte Terracináig — a hajdaniak „Anxur“jáig terjednek : az egészségre oly káros hatású párázatot terjesztő vizeikkel balra a szabinai hegyek, jobbra a tengerpart között sok mérföldnyi tért elborítva.

Egykor — Pliniusként — 23 város állt e termékeny, túlnépes rónaságon, mely gazdag kalászosokkal jutalmazá a földmíves verejtékét : ma néhány posta- és őrház, mely részben a régi „Via Appia“ fölött elvonuló, sorfák által beárnyalt töltés mellett emelkedik, s egyes náddal fedett pásztorkunyhók láthatók csak a suhogó sással és náddal elborított vidéken, melyet már távolról hirdet az ideszorult posvány fölött lebegő kékes párafölleg.

A pont, melyet e képünk ábrázol, úgy látszik, még kezdetén is alig van a két oknál fogva oly félelmetes „Pontini mocsároknak“ — A fojtó gőz, mely azokból, kivált a melegebb nyári évszakban kipárolog, veszedelmes az útasoknak, kik kell, hogy ovakodjanak itt az alvástól; ezen kívül híres rablófészek volt egykor e vidék, mely néptelensége mellett számos vár- és épületromjai, magas nádasai közt biztos menhelyet nyújtott a legvakmerőbb útonállóknak. Ma sem biztos még egészen; azonban újabb időkben a pápai kormány gondos őrködése és kérlelhetetlen szigora elrettentvén a zsványnépet gaz merényleteitől, fölötté megritkította a rablási eseteket.

A vidéknél, melynek egész díszét a magaslaton szemlélhető váromladék teszi, sokkal érdekesebb e képen a csoportozat, mely útasunkat és barátait, postalovak által vont kocsijokban tünteti szemünk elé.

Elül vágat a futár, ki gondoskodni fog, hogy a legközelebbi állomáson készen álljanak a kellőfogatok. Öltözete, mint szintén a többi postalegényeké is, jellemző. A csúcsos kalap, melynek tetejét majdnem egészen elfedik a szalagok, egyik feltünőbb része az itteni népviseletnek, s csak az öltözet többi részében, különösen a nagy futáresizmában ismerünk a postakocsisokra.

Az előtérben látható nyílt kocsin ülnek útasunk és barátai, bundába és téli öltönyökbe burkolózva a kora tavaszi lég, egyszersmind a „pontini láp“ rossz lege ellen is védve magokat. Cselédeiket a hátul menő kocsiba telepíték át, hogy az egész úri társaság együtt legyen, s élvezze a vidék sajátságait. Mindannyian a megismerhetőség eltaláltan vannak areképezve : hátul, jobbra ül gróf Forray Iván, mellette gróf Batthyány Arthur, ki épen pisztolyát sűti el a felettök repülő madárra; gróf Zichy Edmund a bakon ülve, a durranásra visszanéz, míg a negyedik egész komolysággal eregeti a füstöt magyaros szárú tajtpipájából.

A három erős, izmos postaló, sebesen száguld velök. — Hagyjuk haladni őket, talán még találkozunk velök.

raj. of Bonn. Km.

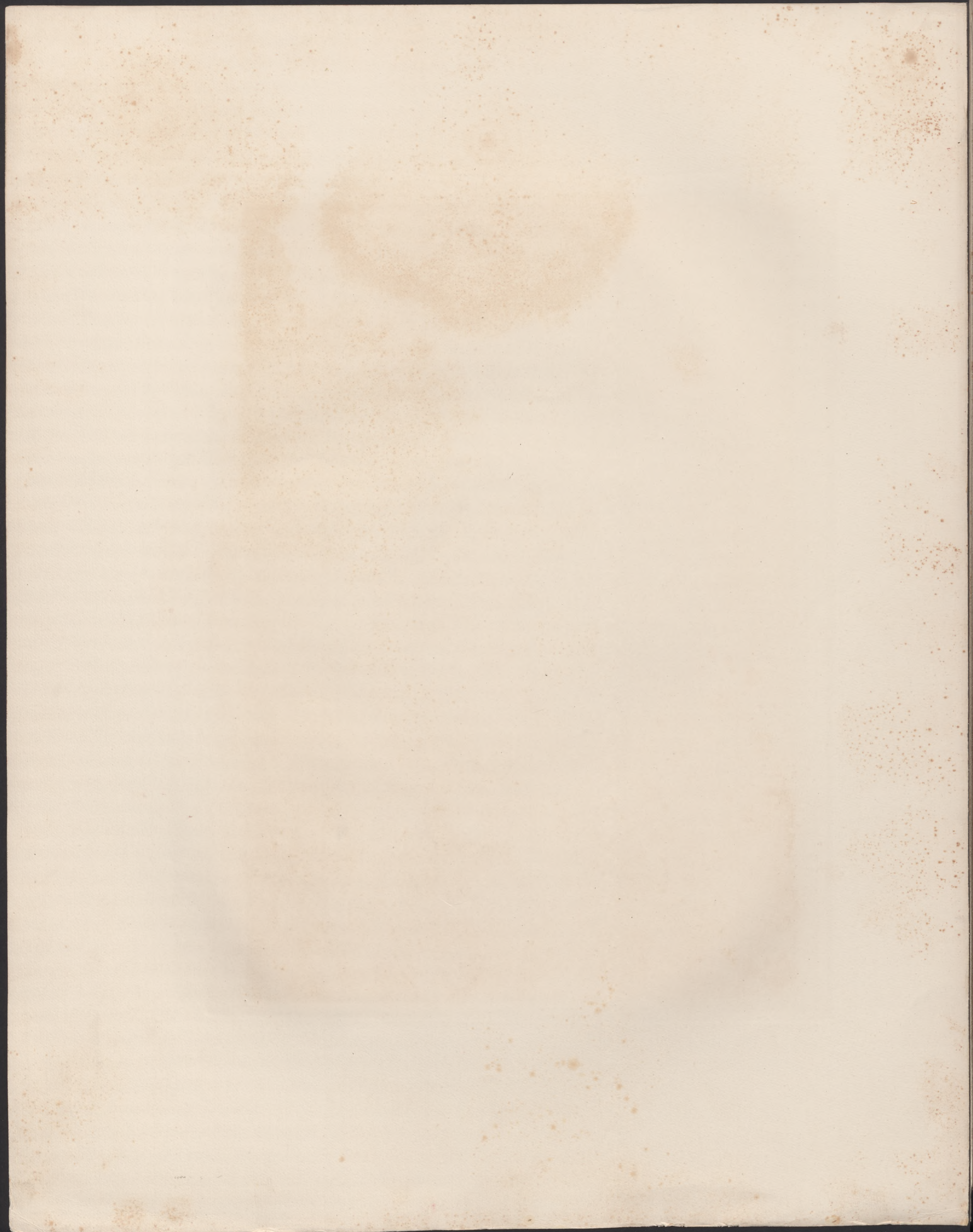
Nyon. Reiffenstein & Bösch. mintőzetében. Bresch.

Káro. mintőzetében. Bresch.

A TERRACINÁBA VIVŐ ÚTON.

Graf. Forrayné. tulajdon.

A' többesrész. Forrayné.

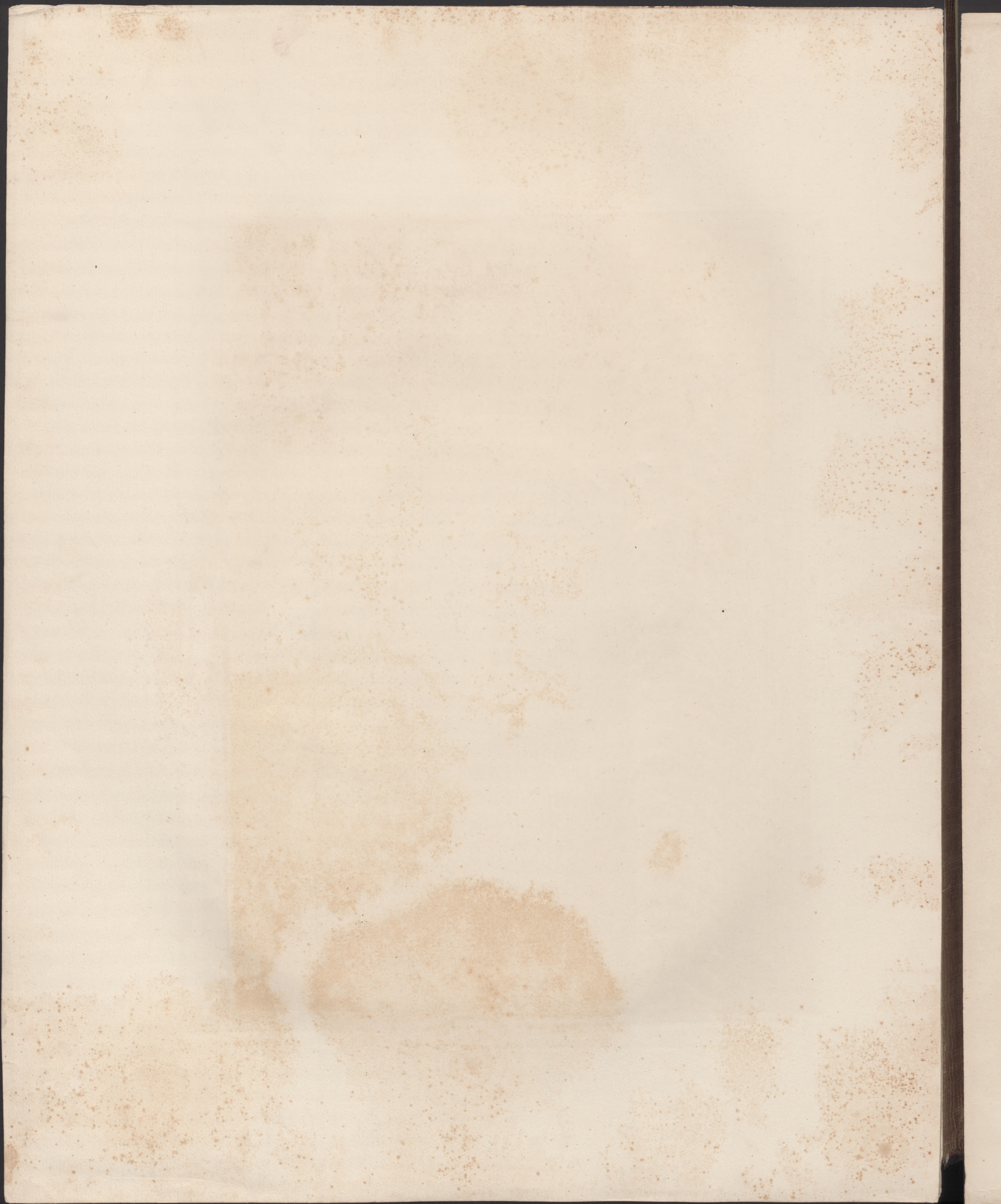

Köze német, Hecke József.

GAETAI PARTGÁT.

Graf Forrayné tulajdonsa.

A' tölhészörözes fenfartak.

A GAETAI PARTGÁT.

erracina körül mintha más égaj alá jutottunk volna! S a mint a „Picco montano“ nevű szoroson átlépünk: más ország, más nép, más arcképzés, más műveltség, más lég és tenyészet fog körül bennünket. „Az Olaszországban tapasztalható nagy osztályzatnak ez harmadika: fiatalabb népséggel, dúsabb növényvilággal, szendébb levegővel“ — mond Lüdemann.

A nélkül, hogy mondanám, egy pillantás képünkre, mely „Mola di Gaetát“ ábrázolja, mutatja, hogy elmaradt a sivar, hallgató tag „római campagna“, el a „szabinaí hegylánc“ ráházata. Egyes ágai az „Appenninek“-nek, melyek Genua- s Pizánál tőlünk elvonultak — itt a tengerpartig visszanyújtózkodva, szelid halmakká alakúlnak, melyek völgyezetében ismét szabadon tenyész a narancs, citrom, füge és aloë, s a láthatár szegélyén ittott egyes pálmafák sudarai inognak.

S miként a vidék, a lég: úgy más jellemben tűn föl a nép is. A hallgató tag, komoly, elvonuló római helyett: derült, csevegő, tolaakodó népfaj lép elénk, melyet a szende, lágy, lankasztó lég vonz a puhaságra, az élvezetre, s az ismeretes „dolce far niente“ titkát megfejtve állítja elénk a természet nagy könyve!

Déli-Olaszországba léptünk, hol magasztos pompájában ül ünnepet a természet; — de a hol bűbájos kebelén eltűnt az élet komolysága és szunyad a művészet!

A klasszikus Rómának férfias erőt tanusító története, józanabb költészete és komolyabb művészete helyett, homéroszi hagyományok és mesék, az „Odüsszeá“-nak gyermektegen hű tájfestései, a tévedező hős szerencsétlen társai, s a varázsló Circe tolnak előtérbe, melyek az ő hajdanba, a történet gyermekkorába ragadnak vissza bennünket.

Az úton Gaeta felé, a népmonda Cicero — a nagy római szónok — siremlékét láttatja azon épületmaradványokban, melyek római kézzel tanúskodnak. Annyi bizonyos, hogy „Formice“ a mai Gaeta helyén állt, s ott Ciceronak kettős nyárilaka díszlett; s az is kétségtelen, hogy e vidéken érték utól az Antonius által kiküldött bakók Cicerot, s itt szelék el fejét testétől a harmadik csapással.

Mielőtt Gaetába érne az útas, az arról elnevezett tengeröbölre nyíló gyönyörű kilátás lepi, ragadja meg őt. A gaetai öböl szépsége, többek véleménye szerint, fölülmulja a nápolyiét, mely utóbbiéből — szerintök — sokat levon az örökös, nagy zaj: míg a gaetaiét fölötte emeli az ünnepies esend és egyszerűség.

A város maga, az Appenninek tövében, a tengerre nyuló citrom-, narancs- és olajfákkal beárnyalt halomhullámzatokon épülve, keskeny földszoros által van összekötve a hasonnevű erőddel, mely azonban képünkön nem látható. A természet e mosolygó arcára, gyönyörű köntösére talán nem akart útasunk foltot, komor redőt tenni. Csak a tengerpart fölött elvonuló út egy részét vevé föl a megragadó tájképbe, hogy föltüntesse a római építménynek több, mint ezred évvel, annyi viszontagsággal dacoló szilárdságát! — Nemes hajlamának, választékos izlésének újabb tanúsága.

Gyönyörű ellentétek összhangzó csoportozata az egész rajz!

Az ő római mű közepén meggörbedve viszi hátán terhét az aggastyán, s rája és az úttá simított régi, mogorva szirtdarabokra buja zöld színnel mosolyg le az újuló tenyészet, s a narancsfa gyümölese.

E vidéket nem hiába nevezék el az utazók „édennek.“

A NÁPOLYI TENGERŐBŐL.

eresztül haladva a „boldog mezőségen“ — melyet már a régiek „Campania felix“ névvel tiszteltek meg — s Capuát és a magyar történetből is szomorú emlékezetű Aversát érintve: Nápolyba ér az útas, melyet — az olasz közmondáskint — „ha láttál, azután meghalhatsz“; mi csak azt akarja kifejezni, hogy a természet szépségeiből annyit és oly meglepőt, mint itt, nem láthatunk sehol!

Rómát a „mult“ — Nápolyt a „jelen“ városának szokták mondani. Ott az egykori két millió lakosság ma százötven ezerre apadt le: míg a hajdan csekély Parthenope (Nápoly régi neve) ma közel 500 ezer lakost számlál. A népesség e nagy száma s annak élénksége teszi oly zajossá naponta e várost, s különösen annak egyik utcáját a „Toledo“-t, hogy az idegen szinte alig várja, hogy az est alászálljon, s lecsöndesítse a városon és ki-

kötőn uralkodó szerfeletti zsibajt.

„A nápolyi tengerőből“

Bizonyára a legérdekesebb jelenetek egyike Nápolyban.

Útasunk — odahagyva a zajos várost — fölkeresé a kőgátak egyikét, melyről a leggyönyörűbb kilátás mutatkozik. E pontról adá azon leirhatatlan szép félkört, mely Nápoly előtt elterül. Egyik kirándulása alkalmával — melyről martius 2-dikán írt levelében emlékezik, talán a „Sorrentio“ hegyfok közelében — rajzolható e képet Albumába, mely a legszebb tengeri jelenet mellett, egyszersmind az olasz föld legnevezetesebb vidékét állítja szemünk elé.

A kőgáton néhány nápolyi matróz és halász ép oly érdekes, mint élethű képe látható. Egész könyv e néhány alak, mely e tengerésznép öltözetéről, szokásai- és életmódjáról majdnem teljes fogalmat nyújt. Egy része a kőgáton öli az olasz „édes mit-sem-tevéssel“ az időt: várván ülve s a kemény szirtágyon elterülve, míg a „trabaccolo“ (kisebb parti hajó) szakácsa megsüti estebédre a fogott halakat. A hajó egyetlen árbocán keresztbevont vitorlafáról foszlányosan csügg itt-ott a vitorla, mely alantabb is mutatja elrongyolt vásznát, melyből mintha sátort rögtönöztek volna.

Az öböl hullámai csöndesek; csupán a kőgát tövében tapasztaljuk a tenger örök ingását, hol a szikladarabok között lassú lubickolással törnek meg a habok. Odább, s a távolban, mint redőtlen kék lepel méltóságos nyugalommal terjed el, s csak az egyes halászbárkák vagy kisebb parti járművek ejtenek rajta hosszú nyilásokat, melyeket azonban nyomról-nyomra elsímít az összefolyó hullám. A szellő, mely ama bárkák vitorláit kifeszülve tartja, sokkal gyöngébb, semhogy a hullámokat mozgásba hozhatná.

És e nyugodt, mosolygó vitztömegén túl, a messze távolságban emelkedik föl komoran a váltig nyughatatlan W e z ú v, most is füstölgő torkával! Alatta a tengerparton ama kisebb városok, helységek láthatók, melyek oly sokszor remegnek kitörései miatt, s mögötte a „Somma“ hegy kettős bérce — tovább N á p o l y.

E csöndes — mosolygó és komor — jelenetet a háttérben az „Abruzzok“ hegylánca rámázza be: a szemlélőnek tért s alkalmat nyújtva, tetszése szerint kalandozni be a gyönyörű vidéket, melynél szebbet, nagyszerűebbet, hol a természet csodáiból annyi egyesülne a bámuló szem előtt, nem találhat a széles nagy világon.

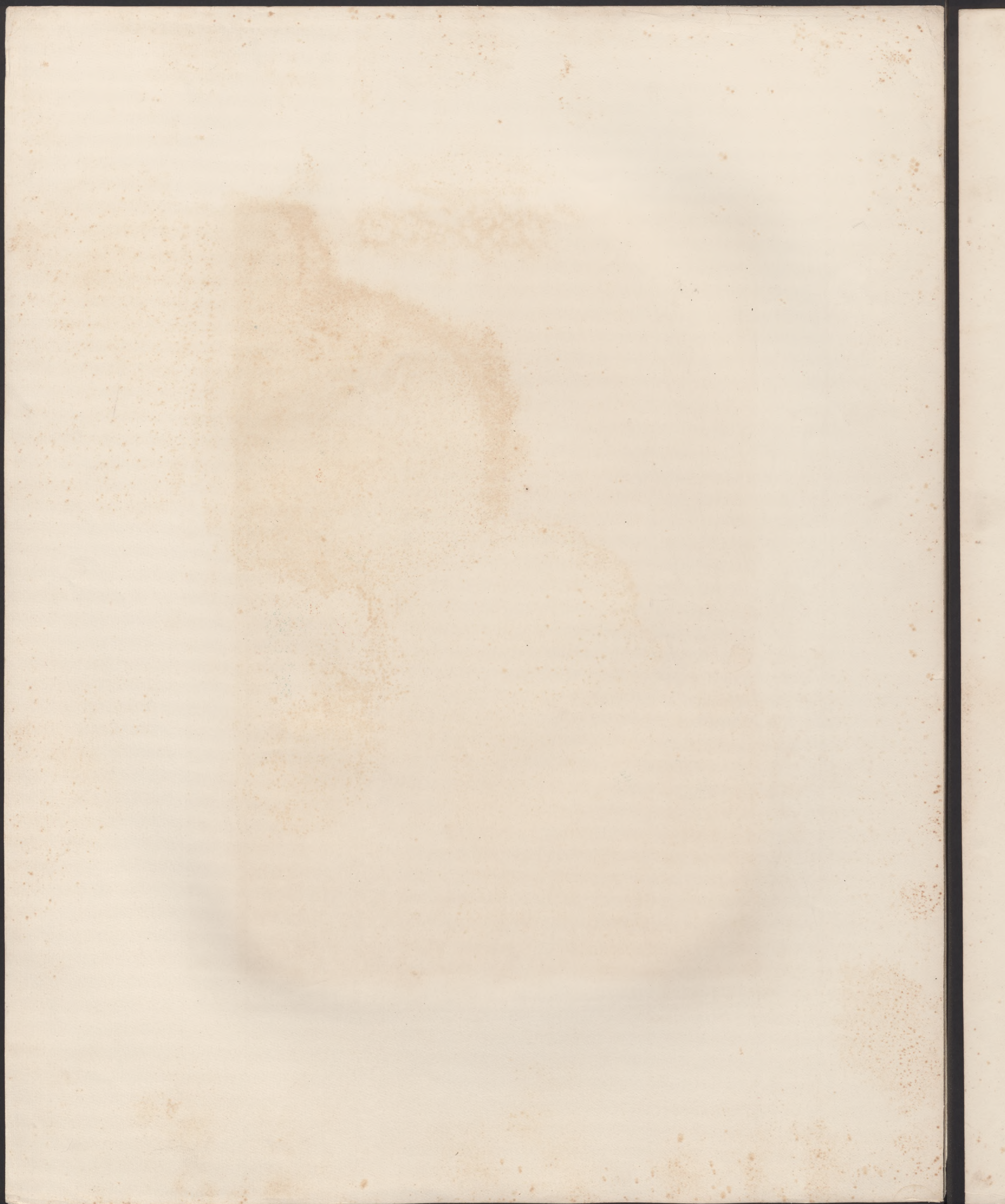
G. Forray

Károlyi

NÁPOLYI TENGERRŐBÖL.

Gróf Porrayné tulajdona.

A'főbbvezetőes Fontanatik.

rajz. Gt. Forray. Ivan.

Xyom. Reffenstein és Ruch. mintezetben. Bérsben.

Köre metsz. Heicke. József.

A' NARANCSÁRUS.

Grof Forrayné tulajdona.

A' többszörözés. fentartatik.

XIII.

A NARANCSÁRUS.

Folytatása azon kedves genre-képeknek, melyekkel mély kedélyű útasunk ez Albumában oly gyakran találkozunk.

Nápolyban vagyunk, talán épen a kikötő körül, hová csak imént érkezhetett meg üde narancsaival a nápolyi kalmárfiú. Készlete mindenestre tekintélyes, és sokkal ízletesebben van tágas kosaraiban összeállítva, mint szokták áruikat összeállítani a toledo-utcai „apró kereskedők”, kikről oly sokat tudnak írni némely touristák.

Följegyzett ezekről néhány jellemző sort a mi útasunk is február 21-dikén kelt levelében.

„Est lőn, midőn (Nápolyba) megérkezénk. A Rómából jövő utazót különösen meglepi azon élénkség és sürgés, mely itt az utcákon uralkodik. A különféle árusok zsibaja, melylyel árucikkeiket kínálgatják, első tekintetre föl engedi ismernünk a nagy kereskedelmi várost.”

Hanem azon ezer, meg ezer nemű apró kereskedelmi ágak közt, melyeket a nápolyi nép úton-útfélen, s a város majd minden utcáin egészen szabadon űz, s mely a kávéházak körül elhajigált szivardarabkákból is kelendő árucikkeket tud ismét készíteni a matrózok és halászok vörös agyagpipáiba, vagy bagó-alakban szájokba: egyik legkellemesebb, legvonzóbb „a narancsárulás.”

E gyümölcs — mint már Gaeta körül láttuk (XII. kép) — szabadon terem e földön, melynek enyhe levegője télen át sem igen árt annak, sőt a legízletesbet csak azután szedik, midőn fáján a hideg kissé már megérte. A szamár pedig — valamint általában a Nápoly körüli kertészeknél, úgy itt is — nevezetes szerepet játszik, mert ő viszi a hátára függesztett kosarakban vásárra ezen ízletes, hűvösítő gyümölcsöt.

A mi „narancsárusunk” még nem ért be a piacra. Útazónk őt aligha mentében nem állította meg valamelyik kirándulása alkalmával, hogy Albumához tárgyul szolgáljon. A partgáton leülve, valóban festői alak- és helyzetben találjuk őt. Ruházata, ha nyakkendőjét, és vörös frigyiái süvegét kivesszük, melyek — színök után ítélve — még nem igen érzék az idő járását, hasonlít a többnyire condrákba burkolt köznép viseletéhez. Lábbeliről nála szó sincs, s még a szokott kecskebőr sarút is röstelte boeskorúl fölfűzni bokáira, pedig csak mártius elején van az idő. Arc kifejezésében, ha közelebb vizsgáljuk, némi búskomoly vonást ismerhetünk föl, mely a különben oly jól színezett arc képen csak azért tűnhetne föl, hogy e nagyon is könnyű kedélyű nép nem igen szokott búsulni, sőt a derült életnek megtestesült typusa. Nem is találgatom okát e vonásnak, mely különben tagadhatatlanul kellemet önt az arc kifejezésbe, s csak azt jegyzem meg, hogy az arcél, a mint azt a tenyérbe fektetve, körvonaloza látjuk, tökéletes eszmét ad a nápolyi férfinem általában magasztalt deliségéről, melylyel aztán a nőnem ott annálkevesbbé dicsékedhetik.

A sásból készített ülőpárna, a mellette heverő kosár, s méginkább az előtte álló szamár, mely — mint megjegyzém — e kép kiegészítéséhez tartozik, oly correct rajzok, oly sikerült színezések, hogy gyakorolt művészi kéznek is becsületére válhatnának, annál inkább dicsérendők a mi műkedvelőnknek, ki a narancsesal fölhalmozva megtöltött kosarakból hátul lefityegő mértéket sem felejtette ki rajzából, hogy tudtunkra adja, mikép Nápolyban a narancsot is fontszámra árulják.

Háttérben ismét a csendes tengerár terjedez; rajta halászbárkák vagy kisebb parti hajók uszálnak, kifesztve vitorláikat a könnyű tengeri lebelnek, s a tengeren túl megint a Vezúv ráházza be a képet, hogy tudassa velünk, mikép csakugyan Nápoly körül vagyunk.

MÁLTA VÁRFALAI.

lhagytuk a szép olasz földet s Európának délről legvégső szigetére jutottunk útasunkkal, hogy innen nemsokára a világ egy másik részébe hajókázzunk.

Csekély, alig néhány mérföldnyi területű szigetre vezet itt, melyen a természet mostohasága mellett, valódi csodát mivelt, sőt mivel még ma is az emberi kéz.

Halljuk csak, mit mond róla ő maga.

„Bármily jelentéktelennek látszassék is e sziget kiterjedésére nézve : mindazáltal földtani fekvésénél fogva, mint három tengernek kulcsa, nem csekély jelentőségű. Igen jól tudják ezt az angolok, s azért ügyekeznek jogait e szigethez mindenkép érvényesíteni. Fölötte érdekes visszaemlékezni azon viszontagságokra, melyeknek e vérben ázott sziklák színhelye valának, a kereszténységnek a pogánysággal, legborzasztóbb vérontások- és tömérdek ember élet feláldozásával küzdött háborúiban“ (XIV. levél).

És alább :

„Megfoghatatlan, mikép élhet annyi ezer ember e kopár kősziklán? mikép létesülhettek e szép emelde-alakú kertek, melyekhez a szükséges földet is messze vidékről kellett összehordani“ (ugyanott).

Valóban „vérben ázott sziklák“, melyeken a világtörténet több lapja lőn teleírva örökké emlékezetes betűkkel! s miután e várfalak ép e lapokat juttatják eszünkbe : vessünk futó pillanatot azokra.

E sziget története a homeroszi időkbe megy vissza, s a phöníciaiak voltak első megnépesítői. Őket a görögök üzik el, ezeket viszont a karthagóbeliek, kiket igába hajtván Róma : e szigeteknek is urává lett. Sz. Pál apostol hajó-törést szenvedvén közelében, e szigetre vetődött, s mint a legenda tartja, három hónapot tölte ott. Róma hatalmának hanyatlásakor a vandálok foglalák el, ezeket a góthok, a góthokat viszont Belizár kergeté el innen. 870-ben az arabok — ezek a hódító fegyver élén magokkal tudományt és művelődést vivő barbárok — foglalák el Maltát. Nyelvök maradványa maiglan is fölismerhető a nép ajkán. 1120-ban a normannok lettek uraivá; később fölváltva birták azt a germánok, frankok és spanyolok, míg 1530-ban V. Károly császár a jeruzsálemi sz. János-rend lovagainak — kik aztán e szigetről nevezék magokat — ajándékozván : ezek birtokában maradt 1798-ig, mely évben az Egyiptomba vitorlázó Napoleonnak az első álgyszóra meghódolt. 1800-ban az angolok birtokába jutott, melyben maiglan megmaradt.

Fővárosa a szigetnek „Valetta“, tengerre kinyúló sziklagerincen épülve, s kétfelől mosva a hullámok által, a leghatalmasabb erődtvények egyike volt régi idők óta. 1565-ben tevék azt leginkább híressé a máltai vitézek : hősi ellenállást tanusítva Szolimán megszámlálhatatlan, iszonyú hada ellen.

A két tengeröböl közt emelkedő sziklaesúcsot évszázadokon keresztül folyvást erősítik a sziget urai, s a roppant várfalakat még nyole erőd veszi körül. A falak nagyszerűségéről kellő fogalmat képezhetünk a jelen rajz után, mely azok egy részét állítja szemünk elé.

Nem mulaszthatom el megjegyezni, hogy az eszme : e képet venni föl e szigeten legelőbb is Albumába, ritka tapintatra mutat útasunknál. Azokból, a miket fonnebb röviden érinték, Maltának multja és jelene, leginkább erődítményeiben fényledez, s így mi lehetett volna ismertetésére érdekesb, mint ép e mogorva kőfalak?!

Hanem azok mogorvaságát mennyire szelidíti a mosolygó zöld növényzet, mely a sziklákon és azok tövében tenyész! s mennyire méginkább a fölnyergelt paripa, mely oly nyugodtan nézi gazdáját, combjára hajlott kis leánykájával előtte?

Túl a várfalakon magaslanak a roppant angol hadhajók árbocainak ormai.

rajz. Gf. Porráy Ivan.

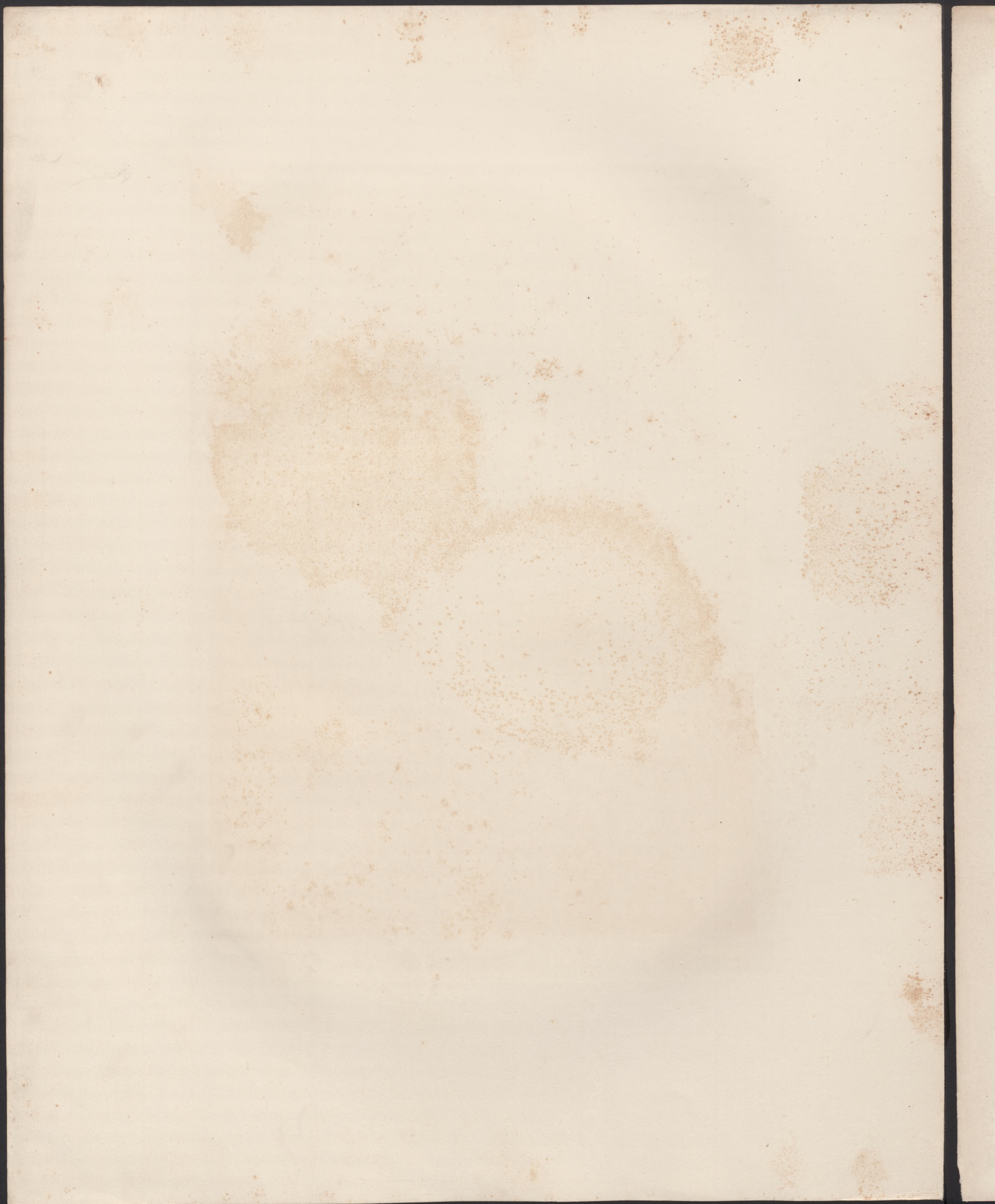
Nyom. Reiffenstein és Bösch műintézetében Bécsben.

Kőre metsz. Heicke József.

MÁLTA VÁRFALAI.

Graf Porrayné tulajdona.

A' többszörözés fenttartatik.

MALTA ERŐDITVÉNYEI.

Hogy annál tökéletesebb fogalmunk lehessen Malta mai fontosságáról, az előbbi képnél említett erődítvény közül, melyek a várost környezik, egyet szemünk elé terjeszt itt útasunk.

Ez erődítvények legelseje, mely a várost a tengertől elválasztja, a híres „Sant-Elmo“, melynek magas bástyázatáról ma a brit lobogó tekint szét büszkén a tengerre.

Minthogy e kép maga szolgál önmagának magyarázatul, s önmaga tünteti fel azon gondot is, melyet mai urai, a britek, annak fenntartására fordítanak: nem fogja rossz néven venni az olvasó, ha némely adatokat, melyek ez erődítvény egykori hő

védelmézőire fényt vetnek, története lapjairól ide átirók.

A maltai vitézek fő kötelessége és hivatása levén a félhold ellen harcolni: örökös ellenségeskedésben éltek a muzulmanokkal. Így történt, hogy midőn a hatalmas Szolimán császár, 1565-ben Spanyolországra háborút viendő, tömérdek hajóhadával és fegyvereseivel a földközi tengerre szállt: elhatározta legelőbb is az útjába eső Maltát bevenni és lerombolni.

Megtudván ezt Lavallette-Parisot János, a Rend akkori nagymestere, mindent elintézte a védelemre, s fölbátoríttatva II. Fülöp spanyol király ígéretei által is: elszántan várja a roppant pogány-hadat, mely a mondott évben május derekán meg is jelent a sziget előtt.

A Rend vitézei nem akadályozhaták, hogy Musztafa pasa vezetése alatt negyvenezer jancsár partra s a város alá ne szálljon, melyet Dragut, Hasszem és Piali kalóz-főnökök nem megvetendő hajóhaddal vettek ostrom alá tengeri oldaláról. A fő támadás a „Sant-Elmo“ erődítvény, mint a város legfontosabb pontja ellen volt irányozva, melyben ép annál fogva maga a Rend nagymestere vitte a főparancsnokságot. Két hónapig tartott már az ostrom, s a védsereg ezalatt legelőször is Cozier, a Rend marsaljának vezetése alatt kirontván, 1500 törököt kaszabolt le. E kitörések többször ismételtettek, s mindig tetemes kárával az ostromló török seregnek, melynek dühét a kudarcok méginkább felfokozták, csak hogy minden ily kirontás a rend vitézei sorát is fogyasztotta. Az így megapadt őrség közt már az éhség is érezhető lőn, mert az erőd tökéletesen el volt zárva vízen és szárazon. Vágyakozva néztek át Szicilia partjai felé a szorongatottak, hol a spanyol hajóhad Don Garcia de Toledo főparancsnoksága alatt horgonyozott; azonban nap nap után mult a nélkül, hogy e hajóhad kimozdult volna helyéből!

Elérkezett július 23-dika, mely napon a török sereg fő rohamra készült. A megfogyott keresztény vitézek érezték, hogy nem lesznek képesek e tömérdek sereget — hol egy eleső helyébe tíz jancsár lép — feltartóztatni vagy visszaverni a már nagyrészt rommá lődözött bástyákról. A halálra készen rohan — az álgyuk bömölő szavát hallva — mindegyik a végső tusára, melyben eltöket a keresztért lehető legdrágábban adni eltökélvék. Vinak, mint szokott vinni az oroszlan a barlangját megrohanó tigrisek ellen. Egyszerre örömríadás reszketteti meg a léget — „Sant-Elmo“ bástyáiról ledobva a kereszt, s helyébe feltűzve a félhold diadal jeléül.

A Rend vitézei közül az erődben csak egymaga volt még életben a nagymester, s néhány zsoldért szolgáló fegyveres. Ezek a hullámokon keresztül eljutnak a „sz. Mihály“ erődbe. A nagymester, bár sebbel elborítva, átveszi ott is a főparancsnokságot, mert a győzelmes törökök már azt készültek megrohanni, minthogy bástyái szintén halommá voltak már lődözve. A haditanásban elhatározza a vitézek többsége: elhagyni e védhetetlen erődöt, s a „sz. Angyal“ erődbe vonulni. A nagymester egymaga áll ellen ez átvonulásnak, mondván: „Ne bátorítsuk föl az ellenséget gyöngeségünk e tanúsítása által; maradjunk itt, s ha kell, haljunk meg az erőd védelmében szent egélyünkért, s bizzuk a másik erőd sorsát az Istenre s abban levő rendtársaink vitézségére.“

Igy lőn.

A számra megfogyott, de hősiségre egymással vetekedő vitézek ott maradtak a „sz. Mihály“ erődben. Egy reggel örömríadás támad közöttök. Az elszánt bajnokok látják, mint közeledik D. Garcia hajóhada a sziget felé, hogy segítségére legyen az ostromlottaknak. Az általa vezényelt spanyol hajóhad egy része a kalózok hajóit rohanja meg, a másik partra szállítja harcosait, s ezek megtámadják a Musztafa által vezényelt ostromlókat; az erődből ki-törtek a Rend vitézei, s így három tűz közé szorítván a hitetleneket: iszonyú mészárlást tesznek közöttök, s kik az öldöklő fegyver elől hajóikra akarnak szabadulni: nagyrészt a hullámokba fúlnak.

Malta fel lőn szabadítva, s a „Sant-Elmo“ bástyáira feltűzve ismét megváltásunk szent jele — a kereszt!

„NÁPOLY“-FOGADÓ.

isszatérve Egyiptomból grófi vándorunk — mint leveleiből látjuk — ismét Maltának vevé útját, hol veszteglenie kellvén: még néhány képet rajzolt Albumába.

A két előbbi (XV. és XVI.), a történeti visszaemlékezések s a sziget mai fontosságának első, hatalmas benyomása alatt készülvén: Maltáról csak e tekintetben nyújt fogalmat; a jelen és következők, megismertetik velünk a várost, a lakosok némely szokásait, s a veszteglő-intézetben töltött élet némely mozzanatait.

„Nápoly“-fogadó az új város szebb épületeinek egyike.

Ezen új város alapját a maltai rend nagymestere La Vallette-Parisot — ugyanazon hős, kiről előbbi vázlatomban (XVI.) emlékezém — veté meg, s nevére neveztetett el „Valettá“-nak. Az első ház alapköve 1566. évi martius 28-kán (tehát ama híres ostrom utáni évben) lőn letéve, s az építkezés 1571-ben befejezve. Mint képünk is mutatja, a házak itt már többnyire tetőtlenek, s a tetők helyét emeldék („terrasse“-ok) képezik, melyek nap lementé után társalgási helyül vannak a lakosoknak. Magasságban ritkán haladják meg a harmadik emeletet, s ablakaik majd mind erkélyekül szolgálnak: vaskarzat futván körül azokat. Különben szép és jól épült város, azon hegyfokon, melyet a sziget egykori urai — az arabok — „Shoab-er-Ras“-nak neveztek. Fekvése, főleg a tenger felől nézve, festői. A „Sant-Elmo“ erőd tövében, ez erőd és a város közt kertek mutatkoznak, melyekben dúsán tenyésznek a déli növények, bár olykor egész éven át nem jár eső a szigeten, mint ezt útasunk is írja (XIV. levél, 1842. martius 6-áról) mondván: „A mult (1841) évben (nem levén itt három évig eső) minden vizeitől annyira kiszáradt, hogy az édes víz tökéletesen hiányozván: ezt az angol hajóraj számára Sziciliából kelle szállítani.“

A fogadó emeldéjén látjuk itt útasunkat, bizonyosan „Quide“-jével kezében, élvezve a hűvös estí levegőt, melyet a tengeri szellők szoktak felüditni, és fűszerezni az ákác- és narancserdők, úgy a már régi időkben híres „máltai rózsák“ illatával. Mert e kopár sziklákon, melyekre Sziciliából és Afrika északi partjairól hordották a földet, az ipar esodákat mivel a mezei és kerti növények tenyésztésében, miről következőket olvasok bizonyos szemtanú irataiban, ki néhány évvel ezelőtt a város körüli nyárilakok egyikét meglátogatván, így ír arról:

„A lak maga, egyszerű olasz izléssel építve, a benső bútorzaton kívül, mely az izléssel párosult angol kényelemtől tanúskodott, semmi figyelemre méltót nem mutatott. Hanem annál érdekesebb volt ránk, éjszakvidékiekre nézve, a kert. Már az udvaron is állottak a falak mellett óriási pelargoniák, melyek az épület tetőparkányzatáig nyúltak föl s engem bámulatra ragadtak. A kert azon tündér ligetek egyikeül tünt föl nekem, melyekről az „ezer egy éjszakában“ annyiszor olvasánk. Egész narancsfaerdők vegyíték illatukat a virágzó akácoké közé, s a különböző színben pompázó rózsafák, versenyezve iparkodtak régi hírnevöket kivíni; mert a maltai rózsák, már a rómaiak idejében híresek voltak pompájuk s kitűnő illatukról. Különösen gyönyörűek valának a granátalmafák, melyeknek rózsához hasonló virágaik alig hagytak helyt a zöld leveleknek, és a Leander, mely itt vastag fává nő. Ezen faoportozatok közt ágyak valának, melyeket Flóra egész kincsével özlött el, s ezen ezer meg ezer növények és virágok közepéből óriásilag emelkedett ki az Agave három öl magas virágszállával, mint a kert királynéja.“

Ime, mit tehet az ember kitérő szorgalma, ipara! Itt a kopár sziklákon, az esőtlen vidéken édent alkotott.

Károlyi mélyre ábrázol.

Von Belfortom a Részle művészeti képe.

1833. 11. 1. Forray János.

„NÁPOLY” - FOGADÓ.

Graf Forrayné tulajdona.

A' többesrészre fontattatik.

BÉKÉCSI-TÉR MÁLTÁBAN.

Graf Forrayé tulajdona.

A' felbontásos festmények.

XVII.

BÉRKOCSTÉR MALTÁBAN.

ívebb s kedélyesb genreképet nehéz volna képzelni, mint e „bérkocsitér“, melyen a gondolat megtestesítése, s a tárgy kifejezésére megkívántató részletek mind oly híven, oly eltaláltan és izletesen advák vissza, hogy attól a geniálitást — eszmében és kivitelben — megtagadnunk nem lehet.

Közel van e tér a kikötőhez, honnan esapatosan rohannak a jövővények elé a fogatok és hátas öszvérek tulajdonosai és nem-tulajdonosai : azon nagy csapat henyélők, kik a jó szerencsétől várják napi kenyerök megszervezhetését, s nem bocsátják el őket, míg szállásra, vagy kávéházba nem menekszenek. Az a dicséret, az a magasztalás, melylyel egyfogatú „calesse“-öket, nyerges lovukat vagy öszvéroket kiemelik, még akkor is sok volna, ha ezek telivér arabok, amazok pedig a legújabb párisi készítmény volnának. Egyébiránt a maltai öszvérek híresek, s nem ritkán részesülnek azon kitüntetésben, hogy még Spanyolországba is elszállítják azokat.

Az idegen, ki a sziget belsejét meg akarja tekinteni, vagy ama két nagy kerekű „calesse“-ekbe veti magát — mert más járművet nem talál, vagy a magas nyeregbe kapaszkodik föl. Egyik, mint másik esetben a jármű, vagy hátas tulajdonosa — gyalogol vele. A jármű, — mint képünk mutatja — csak a bérlő számára bír ülésel, rendszerint kettővel, ritkán négy személyre valóval, s kassa ugy van a kettős rudra illesztve, hogy a kocsisnak saját járművén sem elöl, sem hátul nincsen helye; mihezképest ez folyvást a befogott ló mellett üget vagy lépdel a szerint, a mint az út minősége azt engedi, vagy kívánja.

Igy tesznek a nyerges-bérlők is. Ezek is vagy vezetik a lovat, illetőleg öszvért, kantaránál fogva, vagy ha a kantárt az idegen veszi át s ügetni kezd : háta mögött iparkodnak versenyt futni vele. „A kis fiúk — írja többek közt bizonyos utazó — kik számunkra lovakról gondoskodtak, folyvást követtek bennünket a borzasztó forróságban, semmi szó sem tartóztatta őket vissza futásukban. Ha ügettünk — s többnyire ezt tettük — lovaink farkába kapaszkodtak; s ha lassabban mentünk : előre siettek az útba eső kutakhoz, s ott kipihenték, lehűtötték magokat. Gyakran feltartóztattuk lovainkat a futásban csak azért, hogy e szegény fiúkon könyörüljünk, kik azon bizonytalan fillérekért, melyeket talán kapni fogtak, tüdejöket ily irgalmatlanul tevék játékra.“

Napi bére egy nyergesnek egész napra egy dollár, s kevéssel többet szoktak fizetni a „calesse“-ért is. Az egész sziget területe 6 négyszög mérföld levén, s e csekély kiterjedésben is alig pár órányi távolságon levén azon helyek vagy tárgyak, melyeket idegennek megtekinteni érdemes : ebből magyarázható, hogy a bérkocsis vagy hátasbérlő elgyózi a futást.

Alakjai a csoportozatnak, melyet e kép föltüntet, annyira beszélők, hogy fölöslegessé tesznek minden további magyarázatot.

XVIII.

PALOTA MALTÁBAN.

Alán nem fogok csalódni, ha e palotában a maltai rend egykori nagymestereinek nyári lakát mutatom be az olvasónak, mely most az angol kormányzónak szolgál mulató-kastélyul.

A palota nagyszerű keleti stylben, a rend egyik nagymestere De Paula által építve, méltó volt azon férfiakhoz, kik „Altezza eminentissima“ címet viseltek, s ép oly fényes, mint hatalmas vitézi rend élén állottak. Külső falai bástyázatokat képeznek; s belsejébe kettős lépcsőzet vezet föl; a nagy, tágas teremek előtt széles folyosók vonulnak el majdnem köröskörül; a messzeterjedő s földdel meghordott, emeldékül szolgáló magas falak között belül édenszerű kerteket találunk, melyekben búján tenyésznek a fák és virágok legváltozatosb nemci, fajai. Csak az, mit e képen látunk, tanúsítja, mennyire igaza volt azon útnazónak, ki e kerteket az „ezer egy éjszakában“ leirt tündérkertekhez hasonlítá (a XVII. képnél). Amnyi bizonyos, hogy a világ majd minden részéből és éghajlata alól, keletről úgy mint éjszokról hozott fák és virágok dúsan tenyésznek itt a szabadban, mihezképest a sziget mindennemű gyümölcsessel is bővelkedik. A kert egyes részei közt legnevezetesebb a mandarin-narancsfák ligete és a „rózsakert“, mely virágzásakor gyönyörű illattal tölti el köröskörül a levegőt.

A mi még figyelmünket e képen különösen megérdemli, azon hölgyalak, mely az angol tiszt karján menve van ábrázolva, s melynek öltözte kellő fogalmat ad a maltai hölgyek viseletéről.

Ez abban tér el az európai szárazföld divatizlésétől, hogy a kék és fekete színek — az egész öltözetben — majdnem változatlanul megtartatnak, a fej pedig mindig fekete köpenyével van eltakarva úgy, hogy annak két vége hosszan lelógva: a csinos nőarchoz ékesen redőzött függönyül alkalmazkodik; s jellemző útasunk megjegyzése e részben, melyet — miután ép e hölgyalakra látszik vonatkozni — XIV-dik leveléből ideirok:

„Feltűnő itt öltözte a nőknek, kik fekete selyemruhában, és sajátságos módon felkötött fekete fátyollal elfedve járnak; ebből már látjuk, hogy kelethez közeledünk, hol a népek hitvallása folytán, nyilvános helyeken a nők arcát látni nem lehet.“

A férfialakok, bár nem oly feltűnők: alkalmasok mégis arra, hogy fogalmat nyújtsanak a köznép viseletéről, melynél a csúcsban végződő s vállon lecsüggő vörös halász-sipka és az óv játszanak legfőbb szerepet. Különben a mai maltai nép, származására nézve, főleg az arab-olasz faj vegyülete; természetére nézve közép nagyságu, areszine barnasárga, állkapcája erős, szeme villogó, de gyakor betegségnek is van alávetve, mit némelyek hajlandók azon körülménynek tulajdonítani, hogy az éjeket is többnyire szabad ég alatt tölti.

1812. Gf. Foray John

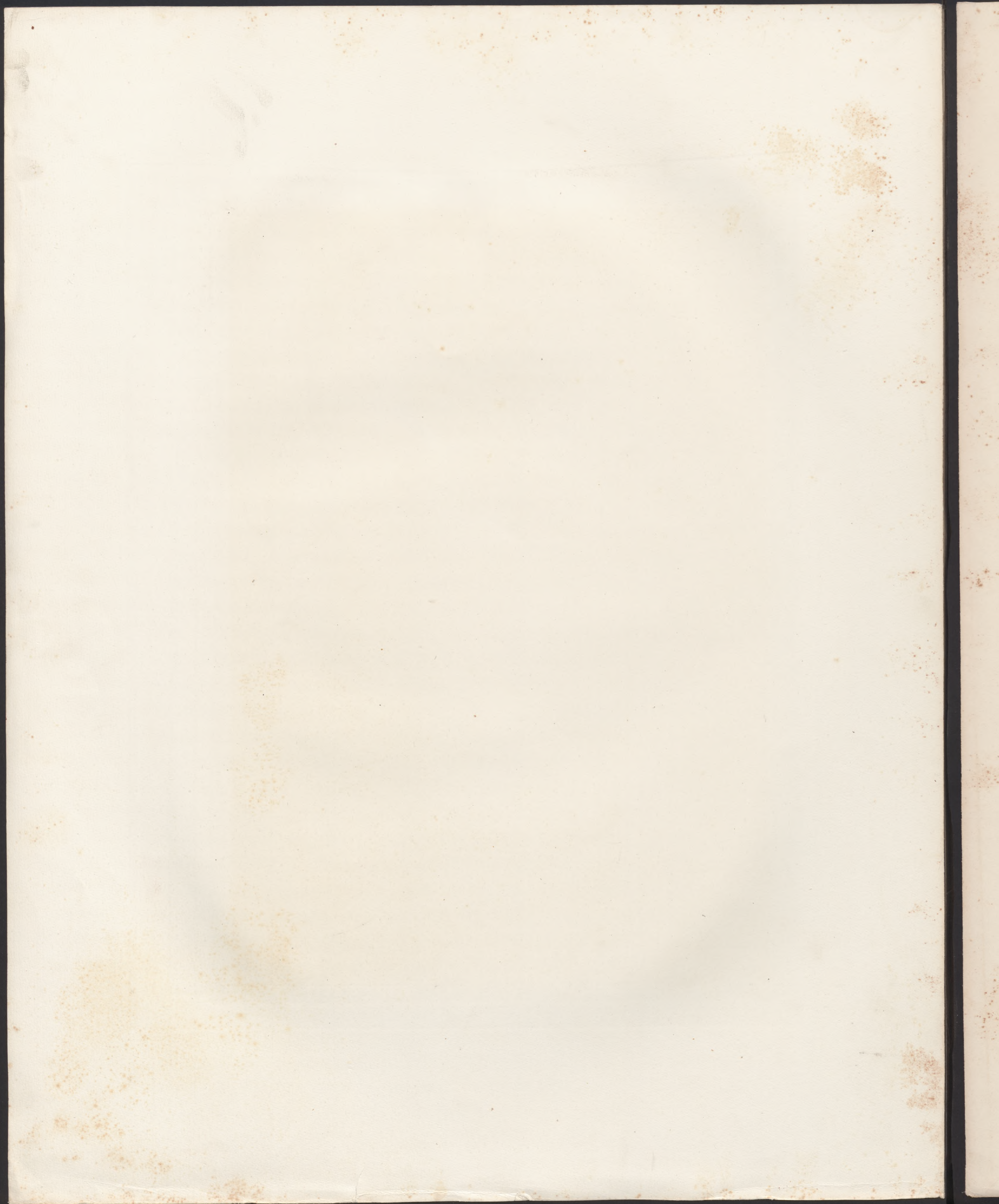
1812. Kaffarier 4. Bock mündigsten Bock.

Kort mids. Brucke-Haus

PALOTA MALTÁBAN.

Graf Forayné tulajdona.

A' tbbasvisees Festetalk.

Károlyi Mihály, a Magyarországi Kormányzó.

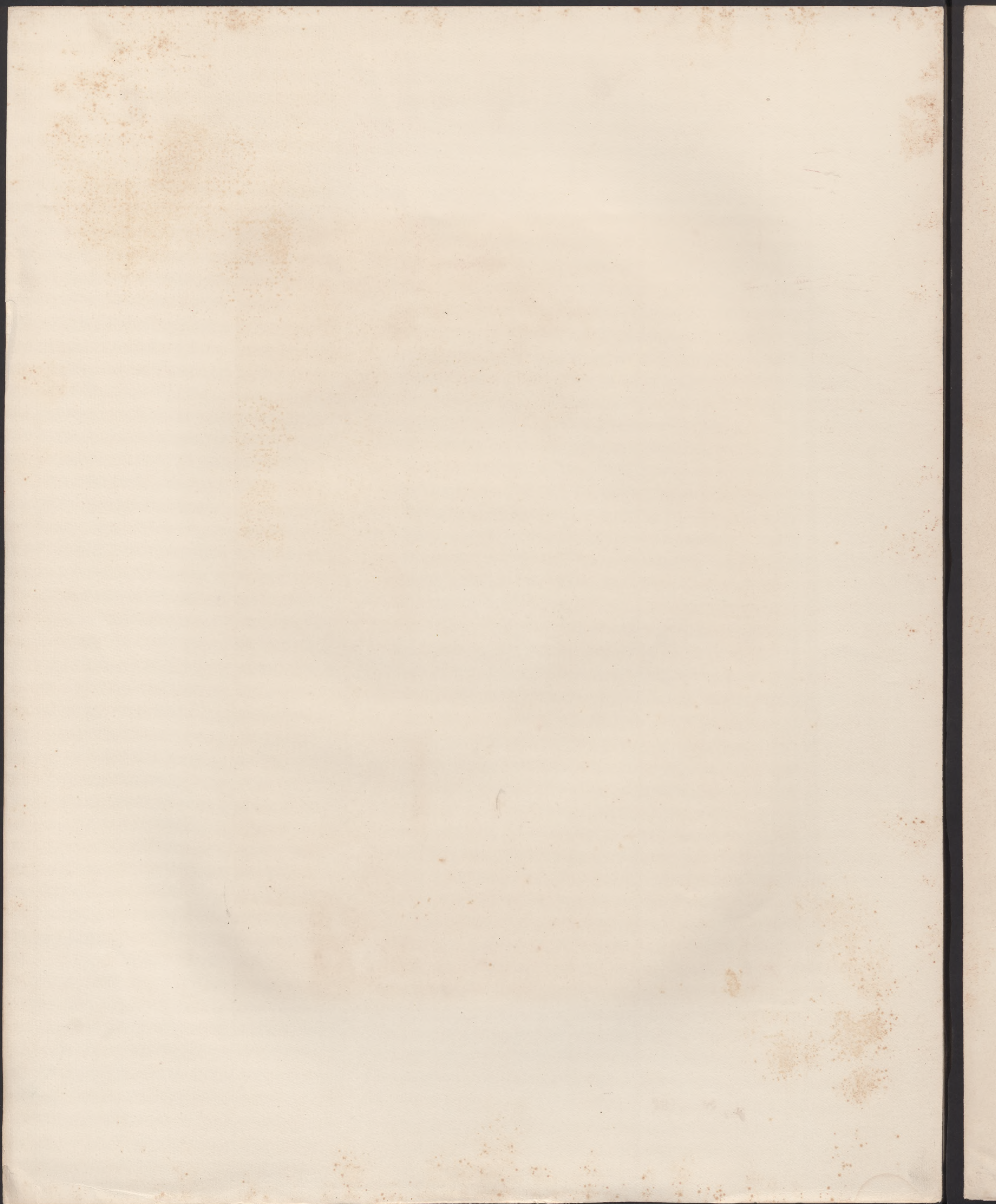
Károlyi Mihály, a Magyarországi Kormányzó.

Károlyi Mihály, a Magyarországi Kormányzó.

A MÁLTAI VESZTEGLŐ-INTÉZET.

A többesrűzés fenntartatik.

Gróf Forrayné tulajdonosa.

XIX.

A MALTAI VESZTEGLŐ-INTÉZET.

Önnebb említettem volt, hogy e sziget fővárosa — Valetta — sziklagerincen épülve nyúl ki a tengerre, mely annál fogva két oldalról öblöt képez közöttte. Ez öblök egyike kikötőül szolgál, melyben az angol hajóhad tekintélyes osztálya szokott szüntelen állomásozni, a másik veszteglő-intézet (lazaretté) van kiépítve, a ragadványos kórban synlő, vagy arról gyanús vidékről, tartományokból jövő útasok, hajósok és áruk számára.

Egyiptomból ide visszatérvén, a mi útasunk sem kerülheté ki a veszteg-intézeti fogságot, melyet kedélyesen ír le május 15-kén kelt (XX.) levelében.

Sorai legalkalmasabb magyarázó levén e képnek: átirom azokat.

„Nyole napig tartott utazás után — Syrán keresztül — jelenleg a maltai veszteglő-intézetben vagyok 18 napig letartóztatva. — — — Itt vagyunk (Batthyány Arthurral) az „Emmánuel“ várdában bebörtönözve. Borzasztó! . . . de hasztalan levén minden ellenkezés: sorsunkban megnyugodva, teljes megadással engedjük magunkat bezáratni. A börtönőr eleinte undok kis szobát mutatott ki lakásul; azon gondolkoztam, mikép birjam ez embert arra, hogy nekünk jobb lakhelyet rendeljen? Kiterjesztett karokkal menvén feléje, megöleléssel fenyegettem őt, s e tréfának azonnal meg lett hatása, és mi tüstént igen esinos lakszobát kaptunk, melyből pompás kilátásunk van a tengerre. — — — Én sokat rajzolok, könyveket és hirlapokat a városból hordatunk, s ezzel ügyekszünk letartóztatásunkat — a mennyire lehet — elviselhetőbbé tenni.“

És következő levélben (XXI) ezeket írja:

„... Képzeld csak, teljes 14 nap óta vagyok már rabságban, melynek bilincsei nem nehezek ugyan, de azért épen nem kellemesek. A „Mánuel“ várdában, kopár sziklán vagyunk, Arthur barátommal letartóztatva; hol sovároghva nézünk eléje megszabadulásunk pillanatának. Már maga az eszme is: „veszteg-intézetben letartóztatva lenni“ — borzasztó! de a valóság meg minden képzeletet fölülmul. Helyzetünket némileg elviselhetővé teszi az, hogy különös pártfogás mellett, némi kedvezésben részesülünk, — — — kapunk például, könyveket, hirlapokat, sat.; főleg pedig az, hogy szerencsések vagyunk egypár igen esinos és művelt hölgy társaságában lenni, kikkel naponta a várd falain, mint a számunkra egyedül engedélyezett sétányon, hosszasan társaloghatunk, sat. sat.“

A várdai szoba, melyben kedélyes utazónkat „Arthur barátjával“ olvasásba elmerülve találjuk, csakugyan el van látva minden „comforttal“, s hogy abban Flóra szép gyermekei sem hiányzanak: tanusítják az egyik asztalon és a kandalló parkányzatán álló virágok, növények.

Igy mégis csak tűrhető aztán a „lazareti“ fogság.

INDIAI FEJDELEM.

Lützow grófnál Rómában, esetleg ismerkedvén meg útasunk e keleti férfiúval : vele a „Rhamses gözösön“, mely őt Nápolyból Maltába szállítá, ismét találkozott.

Leírását ugyancsak azon levelében (XIII.) adja, melyet „A tengeren, martius 6-kán“ írt; s minthogy sikerültebben írni ez alakról, mint ő írt, lehetetlen; hogy vele itt közlebből megismerkedhessünk : leghelyesebbnek találok ama levél ide vonatkozó sorait átírni.

„Úti társaságunk nem épen számos, de annál nagyobb keveréke az embereknek a világ minden részéből, kik több napokon át ily kis körben egymáshoz láncolvák. — — — Itt találtam a mi indusunkat is, kivel történetesen még Rómában Lützow grófnál ismerkedtem meg; kiről azonban önöknek mindeddig semmit sem írtam. Igen gazdag és művelt, legfőlebb 30 éves férfiú, az indusok legnemesebb hercegi törzséből származik és Bombayban lakik, hová most tér vissza, Egyiptomon keresztül, Angol- és Franciaországban tett útazásából. — Neve Chursetti Manachias. Fölhítt bennünket, utaznánk az ő társaságában; mi ránk nézve mily fölötte kellemetes és élvezetes leendne, könnyen elgondolható: minthogy ő keleten igen tekintélyes ember lévén, útazására előlegesen nagy készülétek tétetnek. Az európai nyelvek közül csupán angolul beszél; tűzimádó; sok érdekest beszélt nekem az indusok erkölcséről és szokásairól. Általunk hazájára vonatkozólag egyről-másról kérdeztetvén: lelkesülten és megindulással kiálta föl: „What is not in India — mi nincs Indiában!“

Alakja, öltözete, ránk nézve egészen új, s felölő leginkább nyakravalója, mely — nem tudom, minő — prémből lehet, s hogy oly meleg tartományban, mint India, ilyet használnak a lakosok, mindenesetre meglepő. Talán csak fejedelmi származásának lesz az jele? mint hajlandó vagyok annak tulajdonítani a nagy arany — valószínűleg gyöngygyel is kirakott — gombokat is, melyek öltönyének mellét és balujját díszítik? Mindenesetre köszönettel tartozunk derék útazónknak, hogy a nálunk irodalmilag ismeretlen népfajból ezen alakot Albumába rajzolta.

Vele még egyszer találkozott az „Oriental“ gözösön, melyen együtt úsztak Maltából Alexandriába, s miután e sorai is (XV. levél) némely jellemző vonást tartalmaznak ez alakot illetőleg : legyen szabad ide ígatnom azokat is.

„ . . . Én a már említettem indus herceggel azonegy hajókamrában vagyok szállva, mi rám nézve nem igen kellemes; mert ő folytonosan sinylődik a tengeri körben, s gyakor mosakodása- és szokásos főhajtogatásával elfoglalja különben is kised kamaránknek egész térségét, miért is én majd az egész napot a hajó földézetén töltöm; sat. sat.“

rajz. Gf. Forray Iván.

Nyom. Reiffenstein. Bécs. művészeti k. Bécsen.

Képe metsz. Heicke József.

JNDIAI FEJDELEM.

Graf Forrayné tulajdona.

A többszörözés fentartatik.

rajzolt Fényi Kálm.

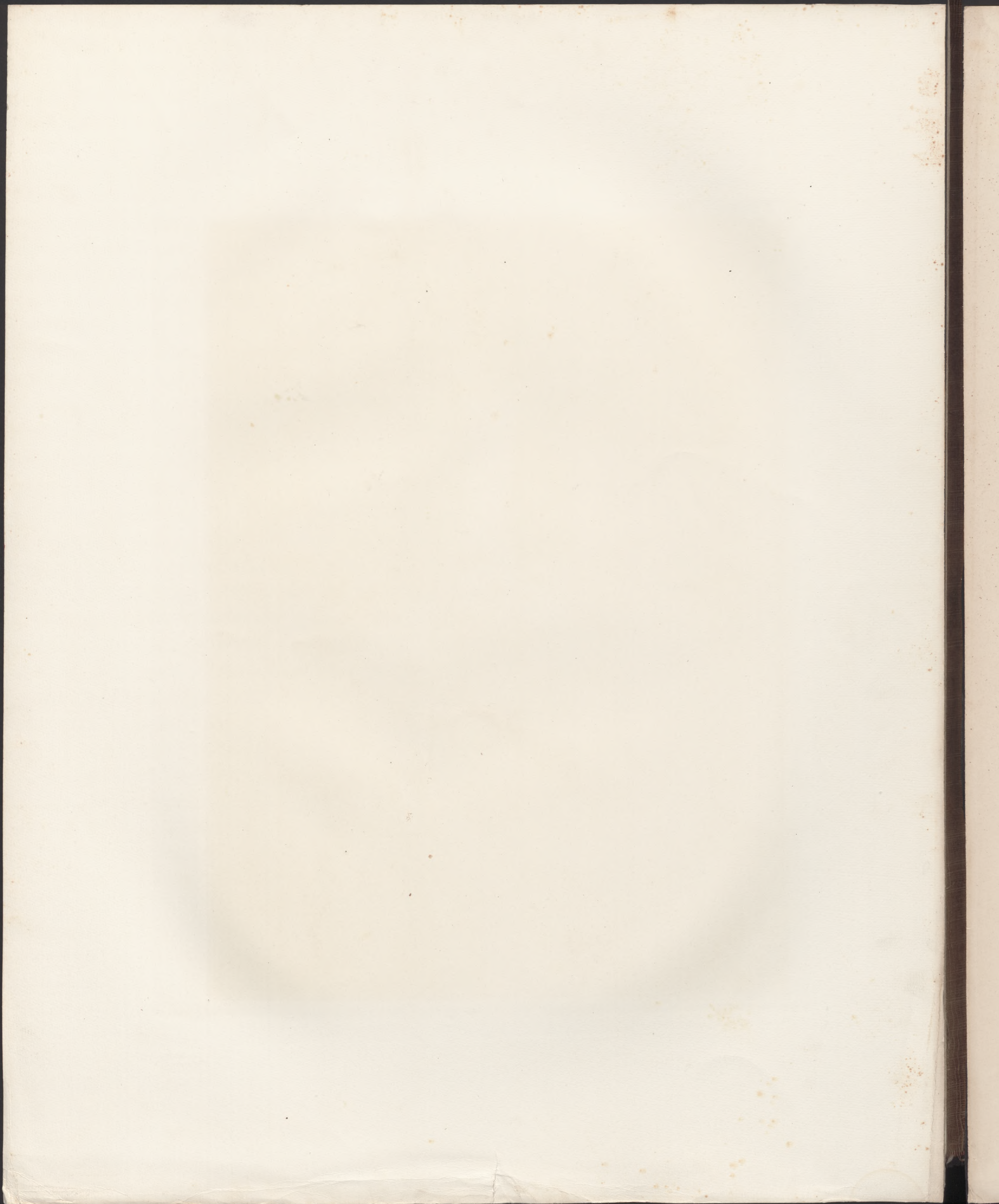
nyomatott Kálmán János Békésy.

Környezet, Horthy István.

FÖTÉR ALEXANDRIÁBAN.

Gróf Fényi Kálmán tulajdona.

A többi képek fent tartatják.

FÖTÉR ALEXANDRIÁBAN.

Eljához közelít útasunk. Keletet akarta látni, s már elhagyá rég Európát, el az annak partjait locsoló tenger hullámaival. A hajó, mely őt viszi, megközelíti a világ egy másik részét. Már feltűnnek előtte a láthatár szegélyén a „pasa palotája“ — „Pompejus oszlopa“ — a „Cleopatra tüje“ név alatt ismeretes (fenálló) obelisz; — majd Alexandria minaretei s a kikötőben horgonyzó hajók árbocai. — A gőzös befut a kikötőbe s ő partra kiszáll — „küszöbére a történeti nagy tettek ösvényének“ — s ott áll kapujánál ama bölcsességnek, melynek fénye nemzeteken és időkön keresztül messze világított.“ (XVI. levél).

És én hozzá teszem, hogy világít ama bölcsesség és nagy tettek fénye maiglan is; jóllehet ezredéves iszap és fővény takarja el legnagyobb részét azon műveknek, helyeknek, hol és melyek által ama bölcsesség székel s az ember alkotó ereje nyilatkozott.

Hová tűnt el fénye, nagysága csak Alexandriának is, mely annyi ezred évvel később kezdett tündökölni az obeliszkek és lobrok, a romba dőlt nagyszerű és pompás templomok mesés kora után? — Kr. szül. előtt mintegy 331. évben veté meg e város első alapját macedoniai nagy Sándor, a kis görög gyarmat „Rakotisz“ helyén; s már 638-ban Kr. után szét kezdték azt dúlni az arabok, törökök, mamelukok vándor csapatai, melyek Egyiptomot egymástól iszonyú vezengzéssel meghódították! — Egyes nagy emberek a folyvást változó uralkodófaj főnökei között legfőlebb is rövid évekre szerezhettek neki nyugalmat; de hajdani hírét és fényét nem lőnek többé képesek visszavarázsolni. — A régi Alexandria, mely fénykorában közel 600 ezer lakossal bírt, a mai város mellett hever tömérdek romhalmazokban; s a ma alig 25 ezer lakost számláló város dacára azon nagy gondnak, melyet legújabb urai emelésére felvirágzására fordítottak — mint útasunk is írja — „szűk és piszkos (itt hozzátehetjük rendetlen) utcák, sárból épült és szalmával fedett házak“ csoportozata nagyrészt; s gazdátlan ebek, a vizekből megtöltött nagy tömlőkkel megterhelt tevék és hajtsáraik“, mi legelőbb is szemébe tűn az itt partra szálló idegennek.

Valóban nem kellemesen meglepő tárgyak! s a „fötér“ melyet e képünk ábrázol, maga elégségesen tanúsítja ama nagy súlyedést, mely e várost érte.

Mit is látunk itt?

A háttérben pálmafák közül kiemelkedő pár elég törpe minaretet, egyiket igen egyszerű lakházat, melyeket a láthatár szegélyzetén kopár halmak, elül pedig kétsoros falak környeznek, s a közvetlen piacon két tevét és mellettük condrás hajtsárokat, kik a többi alakokkal együtt — ha érdekesek is annyiban, hogy népismei tekintetben némi fogalmat adnak a város alsóbb rendű lakosairól — csakugyan igazolják fönnebbi állításunkat a mai Alexandria épen nem fényes helyzetéről.

Mint némely utazásokban olvasom, van itt szebb tér is ennél, mely körül a „frankok“nak nevezett európaiak lakai, az angolok temploma, fogadók, a consuli s egyéb kereskedői telepek hivatalos szállásai emelkednek, hanem a mi útasunk — már ismert ritka tapintatánál fogva — nem akart nekünk európai rajzot nyújtani Egyiptomból, s igen jellemzően választá Albumába e „fötért“, mely — mind épületei, mind alakjai által — első pillanatra sejtünk engedi, hogy csakugyan keleten s más világrészben vagyunk.

Legyen szabad egyúttal útasunk azon leveleire figyelmeztetnem az olvasót, melyek fönnebb olvashatók (XVI. XVII. és XVIII.), s ide vonatkozólag rövid de jellemző vonásokat tartalmaznak.

KÁVÉHÁZ ALEXANDRIÁBAN.

Nemes szerzője ez Albumnak útazása közben a népek és szokásaik, úgy azon helyek ismeretetésével akart kiválóan foglalkozni, melyeket meglátogatott. Innen magyarázható azon előszeretet, melyet képein e részben fölismerünk.

Nem kereste mindig a nagyszerűt, első látásra gyönyörködtetőt, meglepőt; hanem a népélet mozzanataiból ragadt ki egyes jeleneteket, melyek tanulmányul szolgálhatnak azoknak, a kik a népek erkölcesinek, szokásainak megismerésében kedvet, örömet találnak.

Tanúsítja ezt jelen képe is.

Alexandriai kávéház előtt vagyunk; de bizonyára nem a városnak a „frankok” által lakott osztályában, hol illetén közhelyeken rendszerint keresztény kávéssal találkozunk.

Az épület és vendégei mennyit magyaráznak meg a keleti renyhe élet vonásaiból, s a város zagyva népségéből!

Az épület külseje hangosan szól azon elhagyatottság, alásülyedség mellett, melyről az előző (XXI) képhez írt soraimban emlékezém, s igazolja útasunk szavait, midőn a szalmafüdeles házakról beszél. E fedél azonban, mintha külön összefűzött, gyékényalakú darabokból állana, koránsem takarja el az egész tetőt, hol e nép — mely a R. o fölötti 12 foknál didereg — nyáron át rendesen hálni szokott. Az épület mellet, a város falain túl, minaretek, pálmafák magaslanak; benne két alak félhomályos rajzát vehetjük ki, melyek egyike talán kávé vagy Sherbet készítésével foglalkozik: míg a másik az ablakon át beszél a vele szemközt ülő — albániaival, mint viselete sejtene megengedi. Kívül még hét alakot látunk, mint megannyi vendégét a kávéháznak; közülök kettőben első pillantásra fölismerhetjük a négert; s négyben a törököt, kiknek hárma a tarbust (vörös főveget) feje kendővel foná körül, miből tudhatjuk, hogy ép oly kevéssé arabok, mint hogy ha azok volnának is: nem származtak a proféta családjából, valamint még kevésbbé dícsérik ilyesmivel azon kékes zekéjű öreg, kinek turbánját vörös kendő képezi; mert a kik a proféta rokonságából vannak: zöld szövetből viselik a turbánt. — Egyiköknél sem hiányzik a esibuk, de annál inkább — a szó; mindannyian arcukon viselik a keleti komolyság kinyomatát, esupán egy látszik kivételt tenni, a balról guggoló aggastyán, ki élénken beszél a rá figyelő rongyos mamelukkal.

A két teve utánozza ura nyugalmit, s heverve várja, míg az vagy hátára ül, vagy a kikötőhöz hajtja málhát és árukat szállítani, vagy, ha tehetős, hogy magát lakására vitesse.

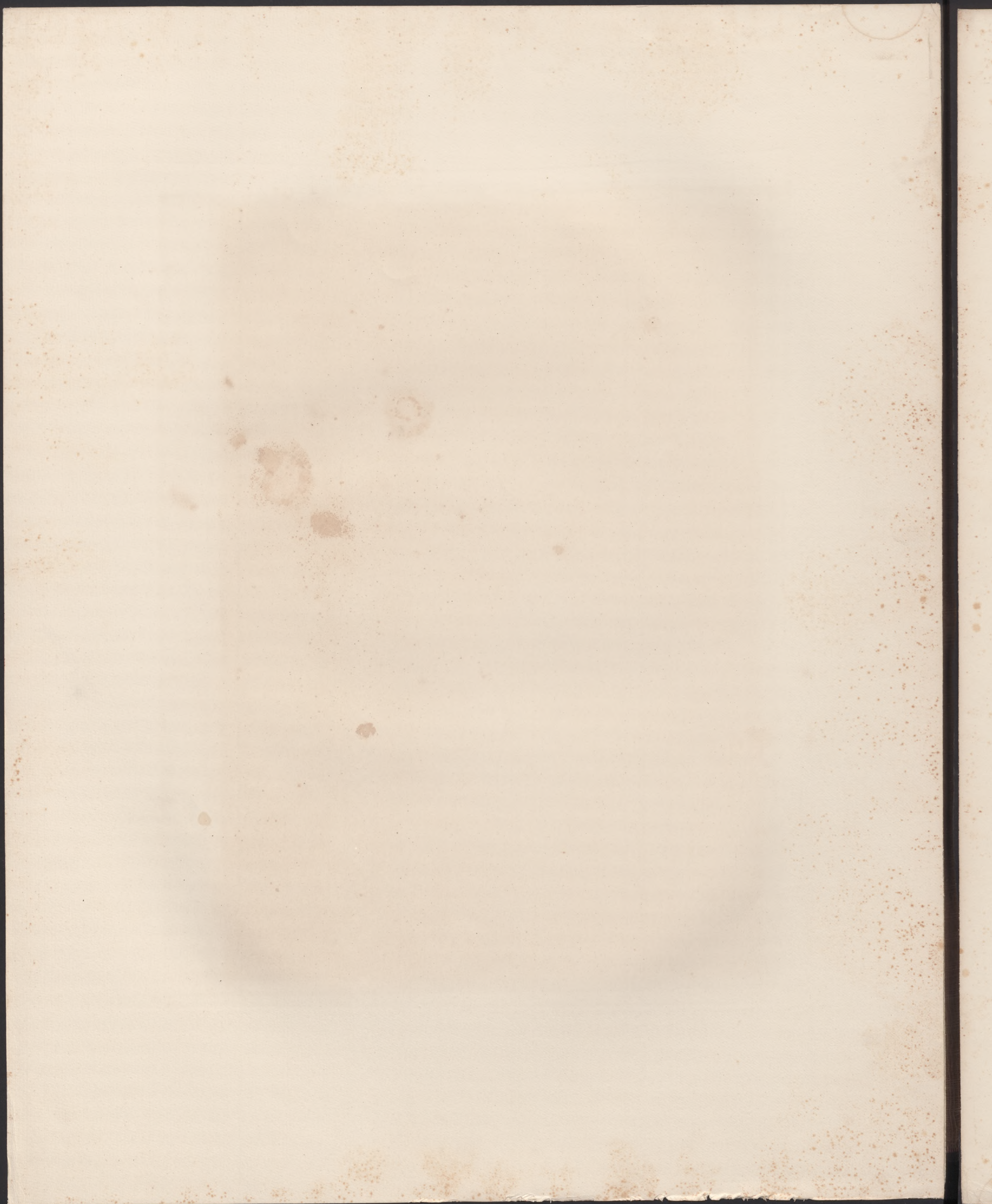
Sorban vizsgálva ez alakokat s az egész képet, lehetetlen el nem ismernünk — az eszme és választás bizarsága mellett — a compositio és színezet szépségét.

KÁVÉHÁZ ALEXANDRIÁBAN.

Graf Forrayné tulajdona.

A' tikkantozás Pontatitk.

rajz. G. Fourny kén.

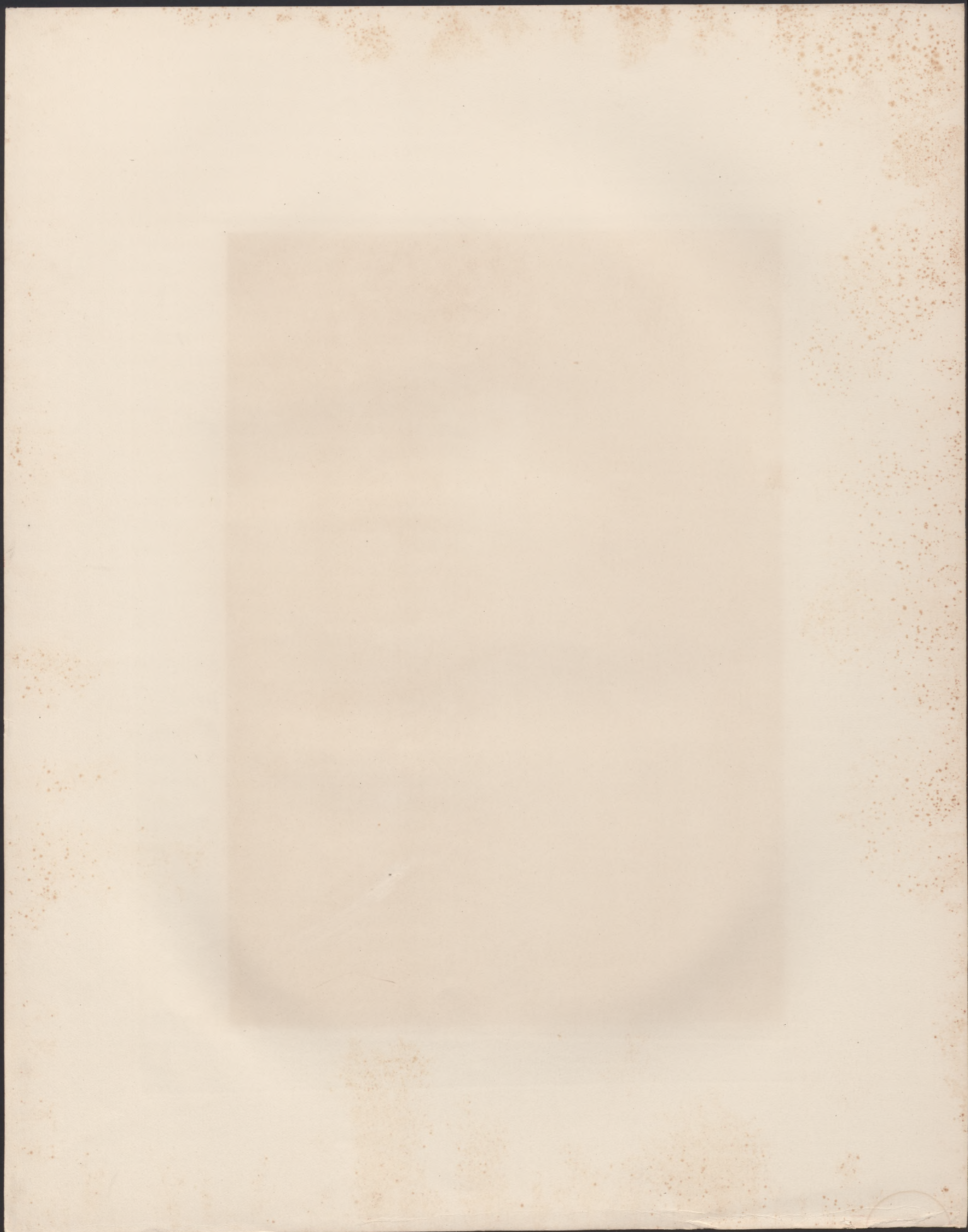
Xenia Raffinaden és Birch műtőszertőlben Bécsben.

Képe mint az Herkko Jászai.

Gróf Forrayné tulajdona.

RABSZOLGAVÁSÁR ALEXANDRIÁBAN.

A többesörvös fenttartók.

RABSZOLGAVÁSÁR ALEXANDRIÁBAN.

Itt vagyunk, hol áruvá van téve az ember, s pedig mily silány áruvá! Rabszolgaság! de a hol nem találkozunk azon szép georgiai vagy cirkassziai hölgyekkel, kiket az örmény kalmárok kisdéd korukban megvevén szegény sorsú szüleiktől, fölnevelnek s énekre, zenére megtanítatnak, drága szövetű ruhákba öltöztetnek, hogy aztán nagy pénzen adhassanak el a dús törököknek, vagy elvigyenek a kairoi vásárra, hol szépségök s nevelés közben nyert egyéb tulajdonaikhoz képest tíz, vagy tizenötezer pfton is elszoktak kelni.

Itt nyomorú négekkel találkozunk, nagyobb, kisebb leányokkal és gyermekekkel, kik közül útasunk is vett (a kairoi bazaron) egy 13 éves fickót 120 pfton. (Lásd a XXI. levelet.

A hely, hol ezen szerencsétlen teremtmények vásárt állanak, a mi ólainkhoz hasonlít. A fiúk mint látjuk egészen meztelenek, a némberek és leányok ágyékukat jobbadán durva gyapot szövettel kötik körül. Amazokból válnak rendszerint a háremek őrei, mely hivatásukra, hogy alkalmasak legyenek, ily fiatal korukban szoktak megcsontkíttatni, de ép azért magasabb áron is adatnak el.

Ép alkuban van egy kis fiú felett, valamely jó módu arab (mint öltözete, de kivált szép lovai s néger lovása mutatják) a rabszolga-kalmárral; a többiek kíváncsian nézik, várják az alku végét a háttérben, s csoda, hogy föltűnésök végett — mint szoktak — majomszerű csintalan játékot nem űznek.

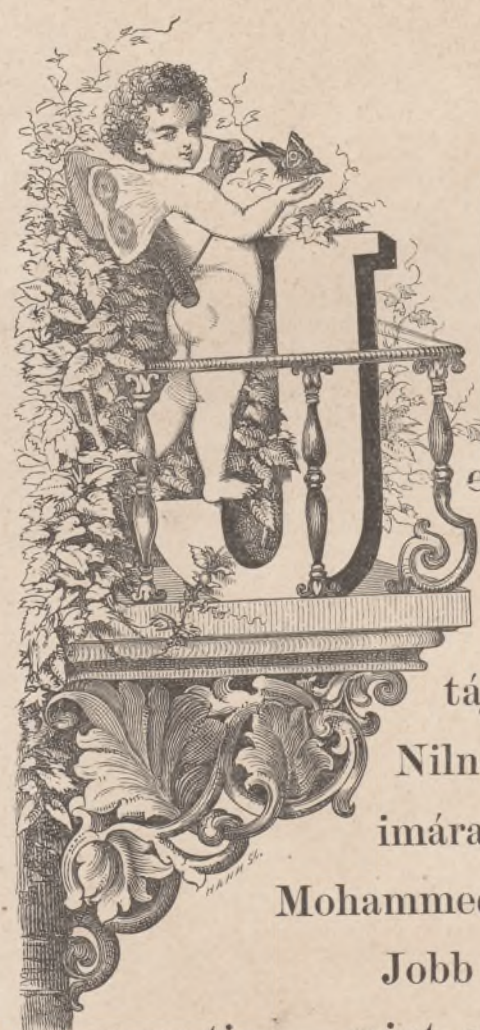
A másik arab, háta mögé nyergébe ültetve, már viszi tevén a kis fiút, kit vásárolt; mi sorsa lesz, ki mondhatná meg — a szerencsétlen teremtménynek.

Szerencsétlen? igen, a mi fogalmaink szerint, de ő bizonyára ép oly kevésbé érzi magát annak, mint azon szép hölgy, kit valamely örmény kalmár szállíthatott e vásárra, s ki nem tud egyebet, minthogy ez rendeltetése, s ha meg van neki, mit teste fentartása s női szeszélye az öltözékben megkíván, boldognak érzi magát: nem levén vágyai ismeretlen szellemi élvezek után.

Nem tudom, mennyiben hatott ki Egyiptomra a török szultán azon rendelete, melyet újabb időkben a rabszolgakereskedés megszüntetésére nézve kiadott, azonban nem mulaszthatom el az olvasó figyelmét fölhívni az e kép bal szögletében látható épületre, mint a mely az újabb keleti építkezésnek két sajátságát tünteti föl: a gyékényszerű függönnyel bevont ajtót, melyen alig lesz egyéb elzárható ajtó szilárd anyagból, és az ablakot, mely általában elzárt erkélyalakban szokott kiállani az épület falából, s pedig többnyire jó magasan, és fából faragott rácsozattal befoglaltatni egészen, nemannyira azért, hogy a leeséstől, hanem inkább a kíváncsi szemektől óvja a lakókat.

XXIV.

FUAH A NIL MENTÉBEN.

elenleg a „szent folyónál“ vagyunk, mikép a Nilt az egyiptomiak nevezni szokták. Útasunk bárkája ott úszik a folyam közepén — Kairo felé. A vitorla félig összevonva, hogy a jármű mozgása lassúdjék, mivel talán ép most vázolja Albumába a gyönyörű tájképet, melyen lehetetlen észre nem vennünk azt a szent esőndet és nyugalmat, mely itt a Nilnek is, mint szintén az egész vidéknek egyik kiváló sajátja, s melyen keresztül a „muezzim“ imára emlékeztető szava: „Csak egy az Isten — csak az Isten örök és nagy, és az ő prófétája Mohammed“ — oly ájtatosan hangzik le a minaret magas erkélyéről.

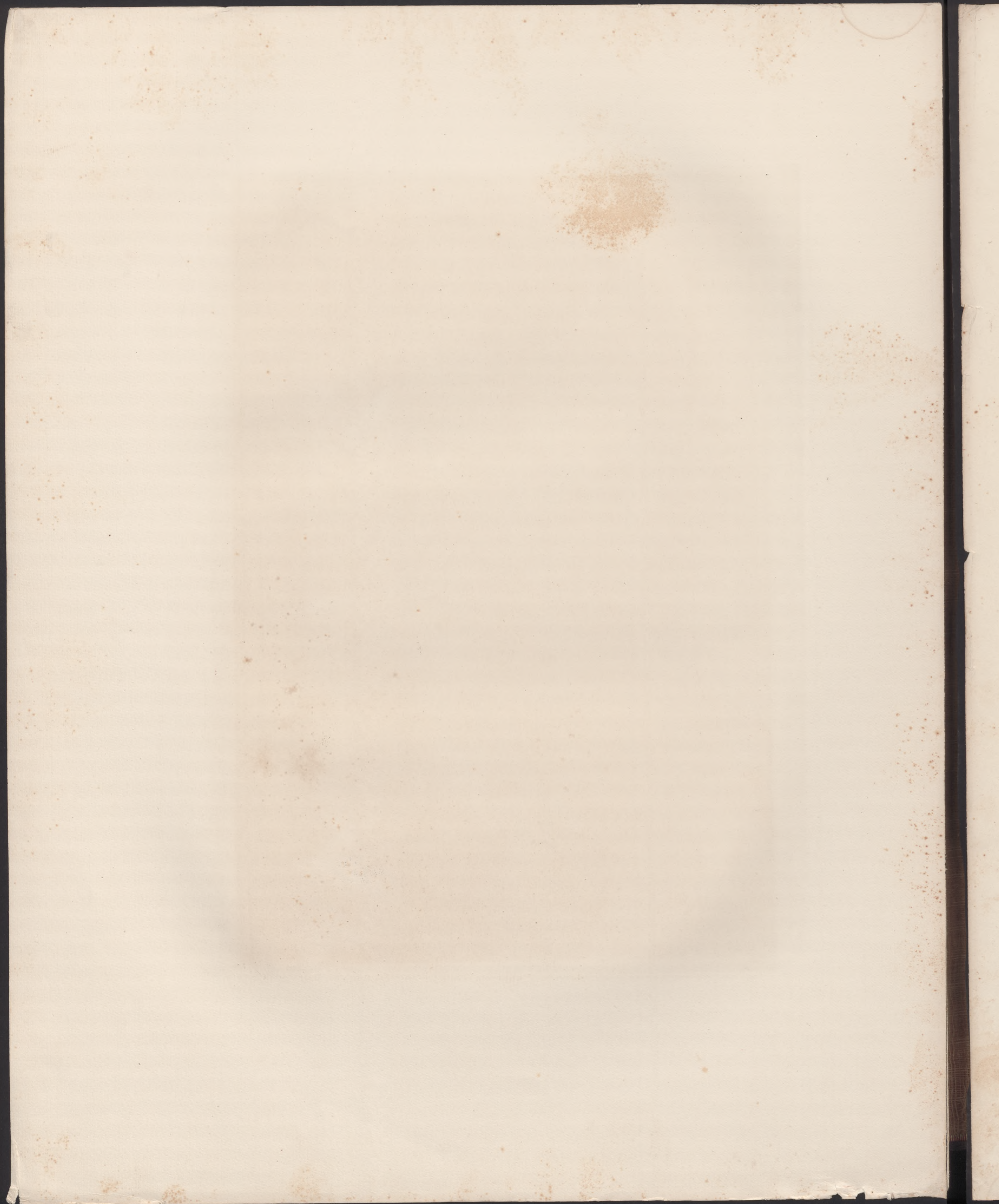
Jobb felől látjuk Fuáth, a nem csekély nevezetességű kereskedelmi várost, melynek tizenkét mecsetje — mint egyhelyütt olvasom — hármaz bástyázattal van körülvéve.

Balról — magas fák árnyából s búján tenyésző esernyők és növények közül fehérlik elénk egyike azon „szent sírok“nak, melyekkel oly gyakran találkozunk a Nilen utazó e folyam partjain. Ezekhez bucsút szokott járni a nép: elvivén oda betegeit is, hogy gyógyulást nyerjenek azáltal, ha ruhájok rongyából, vagy egyébből, a mi testöket megérintette, darabkát a szent kápolna körüli esernyőkre felaggatnak.

A kápolna mellett külön álló két magas fal ötlük szemünkbe. Táblákkal szolgálnak azok, melyekre az ott porhadó szent emlékezetre méltó tettei, csodái, a felgyógyult betegek nevei vannak a koránból vett jeles mondatok közé följegyezve.

Színezete a képnek gyönyörű, mondhatom, mesterileg van kivive; különösen a Nil tükre, midőn azt a hajnali pír előnti, oly híven van adva, hogy csak művészi kéz adhatá azt.

raj. G. Forray. Ipa.

Xym. Kellensén esküdt művezetőben. Bechen.

Kar. mess. Hork. Jászó.

FUA-KÁVÉHÁZ A NIL PARTJÁN.

Gróf Forrayné tulajdona.

A többiszörzés fenfartatik.

FUAH-KÁVÉHÁZ A NIL PARTJÁN.

élja útasunknak — a népet, viseletét és szokásait, a mint azokat látá, Albuma által velünk megismertetni — ismét feltűn e képen.

Kiszállott a hajóból — mert csak maga és társai által bérelt magán járművön utazott: nem lévén még akkor tudtommal, gőzhajó a Nilen —; a gyönyörű vidék, a tapasztalatvágy megragadta őt, s a népéletnek keleten egyik legszokottabb gyűlpontját, másodszor állítja szemünk elé.

De a minő szép a tájék, a minő festői az adott népesoportulat: ép oly szomorú maga a félig rommá lett épület, mely kávéházul szolgál közvetlenül a Nil-parton, oly közel a folyamhoz, hogy szinte tükröződni látjuk annak csöndes hullámiban falait. A háttérben mindazáltal magas pálmák közöl emelkedik ki a minaret tágas erkélyével.

A kávéház előtt még vegyesb néppel találkozunk, mint Alexandriában. Az alakok között leginkább feltűnhet az ülő berber tágas fehér köpenyével és hasonló színű fejtakarójával. Izmos, erős tagjait megedzette a puszták szele és forró melege; esibukkal szájában, egymaga beszél kaftános, komoran hallgató (török) vendégtársainak, kik köréje telepedtek. Mögötte balról, keletiesen szép más két alakot látunk fennállva. Beduinok lesznek, kik dolgaik végett jöttek tán Fuáhba, vagy oda telepedtek; mert ruházatjuk kétkednünk nem enged, hogy e vad fajból valók. Ezek egyikeé lesz a fölnyergelt öszvér is, melyet jobbra az épület szögleténél heverő köveken ülve és szintén esibukozva tart a néger-szolga.

A magasan álló s faragványos farácsolattal fedezett ablakok itt is feltűnnek úgy az előtérben, mint a hátrább álló épületeken, mely utóbbiak egyikének kapuja előtt (jobbról) némberalak vonhatja magára figyelmünket keletiesen elfedett arculatával s bő ruházatával.

FALÚ EGYIPTOMBAN.

Kinek lenne még kedve, bátorsága — mintán e képet látni fogta — gúnyolni némely szegényebb sorsú falvainkat, vagy még a köztünk lakó románfaj viskóit is? midőn ezek házai még paloták az ily „Fellah“ falú mellett, úgy hogy csak a falú végén megtelepedett cigányok putri-csoportozata adhat némi fogalmat az egyiptomi falvakról, melyeknél azonban már ezek is különbek.

Boldog Isten! ily nyomorú földfészkek, az obeliszkok, a lobrok, a katakombák a thebei és heliopolisi roppant templomok és paloták egykori hazájában. Lehet-e nép, lehet-e ország, hol a világra szóló hajdani nagyság és dicsőség fennmaradt esodálatos romjai ily közel, sőt együtt állanak az élő satnyasággal?!...

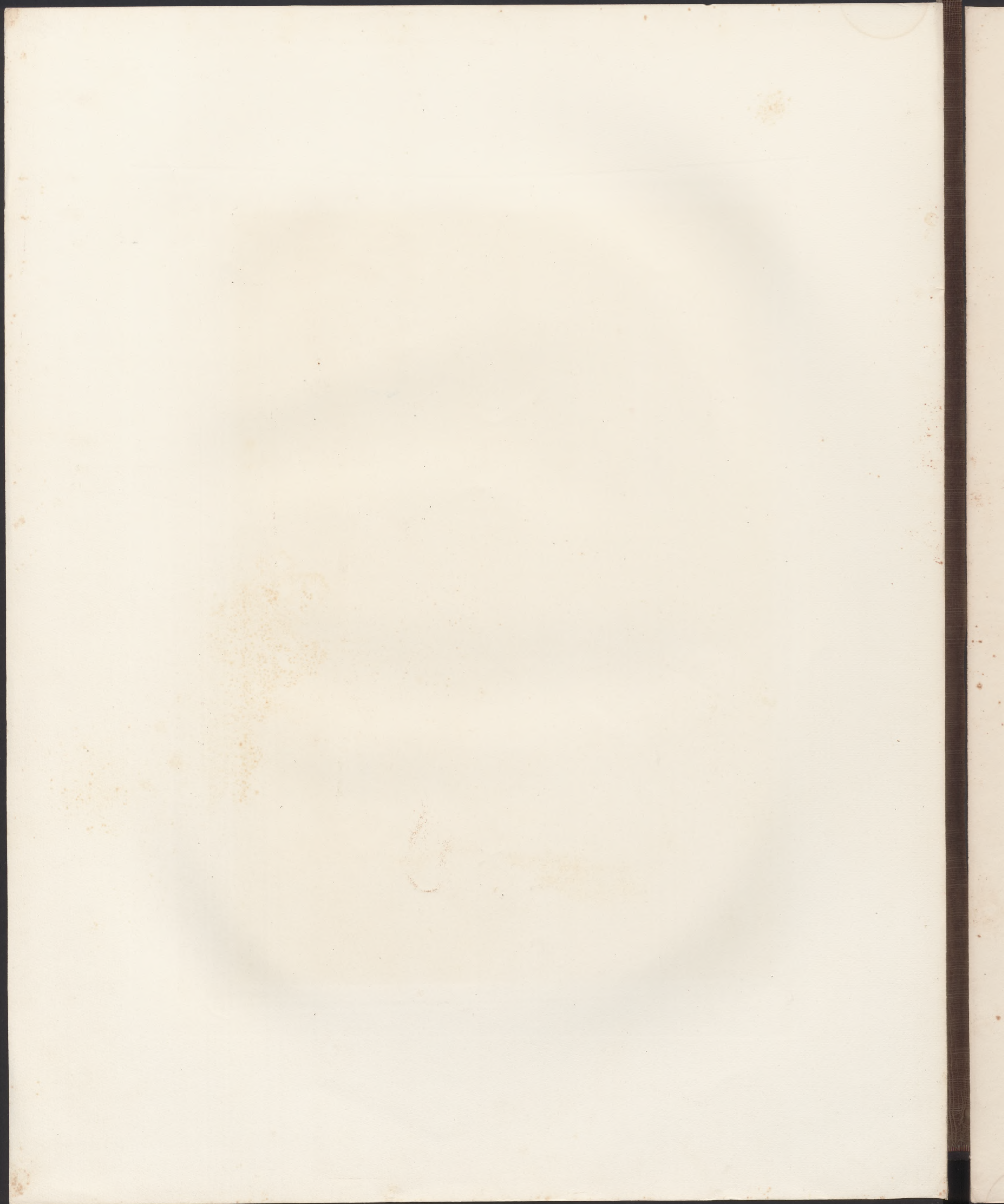
Utasunk és társai bizonyosan partra szállottak, mert hajójokon, mely kikötve áll, egyetlen lélek sem vehető észre. Talán közelebből akarták látni a nyomort, melyet oly híven ad vissza e kép? Talán embereket pillantva meg a parton házat kerestek a falúban, melynek tehén- vagy teveganéjjal összegyúrt földből rakott s durrah-szalmával fődött építményei nem mondhatók egyébként roskadozó ólaknál, melyeket egyik másik tehetős, vagy óvatosabb lakos csak azért emel a többiekénél kissé magasabbra, hogy éjente a föld s meginkább a Nil kigőzölgései ellen némileg óva legyen!

Pedig ilyenforma falú akármennyi van Kairó közelében.

Nincs azokban útca, nincs udvar, kerítés, vagy épen kapu! Hiszen nincs is mit őriznie e nyomorú népnek vékony életén kívül, semmije! A restség, rondaság netovábbjának lehetetlen szőlőbb képét adni az ily egyiptomi falunál, melynek környékén pedig a Nil áradásai termékenyítik a mezőket, s buján terem azokon a ris, a búza, mint szintén a fákon is vadan a legizletesb füge, barack és granátalma, sőt — hogy bizonyos német utazó jellemző szavaival éljek — a datolyaszilva itt oly bőségben található, mint nálunk a burgonya. Lehet azonban, hogy a természet rendkívüli bőkezősége okozza e borzasztó lomhaságot; de okozza meginkább a félig vadállapot is, melyben e nép nyavalyog, s mely korlátolt szükségéi és kívánságai mellett nem készíti őt munkára, szorgalomra!

De ennyit elég volt itt látnunk, kövessük genialis utasunkat szebb, nagyszerűbb tárgyakhoz.

Kairi városi látké. (Kairi)

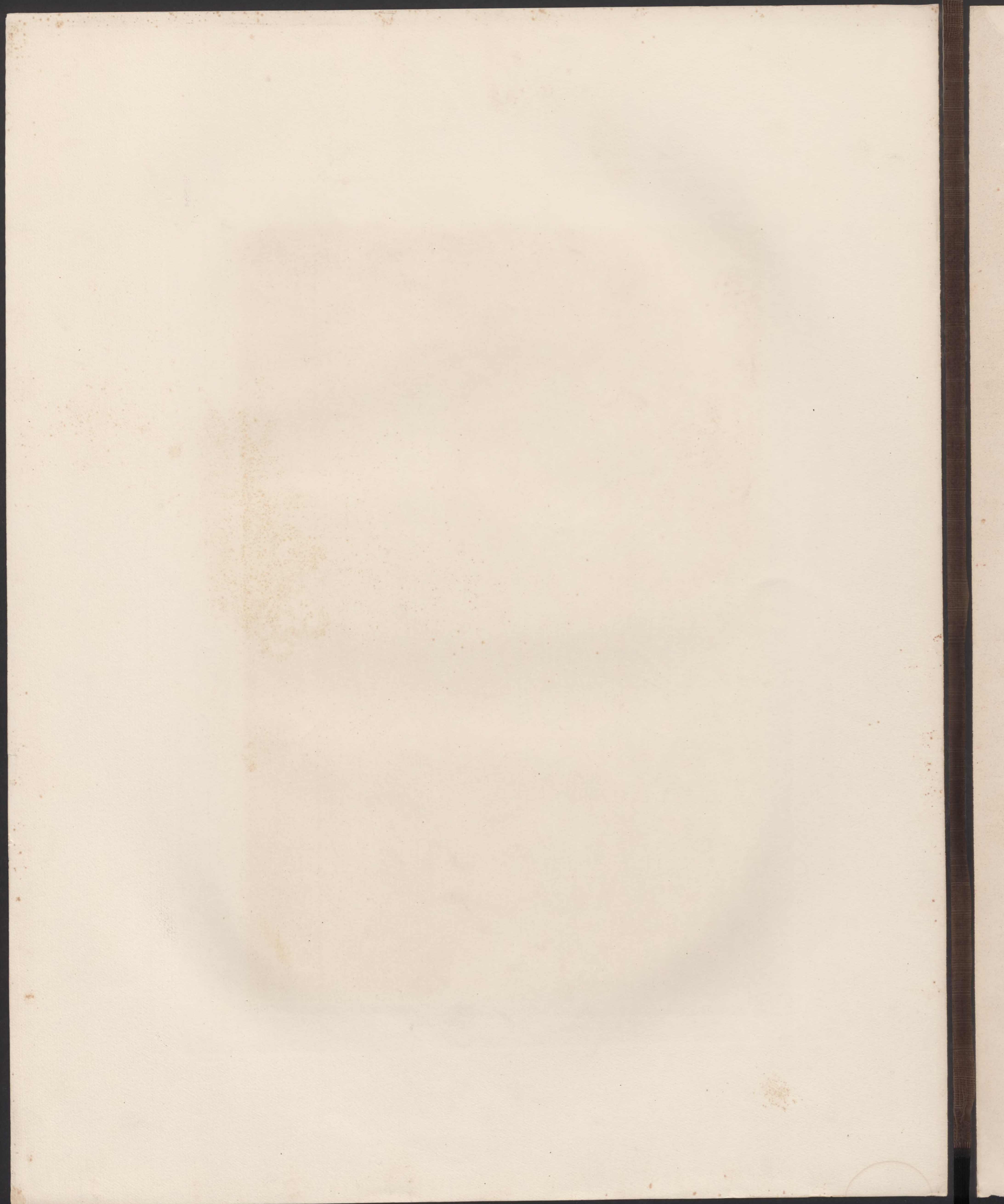
Aján lakosságát és bőséges műveltségét láthatjuk.

Kairi városi látké. (Kairi)

KAIRO VÁROSA.

Gróf Forrayné tulajdona.

A többi városok fényképét.

KAIRO VÁROS.

oha oly szembeszökően ellentétes tárgyat, mint az előző (XXVI.) és jelen képünk között! Amott a nyomor, a satnyaság, itt a fény és jólét; — falú és város azon egy országban, melyet, ha csupán amaz után ítélnénk meg, vadem-berek tanyájának, s ha csak ezután hoznánk róla ítéletet, talán a nagyság hazájának lennénk hajlandók tartani. Sem egyik, sem másik, s ha valahol, itt szintén közepén kell keresnünk az igazat.

Kairo, Egyiptom mai fővárosa áll most előttünk.

Hanem mielőtt róla szólnánk, kérjük a nyájas olvasót, fussa át útasunk XIX. levelét, melyet a Nilen útközben írt, hogy addig is mig a fényes Kairoba belépünk: a természet szépségei mellett, feledje a — bizonyára nem legkedvesebb benyomást, mit reá az „egyiptomi falú“ tehetett.

S ha azt végig futotta: kövessen bennünket, kik e képen is — ott az előtérben, jobbról — látható útasunk-hoz s nemes társaihoz csatlakozva: fölmegyünk a városon uralgó citadellába — hol az egyiptomi alkirály és miniszterei is laknak — hogy egy pillantással belássuk egész Kairot és festői vidékét.

Kairo, nyelvünkön: a „diadalmas“ — az összes török birodalomnak Konstantinápoly után legnagyobb, épületeire nézve még annál is szebb városa, Kr. szül. után 973. évben lőn alapítva. Lakosainak száma 1835-ig, midőn a dögvész azt több, mint 80 ezerrel megapasztotta, 300 ezerre ment.

Fekvése a „Mokatam“ hegy tövében igen kies. Házainak sárga szürke s palotáinak fehéres színe, a három-százra menő mecset körül emelkedő karesu minaretek seregével, meglepően emelkedik ki a várost környező pálmafák, akác- és szederfa sorok zöldje közül, hanem a minő kellemes benyomást tesz külső tekintete: ép oly szabálytalan építése, jöllehet egyes mecsetei és palotái a szaracín stýl legvirágzóbb korára emlékeztetik a szemlélőt. Szűk, szögletes, sötét, kövezetlen utcái — a frankok negyedét kivéve — a nap több óráiban szinte járhatatlanokká lesznek a nagy tolongás miatt. Két, három emeletű házai mind laposan tetőzvék, a falakból kiálló ablakok itt is rendetlenül alkalmazvák és csak faragványos rácszatokkal zárva el, mert üveget csupán az alkirály és előbbkelő tisztviselői polotáin, úgy az európaiak (frankok) negyedében láthatunk.

Damaskust kivéve, talán kelet egy városa sem tartotta meg annyira régi jellemét, tekintetét, mint Kairo, melyet látván, azonnal eszünkbe jutnak ez „Ezeregy éjszakában“ olvasott tündérmesék. De eszünkbe juthat egyszersmind kelet nagy embereinek egyike Szaladin szultán is, kit sajátlag e város újra alkotójának tekinthetünk. Bástyáin, melyek az egész várost körülfutják, minden városnegyednél egyegy kapú van; e negyedek közt az európaiak szállása (a frankok negyede) legtöbb nyugotias szint mutat, minthogy ott a lakházak is jobbadán spanyol és olasz izlésben építvék.

Mecseteiről s az itt elvonuló mekkai zarándokokról külön képeknél lesz alkalom szólni. A bazarok valamint nagy terjedelműek, úgy nagyon népesek is, miután India s általában déli Ázsia tartományainak nagyrésze szállíttatik még ma is ez úton nyugotra. Meglátogatni e bazarokat csak azért is érdekes, mert egyszersmind a zarándokok szállásaiul is szolgálván: sok keleti jelenet merül föl azokban, s a ki arabul ért, igen jól elmulathatja magát a zagyva néptömeg beszédein.

A koci nem ismeretlen itt, de még is ritkábban látható; teherhordásra tevék, öszvérek s leginkább szamarak használtatnak; utazásra, kirándulásokra szintén csak ez utóbbiak, melyeken a tehetős nők is szokták tenni sétáikat. Lovakat inkább csak a katonaság tart, s hogy azok a legnemesb arab fajból valók, mondanom is fölösleges.

Ha képünk a város épületeiről s nagy kiterjedéséről kellő fogalmat nyújt: nem kevésbbé híven tünteti föl azon vörhenyeges viola szint is, mely a városon és vidékén nap kelte- és szálltakor előmlik.

SCHUBRA-KÁVÉHÁZ KAIROBAN.

avillonokkal környezett város falain kívül, a dús lombosított szeder- és lepényfák kettős sorai által beárnyalt úttal összekötve, fekszik mintegy másfélórányi távolságra Schubra a Mehemed Ali által francia rokoko-izlésben alapított nagy kert, hol a meleg égalj alatt, a termékenyítő Nil hullámai közelében, buján tenyész a keleti s déli-vidéki föld ezernemű és fajú növényzete, s az ezredéves fák árnyékában kéjjel, kényelemmel szíjja csibukját a kairoi úrnép kávéja és sherbetje mellett.

Mehemed Ali itt egyszerű nyári palotát építtetett, mely a kertnek épen közepét foglalja el. Szeles márvány lépcsők vezetnek tágas udvarába, s itt hasonlólag egész tavat képző óriásnagyságú medence van alakítva szürkés márványból, melynek fenekén krokodilok hátán nyugvó szigetke áll. Ünnepeles estéken, midőn a pavillon körül gázlámpák lobognak, s a vízjátékok folyamatban vannak, tündéri lehet e hely tekintete.

Képünk szerint e kertben ma másik mulatóhely is van, mely gyűlhelyül szolgál a városbelieknek, kik a — csupán idegenek előtt megnyíló rácsozattal körülszegett — alkirályi gyönyörű kioszkból, mely a fennérített, szigeten emelkedik, kizárják. A társaság itt már mégsem oly vegyes, mint a fönebb leírt kávéházaknál találtuk, mit a pár fölnyergelt szép paripa is tanúsít, melyek előkelő férfiak tulajdonai lehetnek.

A balról magasodó fal tövében üldögélő három vendég közül egynek fején zöld turbánt pillantunk meg, mi arra mutat, hogy a ki viseli: Mohammed véréből származik; a háttérben balról szemünkbe ötlő épület pedig aligha része nem lesz azon állatseregletnek, melyet szintén a kert alapítója rendezett.

Azoknak kivált, kik téli hónapokban látogatják meg Egyiptomot, különösen kedves tüneményül lehetnek e kertben — hová Kairóból csak ki fognak rándulni — az akkor is teljes pompájokban díszlő virágok, melyek balzsamszerű illattal töltik el a léget.

A szigeten álló kioszkból, melyről fönebb emlékezém gyönyörű kilátás nyílik a Nilre, főleg midőn annak lassan ömlő hullámaiban a meghajlott nap sugarai törnek meg.

SCHUBRA KÁVÉHÁZA KAIRÓBAN.

Graf Forrayé tulajdona.

A' többesrögzés festésű.

Kör mögött látható a hajó.

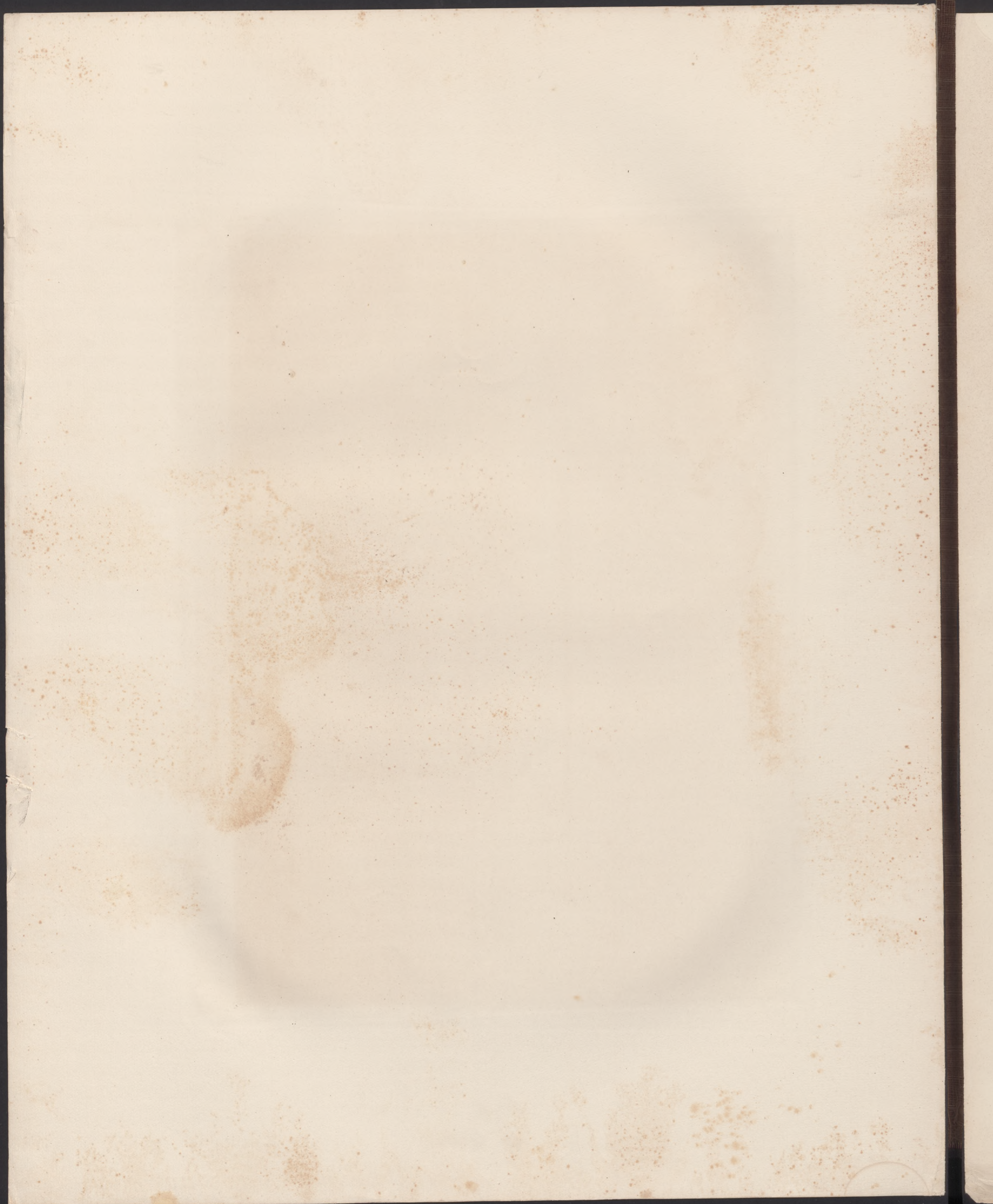
Nem, Hoffenstein és Kisch műteremtébe Bécshen.

rajz. G. Forray kész.

A ZARÁNDOKKAPU KAIROBAN.

A többi városok fenttartak.

Graf. Károlyi tulajdon.

ZARÁNDOK KAPÚ KAIROBAN.

Mohammedánok közt nagyjelentőségű szó a Zarándok! hol a haladó századok még mindig nem képesek csökkenteni e jelentőséget, mert mélyen össze van ez eszme szövődve egélyökkel.

Egyiptom fővárosában az azt övező bástyákon nyitott kapuk egyikét nevezék el arról, minthogy évenként sok ezer muzulmán vonul ki és be azon a próféta sírjához Mekkába s onnan vissza zarándokolva.

Talán egykorú lesz e kapú, a mint az képünkön látható, Kairo alapításával, vagy ha nem is oly régi, mint maga a város: bizonyosan visszavihető Szaladin korába, ki a mai citadellának is alapítója. Bármint legyen, a keleti erődépitészet hű rajzát tünteti az elénk, melyen még az arabeszk — a falak, oszlopok, mennyezetek, sat. arabokról nevezett eme cifázatai — sem hiányzanak. A kapuk hosszában jobbra kertkerítések láthatók, melyek közül pálma- narancs- s egyéb fák magaslanak ki, s ezek körül megint karesú minaret emelkedik, melynek meglepően szép alakja kétségkívül azon korra mutat, mely a szaracén építészet legszebb virágában díszlett.

Az előtérben lovagló töröknél szép paripája s ennek bogláros szerszáma tesz kellemes benyomást a szemlélőre; míg jobbra a szögletben agg és vak muzulmánt láthatunk, kit fueska vezet.

Fogunk találni ezen Albumban pár képet, mely arra mutat, hogy útasunk szemtanúja volt valamely induló vagy megtérő zarándokcsoportnak; azonban addig is, míg ama képekhez eljutnánk, emlitsük meg itt, hogy Kairo gyűlhelye azon igazhívó muzulmánoknak, kik Afrika minden tartományaiból Mekkába zarándokolni akarnak, vagy onnan visszatérnek.

Az ily karaván útazása épen száz napig szokott tartani, s bizonyos szemtanú, ki 1852-ben jelen volt Kairoban, midőn zarándokcsapat a próféta sírjától visszatért, leírja a pompát, melylyel az e városban fogadtatott. Lássunk pár vonást jegyzeteiből.

„Gyalog katonaság képezi a kettős sort, mely között az ajtatos nép átvonult; lovasság és tüzéség emelé a katonai pompát. A zene, mely gyermekekre volt bizva, borzasztó vala. A véget nem érő katonaság sora után teve lépdelt, hátán a „mahmál“al, vagyis azon zöld szövettel bevont feliratokkal és himzetekkel gazdagon kivarrt s aranycafrangokkal körülszegett négyszögletű sátorzattal, melynek külsején a mekkai templom képe volt kivarrva, belül pedig a korán két példánya rejlett. Az ezt következő tevéken derékig meztelen szent férfiak trónoltak, vagyis zarándokok, kik a mekkai bucsút harminceszor megjárták s e bucsújárás életfoglalkozásukká teszik. Külsejök épen nem volt tiszteletgerjesztő, s hasonlítottak emberekhez, kikben a külvilág iránt már minden érzék kihalt, vagy örültekhez. Erre puskákkal fölfegyverkezett zarándokok hosszú sora következett, a legváltozatosb, legfestőibb öltözetben. Rendetlen katonaságnak hitte volna az ember, s kétségkívül legérdekeseb alkatrészét képezték az egész menetnek, mely a citadellába vonult föl, hol azt Abbas pasa és az ország főtisztviselői üdvözölték.“

Eddig szemtanúnk. — Szavaihoz csak azt teszem még hozzá, hogy a mekkai bucsújárók száma 70,000 ajtatoskodóból kell hogy álljon, s ha e szám emberekből ki nem telnék: Allah — a muzulmánok hite szerint — angyalai közül mindig annyit küld közéjük, hogy e szám teljes legyen.

HASSAN SZULTÁN MECSETJE.

Pompás, nagyszerű épület, a legpompásabbak egyike azon háromszáz mecset között, melyek Kairoban emelkednek. A mecset magas falai négyszöget képeznek, kúpozata fából készült, s ez alatt látható a mecset belsejében sírja alapítójának, Hassan szultánnak, kiről azt beszéli a hagyomány Kairoban, hogy az építő mesternek, miután a mecsetet elvégezte, kezét elvágatá, nehogy ahhoz másik hasonlót építhessen még (!).

A két minaret, a mecsettel szárnyfallal összekötve, ahhoz tartozó tágas, négyszögű udvarba néz, mely udvar szintén magas párkányozott falakkal van körülszegve, s e falak hetven lábnyi terjedelmű esücsivezetekkel összekötve.

Az egész mecset, mint hiszik, egyetlen lobor köveiből lön fölépitve. Az udvaron faoszlopokon nyugvó kúpozat alatt kút is van, a nyílt tereket szegélyező falakon pedig, melyekben ismét esücsivezetű mélyedések láthatók, számtalan lámpa függ, melyek a próféta ünnepein meggyújtván, ezeregyéjszakai tündérzetet terjesztenek a mecsetudvaron.

Gyönyörű karsú építmény a magasbik minaret; tövénél annál törpébbek aztán a kairói házak, melyek előtt bazara összesereglett nép látható.

A középén vágatató lovagban arnautára ismerünk, minthogy tarbusáról (vörös fővegéről) fekete selyem cafrang lóg alá, a musulmánok kéket viselvén. A többi alakok közt nem találunk felötlőt; hanem figyelmet érdemel a kép jobb és bal szögletén látható két házfal, mennyiben ezeken az itteni építészeti szokásaira ismerünk, mely a házak külső falait gyakran szokja széles vörös csikokkal ellátni. E divat a mecseten is észrevehető, a magasbik minaret tövénél levő ajtó két oldalfalán.

Köze méter Fez-kozá

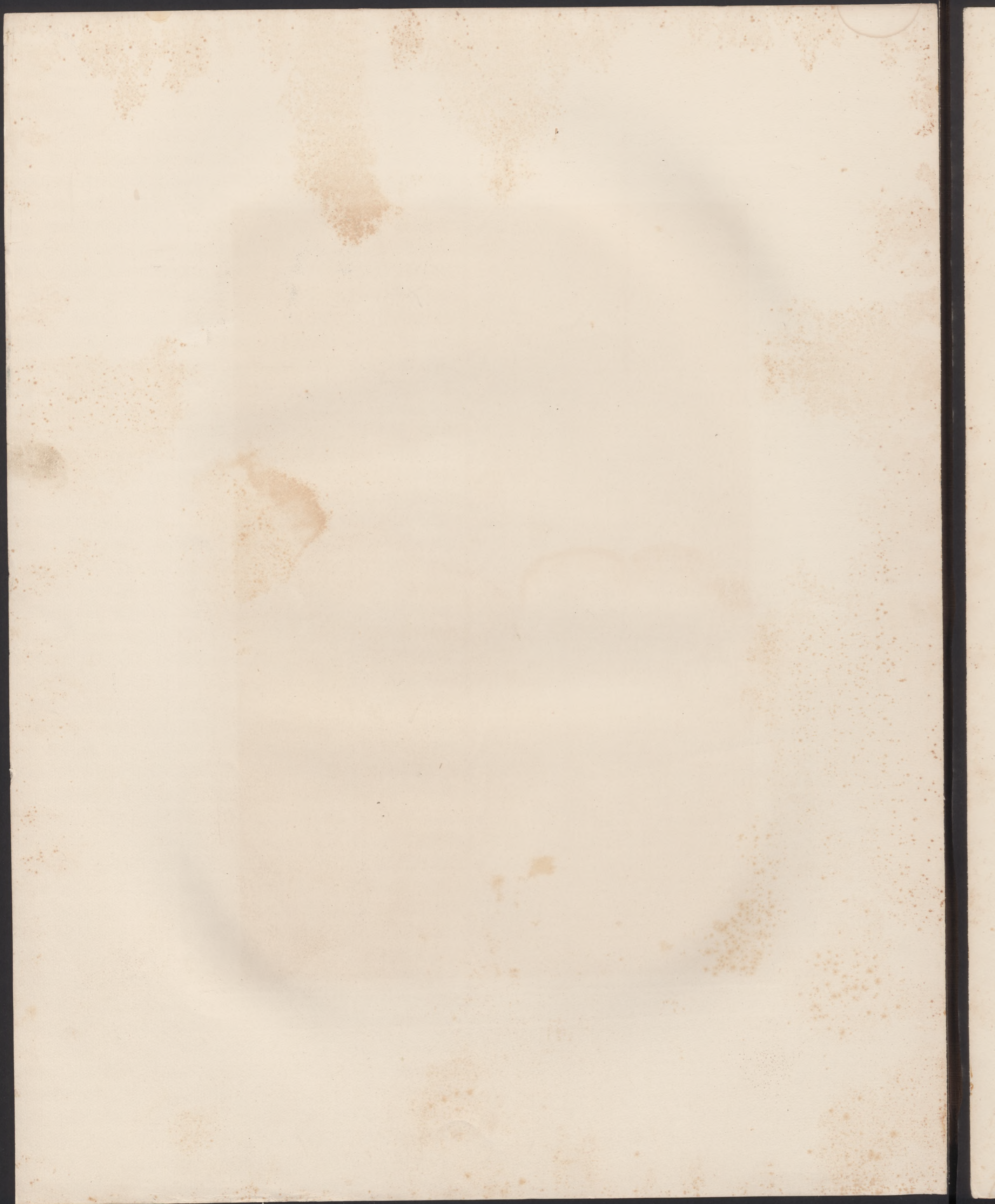
Nyom. Ruffenstein v. Borch miniatúrákban Fezben

1845. 64. Forray I. 1845.

HASSAN SZULTÁN FÖMECSETJE.

A többi székess. Fenttartatik.

Gróf Forrayné tulajdona.

rajz. G. F. Forray kész.

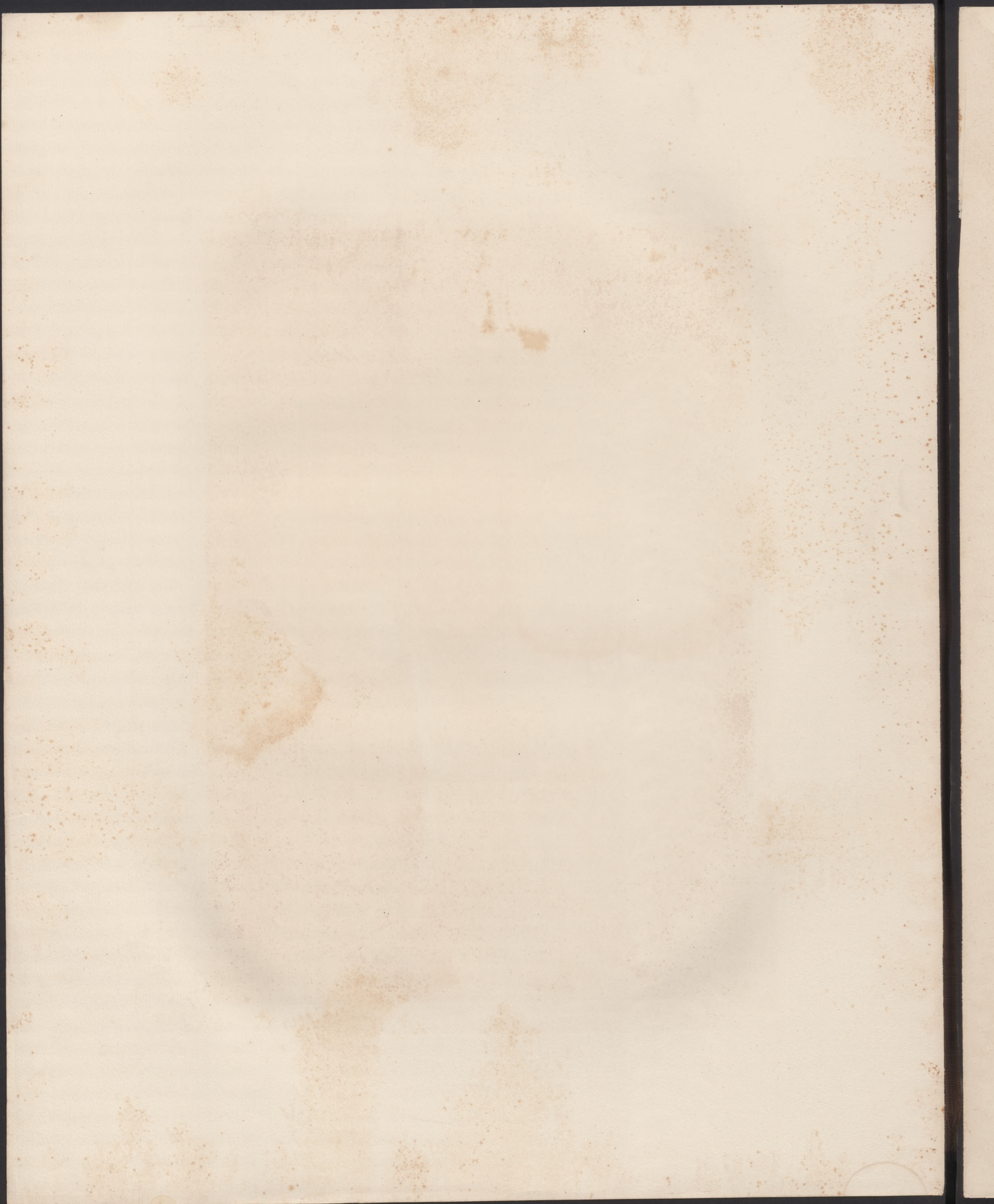
Nyom. Károlyi és fia, a nyomdászok, Bécsben.

Külső metsz. Károlyi kész.

EGYIPTOMI TÁBOR.

Gróf Forrayné tulajdona.

A többiszörözés fentartatik.

EGYIPTOMI TÁBOR.

Memmed Alinak egyiptomi helytartóvá lett neveztetése 1806-ban valamint az ország egyéb intézményeinek emelésére, úgy a katonaság rendezésére nézve is nagy befolyással lön.

Oly nagy erőt fejtett ki e férfit kormányzásában, hogy hadserege nemsokára félelmissé lön a török birodalomnak, melytől — miután fogadott fia Ibrahim pasa által Arabiát, Nubiát, Sennaart és Kordovant meghódította — Syriát akará elfoglalni, hogy független országot alapítson, melynek közép-pontja Egyiptom legyen.

Seregei legyőzték a Szultánét, kinek hajóhada is átment az egyiptomiakhoz, s második hadjárata alkalmával 1839-ben Ibrahim már Konstantinápolyt fenyegeté. Ekkor közbeléptek az európai nagy hatalmak s visszaállíták a vazali viszonyt a szultán és egyiptomi helytartója között, mely utóbbi „alkirály” címmel meghagyatott ugyan Egyiptom birtokában örökösen, de még is függésben a padishától s különösen meg lön határozva az egyiptomi katonaság létszáma, mely a belső szolgálatra nem haladhatja meg a 18000-et, mely számot, valamint a hajóhadét sem emelheti föl az alkirály a Szultán engedelmével nélkül.

A tiszteket az alkirály nevezi az ezredesekig, a magasbrangú parancsnokok nevezése a Szultántól függ.

Utasainkat e képen az „egyiptomi táborban” találjuk, melyet kedvökért és tiszteletükre Szulejman bey rögtönzött. Az ő sátorában vannak ebéden, melynél törökösen öltözve jelentek meg. Paripáik, melyeket ugyan ő rendelt szolgálatukra itt mulatásuk ideje alatt, ott vannak a sátrak körül, ezek előtt jobbra jár fel s alá az ór, ott állítvák össze lóborba a szuronyos puskák s a sátrak belsejében néhány váza látható azon katonaságnak, mely a minő vitézül szokta magát viselni a csatában, ép oly szomorú állapotban synlódik testileg és lelkileg béke idején.

Lássunk pár vonást róla!

Öltözete általában fehér vászon vagy gyapotszövetből van, az ing felett szorosan testhez álló mellény, e fölött bő dolmán; saruszűk harisnya, bő nadrág, derékban törökövével leszorítva, fejkön vörös sapka (a tarbus) kék selyem bojtjal. Mindenről tökéletes fogalmat nyújt e képünk is; csak hogy itt ünnepiesen találjuk őket.

Az egyiptomi katonaság nem tünteti föl, mint nálunk Európában, a lakosok minden osztályát, hanem különvált kását képez, mely majd egészen önmagából egészíti ki magát. Ép azért az egyiptomi katonának nem csak szabad, de sőt parancsolva van a házasság, mely aztán a nyomor és aljasultság legtökéletesebb kifejezése lesz. A laktanyák körül így egész falvak (katona gyarmatok) alakultak, hol a katona férj és apa csekély zsoldjából nyomorúan tengődő nők és gyermekeik laknak, olynemű állapotban, mint nálunk a vándoreigány csapatok — csak hogy sátrak helyett vert földből rakott ablak nélküli ólak szolgálnak nekik lakhelyül, melyekbe ajtó gyanánt szolgáló három láb magas és egy láb széles nyíláson át történik a ki- és bejárás.

Itt nevelkednek az egyiptomi sereget kiegészítendő vitézek félig condrákba, félig mesztelenül, — koldus-módra, míg oly kort érnek, hogy dobosok vagy saposok gyanánt szolgálatot tehetnek, s ha majd a szuronyhordozásra is alkalmasakká váltak: rendes katonákká lesznek, s helyöket a dob és sip kezelése körül ismét az újabb növendék foglalja el.

Megszokva a lehető legnagyobb nélkülözést, testöket a lég mindennemű behatása ellen megedzve: nem esoda, ha csatázások és hadjáratok alkalmával kitünők, életökkel nem gondolók, éhet, szomjat egyiránt elviselők. Hanem annál nagyobb ostarai béke idején a földnépnek (fellah-knak) melyek irányában minden katona egy-egy kényur, ki helyett, hogy — rendeltetése szerint — a lakosok személye és vagyona felett örködnék: azokat zaklatni, bántalmazni és megrabolni — többnyire büntetés nélkül — megszokta! mert hiszen ő békeszerző, hivatalban bíró, a rend és csend őre, ki elől remegve vonul félre a szegény fellah,

A most uralkodó alkirály Said pasa hozott ugyan be e tekintetben is némely üdvös rendszabályokat, s többek közt katonai szolgálatra kényszeríté a fellah-kat és birodalma minden alattvalóit, miáltal meg fog szünni idővel ama kasztaszerűség a sereg és föld népe között, melyről fönnebb emlékezém, és a valóságos szolgálat idejét másfél évre szabá sat. Csak hogy ezen hasonló ujitások megszilárdítására idő kell, eszély és kitartó erély, mint a minővel Said pasa bír!

SZOLIMÁN PASA LEÁNYAI.

alóban gyéren jut a szerencse idegen férfinak, kivált pedig a keleten utazó európaiaknak — a hárembe a moszlim e családi szentélyébe — hathatni; képzelhetjük tehát, mily nagy kegyelemben állottak útasaink Szolimán pasánál, ki előttök háremé ajtait megnyitá.

Egyébiránt ide nem is mint vendégnek, hanem mint festésznek lón megengedve a bejutás, mint azt Ivánunk, utazási jegyzeteinek némely töredéksoraiból kivehető.

Ime e töredék:

„ Nagyon szerettük volna látni valamely tehetős muzulmán háremét. Ismertük a tilalmat, mely e „sérthetlenségből“ (mert „hárem“ ezt jelenti nyelvünkön), mindenkit távoltart, annak urát kivéve. A nagy szivesség, melylyel bennünket Szolimán bey fogadott s látogatásainkat ismételve viszonzta, és a bizalmas hang, melylyel családjáról s különösen két leánykájáról szólt, fölbátorita, hogy festési szolgálatomat neki följánljam. Ez hízelt nek, s én ez ártatlan eselnék köszönhetem, hogy a hárem divánjába juthaték és lánykáit lefesthetém, kik most 10—12 évesek lehetnek . . .“

A kép tehát tökéletesen szemünk elé állítja a tehetős moszlim háremének azon osztályát, mely „diván“ vagyis látogatási, társalgási terem név alatt ismeretes. Itt töltik a török nők és leányok a nap legnagyobb részét, idevonul a családfő is „siesztázni“ a déli órákban, miután ebédét végezte.

E lakosztály, úgy, mint e képen látható, tökéletesen megfelel azon képzelemnek, melyet róla mi európaiak magunknak alkotni szoktunk. Az épület maga arab stylben emelve erkélyével kertre nyílik, hol keleti dús növényzet árasztja szét illatát; behatót a terembe is, és összevegyült a chinai porcellán-edényből füstölgő ambrával; a kőpadlatot vastag szőnyeg borítja, a falak körül nagy értékű keleti szövettel bevont puha nyugágyak helyezvék el, s az ablak idomú mélyedésekben arabeszkyszerű festett, vagy gipszből domboruan faragott cifrázatok díszlenek.

Itt üldögel a bey két leánykája, a keleti semmit-nemtevés édes nyugalmaival, rangjokhoz képest fényűzéssel öltözve, semmi más vágygyal, semmi más reménnyel ártatlan keblökben, mint hogy egykor majd ők is hártalan úrnői lesznek valamely tehetős férfi háremének.

Mivel pedig háremről van szó, arról pár vonást ide jegyezni, nem tartom fölöslegesnek.

A mi európai hölgyeink sajnálkozni szoktak az ő fogoly testvéreik felett a háremekben, s gyűlölettel említik a férfit, ki őket így el- és összezárja, szívet, szerelmét az elzárt szépek közt osztja meg, s változékony hajlamával időről időre mást és mást boldogít! Hanem azok, kik felett így sajnálkoznak, korán és távolról sem érzik fogságuk súlyát. Megszokták kisdéd koruk óta e visszavonult, a férfivilágtól teljesen elszigetelt életet, s a mit nem ismernek, az után vágyat sem éreznek. Férjhez menvén a féltés kigyója — midőn a férj több nőt vesz, vagy rab-szolgáját emeli azok sorába — fölszisszen ugyan a kegyvesztett szívében, de hiszen az nálunk is megcsik. Hanem ők azért foglyokul nem tekinthetők: divánjokban fogadják el ismerőik, barátnőik látogatásait, s ilyenkor ajtajok még a ház ura előtt is zárva van; kísértálnak elfátyolozva a bazarokba, vagy más sétaterekre a nélkül, hogy a hárem titka vagy fégye sérelmet szenvedne, s legkevésbbé sem vágyakodnak azon szabadságra, melyet nyugati testvéreik élveznek, sőt megvetik őket azért, hogy bájaikat leplezetlenül tárják ki a férfivilágnak.

A nevelés, szokás hatalma könnyen türhetővé teszi háremi békókat, melyek a mondottakhoz képest csak a mi szemeinkben tűnnek fel azokul!

rajz. Gf. Forray János.

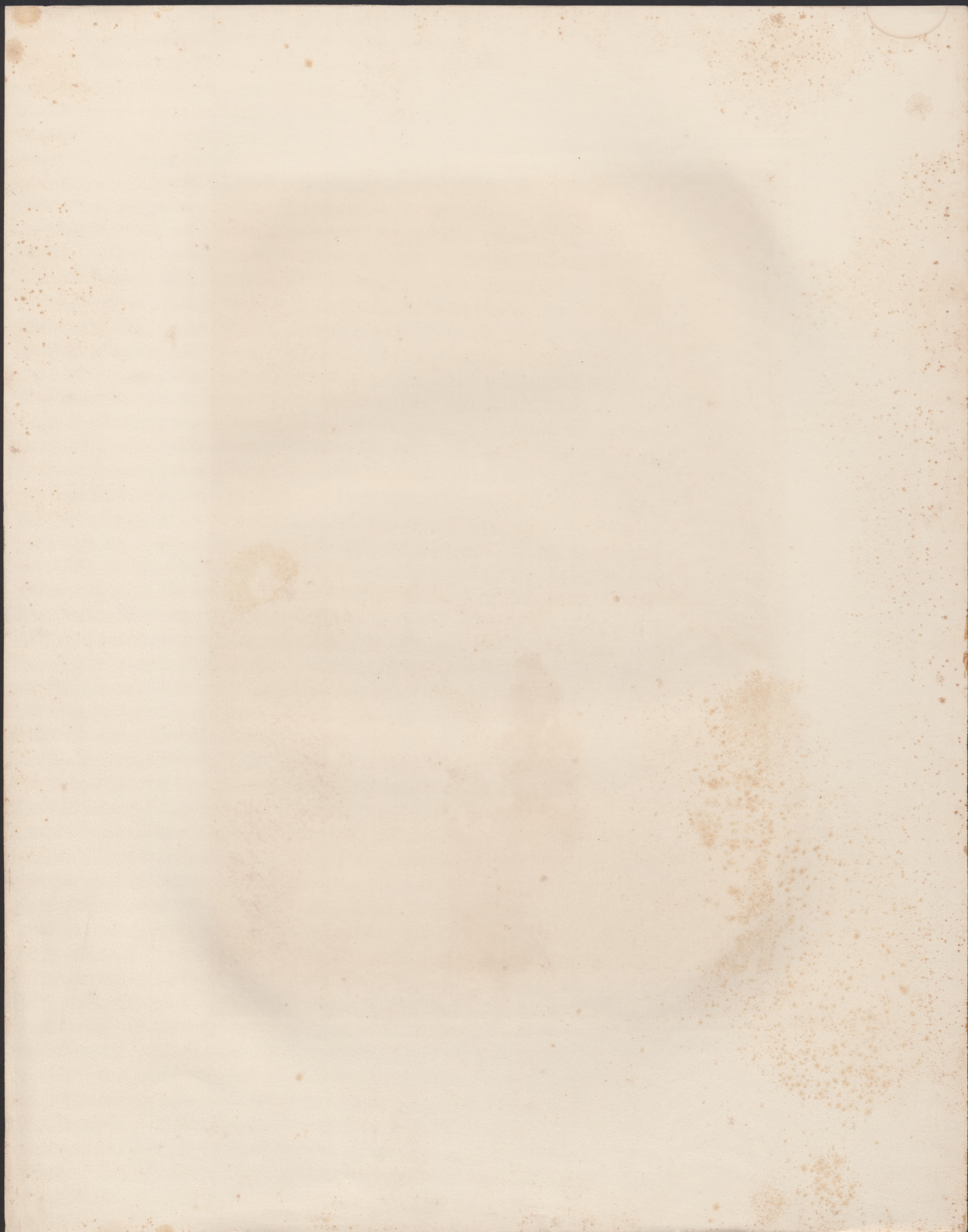
Kyom. Briffenstein és Kősz. mintázottban. Borschen.

Kőre metsz. Hejke József.

SZOLIMÁN BASA LEÁNYAI KAIROBAN.

Graf Forrayné tulajdona.

A' többszörözés. Fenttartatik.

212. 61. 1877. H. 11.

Nyon. Itzizestem. 18. 1877. 1877. 1877.

Nyon. Itzizestem. 18. 1877. 1877. 1877.

RODA SZICET A NIL MELLETT.

Graf Forrayné tulajdon.

A' többesrészre. Fontatath.

RODAH-SZIGET A NIL MELLETT.

egszebb tájképeink egyike, melyeket ez Album tartalmaz, s esoda-e, ha az édenszerű sziget szépségei felkölték útasunkban a vágyat, azokat szemünk elé állítani, s pedig oly mesteri ecsettel, hogy minket a gyönyörű kép szemlélete ép úgy elbájolhat, mint elragadta őt a kies valóság.

Nehéz is volna elhatározni: vajjon nemes izlését magasztaljuk-e inkább, melylyel a legmeglepőbb, legmeghatóbb kilátást fogá rajza alá, avagy csodálkozzunk azon művészi ecset fölött, mely e keleti tájnak — egészben és részletekben — a maga sajátos színezetét oly híven, oly melegen visszaadni tudá.

Mintegy másfélórányi távolságra Kairótól délnek fekszik a Rodah-sziget, a „Nil-szigetek legszebbike“ mint bizonyos német utazó magát kifejezi, a déli égöv növényzetének egész pompájával, a régi Nil-mezővel, s a szaracén építés stíl szépségeivel képalotáiban, vízépitményeiben.

Ibrahim pasa, kinek azt egykor Mehemed Ali ajándékozta, volt e kert alapítója. A szigetet ő az „Ezeregy éjszakában“ olvasható tündér mesék nyomán alakíttatá valódi édenkertté, hol a három világrész melegebb tartományaiiban tenyésző fák és növények legszebbei, legritkábbai egyenkint vagy csoportozatokban díszlenek; mert a mit Keleti-India és Perzsia, Syria, Palesztina és Arabia, a Törökbírodalom és Görögország, Tunisz, Algier, Nubia, Sudahn és Spanyolország ritka virágot, fát, sat. növelnek: azt mind együtt találja itt e szigeten a szemlélő. Örökvirágu rózsá- és narancsfák képeznek árnyékos sorokat, vagy csoportozatokat, melyek közül a legkiesb kilátás nyílik itt Kairo és föllegvára fénylő sudártornyaíra, ott a távol lobrokra. A kert egyes részei nádfonatú kerítésekkel, vagy más erősb sövényzettel vannak elkülönítve: itt-ott kisebb szigeteket képezve a nagy szigeten; másutt a selyem pázsiton kängurulik, dämवादak, zergék és marmoták ugrálnak, szökdelnek, vagy a kevély struccok szellőztetik széles szárnyaikat, s hintázzák ügyetlenül apró, ostoba fejöket hosszú nyakukon.

Képünk e szépségeknek, természetesen csak egy részét tüntetheti föl; de eleget mutat, hogy fogalmunk lehessen azokról. A Nil csöndes tükre s a partok egy része a leáldozó napsugaraitól biborul; a hullámba benyuló földnyelven pár strue álldogál, jobbról két fellah-nő meríti tele korsóját a szent folyamból, balról két moszlim csibukoz és a félig bevont vitorlájú hajó népe megállítja járművét, hogy csodálja a természet gyönyörű tüneményét, míg e vitorla mögött a háttérben mi is Kairo minarettjeit szemléljük, a magas jegenyék, pálmafák sat. közül kiemelkedni.

Ha e szigetet látná a nápolyi lazzaroni, vajjon felkiáltana-e még — bár mennyire szeresse is hazáját — régi szójárásaként „Vedi Napoli, e poi muori“!

Alig.

VILLÁS REGGELI A LOBROKON.

Öllehet eredeti ötletnek nem is, még is ritka genialis szeszélynek mondhatjuk e villásozást a lobrokon, mit a „Cartonok“ szelleműs szerzője szintén megtőn, midőn e lobrokat — útasaink előtt néhány évvel — meglátogató. S Ivánunk ezen ép oly szép, mint érdekes kirándulásról alig hozhatott volna kedvesebb emléket magával, mint hű rajzát e kedélyes lakomának.

Tehát a lobroknál vagyunk! a termékeny életűs Nilvölgyet nyugatról jelelő imez oriai határvölgyeknél, melyeken túl a lybiai sivatag életkopár fővénytengere kezdődik; — a lobroknál, az építő ember kezének és eszének, mióta a világ áll, e legnagyobb szerű, esodálatraméltó, s hozzátehetjük, legmaradandóbb emlékeinél, melyek ezredéveken át képesek voltak — s talán még többeken át képesek leendnek — dacolni az elemek s emberek romboló dühével, hatalmával.

Az út Kairóból a gizehi lobrokig, öt óráig s innen a sakkorah-iakig ismét egy óráig tart — öszvéreken menve; s a lehető legkiesb, legkellemetesb mindenkre nézve, ki a természet szépségeiben gyönyört talál.

„Feledhetetlen marad — írja bizonyos afrikai utazó — mindnyájunkra nézve azon pillanat, midőn az utat szegélyező datolya- és akácfa sorából kilépve, láttuk, mint borította lángba a Mokattam-hegylánc megöl kiemelkedő nap tányéra átellenünkben magasló ormaít a lobroknak, melyek óriási hegyjegecek gyanánt feküdtek előttünk a szürkessárga fővénysíkon.“

S ha ily szép, ily élvezetnyújtó az út a mesés hajdankor e esodaépitményeihez : mennyivel nagyobb gyönyört fog szerezni a kilátás azok tetejéről! S nem is tehetem, hogy itt a fönnebb említett „Cartonok“ szelleműs írójának idevonatkozó szavait ne idézzem, ki e kilátást következőleg írja le:

„A kilátás e loborról leírhatatlanul fönseges, és semmivel a világon össze nem hasonlítható. Csak itt láthatjuk, mily szép a dús Nil-völgyi kert, mely a két hullámzó homoktenger között kedves zöld szalagként húzódik keresztül, s mintegy berámázva a Mokattam fejr hegyláncai s a lybiai sivatag sárgás halmait által, kiterjeszkedik a beláthatatlan, rejtélyes távolig, mely az életadó, titokszerű, istenített folyam forrását rejti magában. Látható innen a kalifák ős városa egész kiterjedésében, s hatalmas ivetekben meredeznek felénk a halál és megsemmisülés országából, a vigasztalan szürke sivatagból a puszták szirtkolosszai, hasonlók mindannyian a fáraók túlvilági szelleméhez!“

A ki e lobrokhoz zárandokol, rendszerint Kairóból teszi e kirándulást. Ó-Kairónál átkel a Nilen épen a Gizeh nevű falú alatt, melyről a legközelebbi lobrok is neveztetnek, s mielőtt még célhoz érne, számos beduin férfival és némberrrel találkozik, kik akarva nem akarva — hozzá csatlakoznak : amazok, hogy a lobrokra fölmenében segítségre legyenek; a némberek pedig vízeskorsókkal, hogy italban szükségét ne szenvedjen.

A gizeh-i loboresoportozatot — számos apróbbak közül óriásilag kiemelkedve — négy nagyobb szerű lobor képezi. Legmagasb, legterjedelmesb ezek közt a „Cheops-lobor“, melynek négyszög területe földszint 746, függőleges magassága pedig 421 láb : nem számítva ide alapját, melyet több lábnnyira elborított a futóhomok.

Erre szokott fölmenni minden útas, kivált, ha nem szorosan tudományos szempontból látogatja e vidéket, s e fölmenést a nagyszerű lépeső alakú gránitdarabokon, rendszerint három beduin szokta megkönnyíteni olyképen, hogy közölök kettő mindig egy fokkal előre szökélvén, az utast két kezénél fogva felhúzza a 2—4 lábnyi magas szirt lépesőzeten : míg a harmadik hátul óvja őt a visszahanyatlástól.

A mi utasaink is megtevék e fáradságos fölmenést, s lejőve az óriás kőhalmaz egyik nyilasába telepedtek villásozni. Közbefogák Alexandriából magukkal hozott tolmácsukat, ki tarbussal fején csibukoz; mellette jobbról Ivánunk, balról gróf Zichy Ödön, jobbrésről pedig — gróf Batthyány Arthur ülnek, mindketten felköszöntve pezsgővel teli serlegöket — bizonyára szeretteik egészségeért a kedves távol hazában.

Károlyi utca, Buda, 1847.

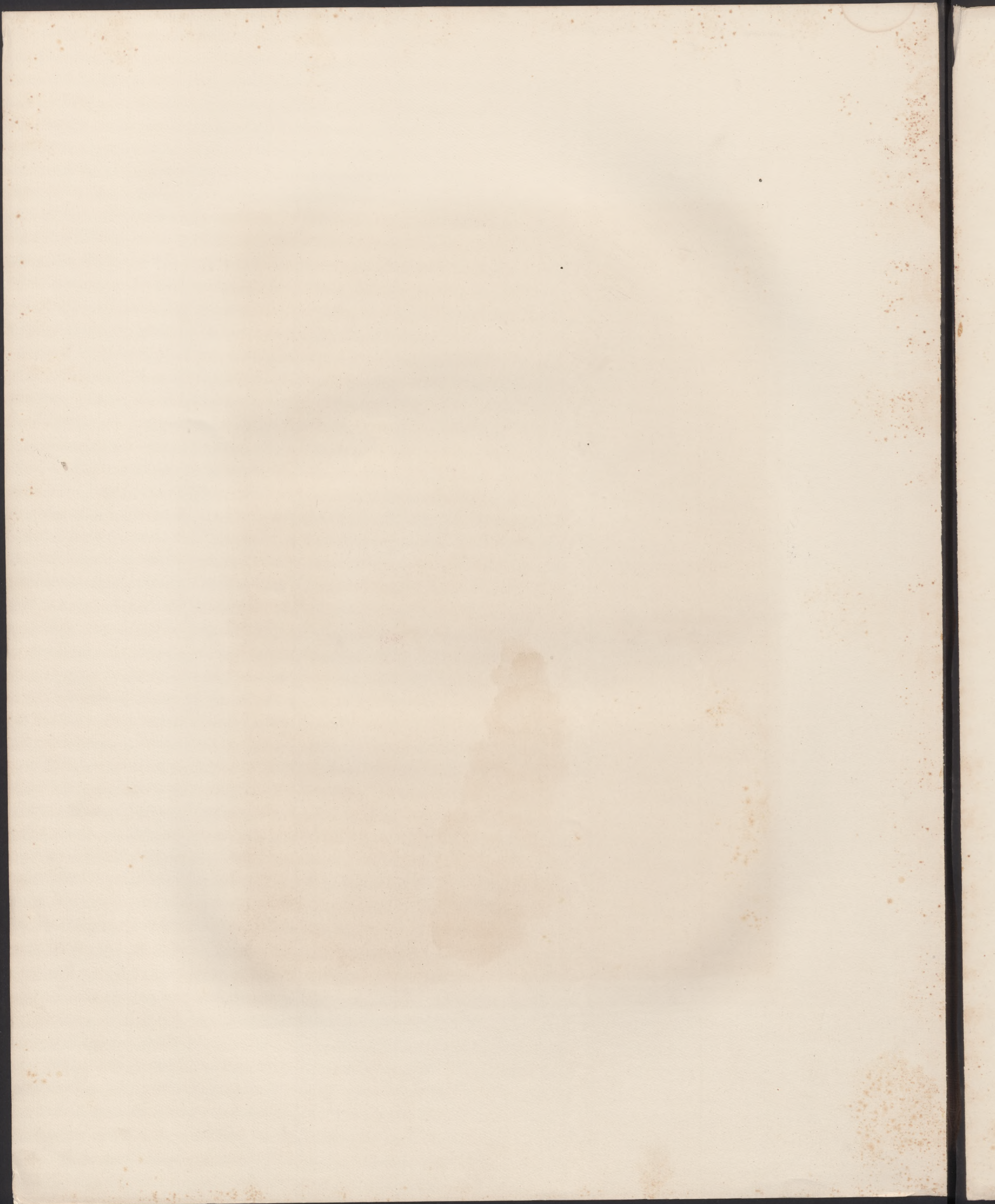
Nyom. Jellinek és Kisch műteremtől, Bécsben.

rajz. G. Forray kán.

VILLÁS REGGELI A LOBROKON.

A' többesrögzés fenttartatik.

Gróf Forrayné tulajdona.

Körmeisz. Hecke. Jászai.

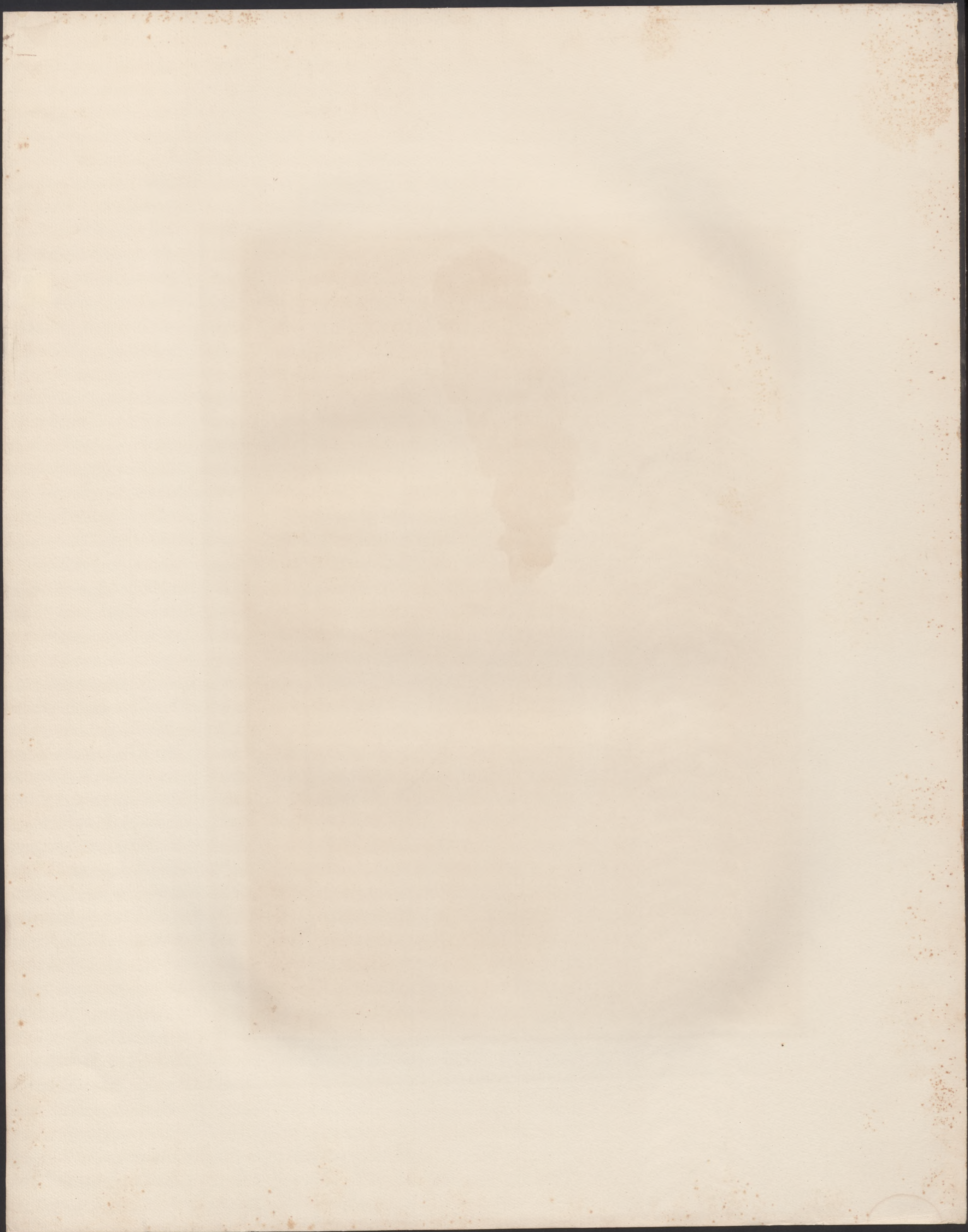
Kyom. Kellert. Buda. múzeum. Készít.

rajz. G. Kottay. I. v. m.

EGYPTOMI KÚT.

A' többzörzés fentartatik.

Gróf Forrayné tulajdona.

EGYIPTOMI KÚT.

enki más, csak ki Afrika forró, tikkasztó ege alatt útagott, tudja felfogni végtelen nagy becsét a víznek, és azt, hogy az életfenntartás lehetőségének egyik fő föltétele az — mond Brehm „afrikai vázlataiban.“

Ezt tudva, nem fogunk csodálkozni sem azon, hogy a kútépítésre oly nagy — mondhatnók fényűzéssel párosult — gond fordítatik, kivált a kalifák városában, valamint azon sem, hogy a mi genialis útagónk figyelmét a szép építmény, melyet e képünk előtűntet, el nem kerülé, sőt azt, ritka szaracén stylje tekintetéből is Albumának egyik ékességeül, abba fölvevé.

Az ügyes eset után valóban fölösleges volna megkísértenem részletesen leírni e gyönyörű építményt, mely mind terve —, mind művészi kivitelénél fogva egykép magasztalja — kétségkívül még a kalifák korában élt — jeles építőnökét, s ép azért mellőzve gyönyörű parkányzatai s festékes és domború cifrázatainak leírását, melyek oly kedves látványul vannak a szemnek rajzban is: idejegyzek pár sort az egyiptomi kútakról általában.

Kairoban, mint Alexandriában is, az utcákon, téreken seregesen járnak a vízfordó tevék, tele tömlőkkel hátukon; kívülök majd minden utcában vannak közkútak, de vannak egyes emberek is (a „sakhá“k), kik vállukról lecsüggő nagy üvegekben vagy korsókban hordozzák körül a vizet, s a szegényebb sorsúaknak ingyen is adják azt. E kútak nem forrásokból, hanem a Nilben megtöltött tömlőknek medencéjükbe ürítése által nyerik az éltető nedvet, s azért sajátlag víztartóknak (cisternáknak) nevezhetnők azokat. Alig van kivált meeset, melynek közelében ily — többé, kevésbbé pompás — közkút nem volna, mely előtt köröskörül kőpadok helyezvék, hogy a szomszások kipihenhessék magokat. Az ily kútak közköltségen, többször kegyes alapítványok folytán építtetnek és tartatnak fenn, miben kétségkívül a legszebb, legtermészetes humanitás nyilatkozik, pedig a legköltségesebb, minden szívet megható alakban!

„Nagy élvezetet nyújt az idegennek — ezt olvasom Brehmnél — az utcán hordott vizet saját költségére elajándékozni. Pár piasztort (körülbelül 6 pkr.) adván a „sakhá“nak, felszólítja őt, hogy vizét a szomszásoknak ingyen osztogassa szét. Hangosan hívja ekkor magához a „sakhá“ a népet, keleties virágos nyelvén mintegy ekkép kiáltva: „Áldott e nap, jertek hozzám testvéreim, igyatok a kiapadhatatlan, áldástárasztó folyamból merített üde, édes vízből! Egy könyörületos szívű ember ajándékozza azt nektek, alamizsnát nyújtott nekem, szegény embernek, hogy a szomszásokat itassam és felüdítem, imádkozzatok, hogy Allah őt megáldja! Jertek körém mind; korsóm teli van, vizem édes, jertek és igyatok!“

Helyén lesz itt megemlítenem a kairoi föllegrár egyik nevezetességét, azon kútat, mely a francia mérnökök mérései szerint, 287 lábnyi mélységre van a sziklából kiásva, úgy, hogy feneke a Nil legalacsonyabb vízállásáig ér, s a középtenger színétől tizenhat lábnyi magasságban van. Két egymás melletti osztályból áll s a vizet vonómarkokra alkalmazott egyszerű gépezettel húzzák föl a felsőbb medencékbe, benső területe 42 láb, s köröskörül folyók vezetnek alá, nyílásokkal a kútba. A népmonda Józsefnek, Jákob fiának tulajdonítja e kút készítését, csak hogy azon korban a mai Kairo helyén talán város sem volt még, valóbszínű, hogy azt Szaladin a föllegrár alapítója készítteté a XII. század vége felé.

ABISSZINAI NŐ.

em találván útasunknál — sem leveleiben, sem utazási jegyzeteinek fennmaradt kevés töredékeiben — schol említést nőalakról, melyet a jelen kép ábrázol : csak sejtenem lehet, mint igen valószínű dolgot, hogy azt Kairoban látta, hol, valamint Szoliman bey háreme : ugy e másik is megnyilhatott előtte, mint festész előtt.

Mert ismét háremben vagyunk, hová csak kivételkép juthat be kivált az idegen; háremben, melynek építési szerkezete, elrendezése és butorzata egészen megfelel azon képnek, melyet róla mi európaiak alkotunk : színezett cifrázatokkal ékes falak, illatos virágú, dús növényű fákkal teli kertre nyíló ablak, drága keleti szövetekből készült függönyök, szőnyegek, s nyugágyak, mindez együtt van itt, hol az urnő — ha férje vonzalmát még bírja — gondtalanul s teljesíthetetlen vágyak által nem gyötörve,

tölti napjait.

Igy találjuk e képen a szép abisszinai nőt, megszokott kedves keleti henyeségében. Nemesak divánjának (elfogadó, nappali termének) pompás butorzata, de fényes öltözte is mutatja, hogy a férfi, ki őt — talán rab-szolgaságból nejévé emelvén — e kőterembe helyezé, a tehetős, a magas osztályba tartozik; baljában struetollas legyezőjét tartja, melynek bojtos zsinórja átfut jobb keze ujjai közt; közelében a perzsapipa — a „nargileh“, melyben még füstölög a finom illatú „tumbúk“ — a legkeresettebb perzsiai dohány; jobbról a szögletben félig látható a („mikharah“) — a füstölődedény — ércből vagy chinai porcellánból készítve, melynek áttört födelén keresztül terjedez az égő parázson rakott aloefa szürke ambrak, benzoe vagy kaszkarillahéj illata.

Nem tudom, sajnálatra vagy nem inkább irigylésre méltó sorsa-e ez a keleti nőnek, hogy napjaikat ily kényelem közt tölthetik? Ezt mindenesetre a művelt Európa hölgyei fogják elhatározni — csak hogy elhatározásukban ne feledjék azon fokozatot, melyet nálok a nevelés, műveltség és szokás hatalma állít föl.

Szépnek mondám fönnebb e nőt, s ismétlem, hogy arcvonásait, s — ülőhelyzetében kivehető — növést tekintve, valóban annak mondható; mert elnézve azon sötétbarna színtől, mely araberedetű fajának tulajdona, s mely a mi fogalmainkkal a szépségről ellentétben áll : a magas homlok, az élénk nagy szemek, szép szabályos arc és szabályos vágású ajkak, a tojásdad arcképnek kedves, kellemes kifejezést adnak, mi — a ritkaság és újság ingere mellett, talán egyik oka volt annak, hogy útasunk e képet albumába fölvevé.

Látva ez alakot, megfogható lesz előttünk dr. Brehm állítása, ki Nubiában utazván, szép nubiai nőt látva, felkiáltott : „Abisszinai nőnek tarthattuk volna őt, oly szabályos, oly tökéletesen szép volt testalkata ! — s nem is hiányzott szemünkben semmi, mint bőre fehéj színe, hogy őt a szépség eszményének tekintsük.“

E szavakból látható egyszersmind, hogy Afrika keletdéli tartományaiban, az abisszinai nőket tartják a leg-szebbeknek, kikhez a többi népfajok szebb hölgyeit hasonlítják.

rajz. Gf. Porray Ivan.

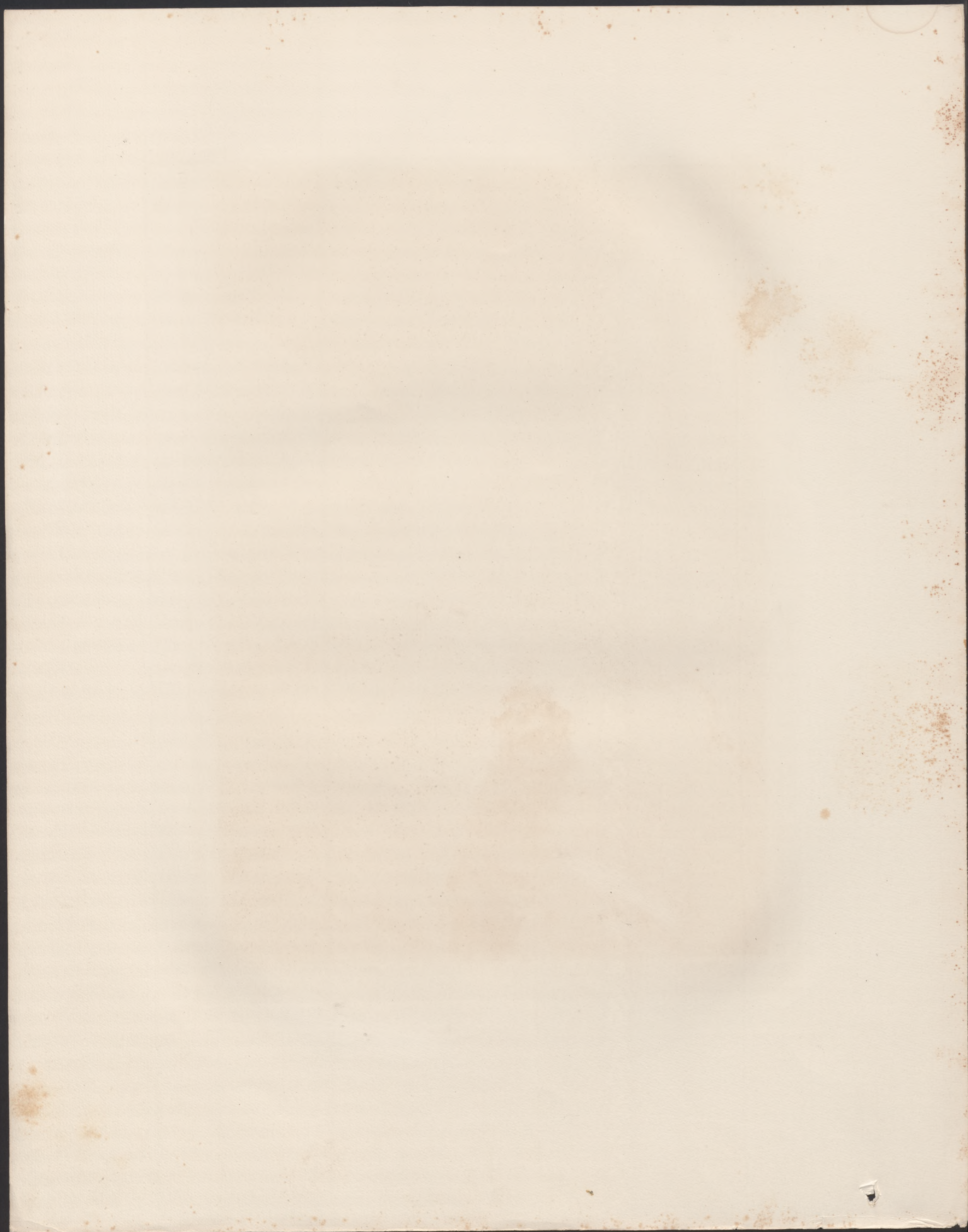
Nyon, Reiffenstein és Rösch műintézetben Bécsben.

Kőre metsz. Heicke József.

ABISSZINIAI NŐ.

Graf Forrayné tulajdona.

A többbszörözés fenttartatik.

rajz. Gf. Forray János.

Nyom. Reiffenstein és Birsch műintézetében Bécsben.

Képe metsz. Heiche József.

BEDUIN KAIRÓBÓL.

Graf Forrayné tulajdona.

A' többszörözés fentartatik.

BEDUIN KAIROBÓL.

Beduin — a puszták vad fia áll előttünk, a maga természetes eredetisé-
gében, mind alakja, mind öltözetére nézve, híven ábrázolva.

Az ős patriárkák szokásai és erényeinek annyi századokon keresztül
hű fenntartója, szabadon, függetlenül vándorolja be a beduinok sok
száz ezerre menő népe Afrika s Ázsia pusztaságait: többször közelé-
be jöven a termékeny vidékeknek, hogy számos barma legelőt
találjon. Ama patriarkai erényeket azonban rablással szeplősíté meg
utóbb e faj még Egyiptomban is, hol nemcsak a lobrokhoz zárán-
dokoló idegenek, de magok a népesb városok sem valának mentek

megrohanásaik- és fosztogataisaiktól, míg végre Izmael-Mehemed Ali egyik fia —
erélyének sikerült több évi, kitartó üldözése által a betörő vándorcsapatoknak, elrettenteni őket a rablástól, a
városokba leendő beütésektől. Ezért most ritkábban hallhatni ily kihágásokat részökről, mert féken tartja őket a
felelősség, mely a csapat főnökére (Shech) súlyosul: ő tartozván számolni minden gonosz tettért, mit valamely
beduin az egyiptomi tartományokban elkövet, de azért nem mondhatnók, hogy talán meg volnának teljesen
hódítva, lenyűgözve. Koránsem! független a legnagyobb rész mai napig, mint az volt ősapjuk Izmael, Ábrahám fia
a szolganótól, sem adót nem fizetnek, csupán rablási ösztönük lőn visszanyomva, s katonáskodnak zsoldért, az
egyiptomi alkirály seregében külön csapatot képezve. Sátorokban élnek a pusztákban, s e sátrak körött, nyájuk
tevéik s lovaik, melyek eredeti vérét ép oly tisztán tartották meg, mint a mily féltékenyen megőrzék önnön
vérüket minden más fajjal való összevegyüléstől.

Ily beduin tanyát veszünk észre a háttérben képünkön is jobbról, melyen balra, messze távolságban a
„gizeh“i lobrok magaslanak ki a végtelen sivatagból.

E vándornépnél különösen fennáll még teljes tiszteletben a vendégjog szentsége, s ha valamely idegen
sátorába téved: bizonyos lehet, hogy: — főleg, ha bizalmat mutató önviselete viszont bizalmat kelthet — nem-
csak sérelme nem történik ott, de sőt a körbe menendő tejeskorsót is ráköszönti ismételve annak főnöke, s bucsúra
szívélyesen nyújtja kezét még a család nőszemélyzete is, mely arefátyol (arabul: „burko“ — burok) nélkül jár a
sátorban szintén, mint azon kívül. A férfiak — mint képünk is mutatja — teljes fegyverzetben szoktak járni, mit
nomádéletök szinte mulaszthatatlanul szükségessé tesz. A szikár, izmos, nyulánk termet, — melyet a tarka övön
és vörös tarbuson kívül vászon vagy gyapotszövetből készített egészen fejér öltözete főd el — ritka hajlékonysága
mellett is, végtelen erőt tüntet föl, mert megedzette azt a puszták szabad levegője, a nap forró heve; éhet,
szomjat tűrni megtanította őt a puszták kopársága; hogy félelmet ne ismerjen, arra megszoktatta a veszély, mely
őt minden pillanatban — az elemek, ragadozó állatok, vagy más vándorcsapatok képében — környezi. S azt hinnők,
hogy e vándoréletben a beduinak ninesen hazája?... Oh van, a végtelen sivatag ép oly kedves hazája ő neki,
mint nekünk például a föld, melyet Magyarhonnak nevezünk! s ha az övénel erősebb hatalom őt abból kiragadná:
el fogna sorvadni mint elvész a levágott fa, mely gyökerét azon földben hagyá, melyből, míg állt, nedvét,
táplálékát nyéré.

A pusztai élet e szeretetében a beduinak még lova is osztozik, melyet ha városba hozott gazdája: fejét,
fülét lankadva ereszti le, elannyira, hogy így látva azt meggörbeedt termetével, senki sem gyanítna benne egyebet
a lustaság megtestesült képénél, valamint urában sem ismerné föl senki a puszták füрге, vakmerő lovagát, hanem
álmos, tunya utazónak hinné őt. De ha felszökel lovára, mihelyt elhagyja a várost, mintha villanyerő szállt
volna tagjaiba, fölemelik mindketten fejüket, s midőn a pusztát elérik — egygyé olvad a lovag és méne, s mint
a nyíl úgy repül sátorlaka felé, hogy lovának körme is alig érinti a földet. Pár pillanat még, látod repkedni a
szélben fejér lobogóként tágas, bő köpenyét, s a jövő pere elragadá őt egészen szemed elől, mely a végtelen
pusztában, semmi tárgyat nem látva, tévedez, s felkiáltasz a költővel:

„Beduin! te magad gyors méneden ülve:

Ábrándos költemény vagy, mint szél, repülve.“

TEVÉK KAIROBÓL.

ly természettörténetileg írni le a tevét, mint ez a természettörténetek feladata, nem tartozik ez album hivatásához. Itt mint a keleteni utazás egyik legnélkülözhetetlenebb eszközét állítja elénk ez állatokat e kép, s így mi is csak ennyiben emlékezhetünk azokról.

A tevének ép úgy megvannak fajai: mint a lónak, s a sudahni nomádnépnek betanított nemes lovagló tevéje, a „hedjihn“, ép oly messze fölülhaladja az egyiptomi teherhordó tevét, mint a valódi arab mén a közönséges igáslovat. Az ily „hedjihn“ képes ügetve öt, különös megerőtetés nélkül tíz, s némi erőfeszítéssel húsz németmért földet is haladni huszonnégy óra alatt, miért is első éveitől fogva ügetéshez szoktatván: teherhordásra ritkán alkalmaztatik, s oly sebesen jár, hogy mellette a legjobb ló is hamar kifárad.

Előttünk egyiptomi (kairoi) tevék vannak, hanem színök után ítélve, az, mely balról fölnyergelve áll, s talán még az is, mely előtte hever, a fönnebb érintett sudahni fajból való.

Meg kell szokni az utazást tevéken, hogy azt kényelmesnek mond hassuk. Szertelen magasságánál fogva felülni a púpjára helyezett nyeregbe (serdj) nagy ügyességet és sebességet kíván: mert a mint megérzi, hogy ránehezült az útas, azonnal fölemelkedik, s pedig oly egyenetlenül; hogy csak nagy súlyegyenzéssel bírja magát megőni a földrezuhanástól; ellenben ha szerencsésen feljutott: pár napi megszokás után a legkellemesben ülhet a magas nyeregben, lábát keresztbe vetve, s a különben esőkönös állatot a nyereg elején megerősített kantárszíjjal igazgatva, s ha talán ezzel célt nem érne: meghúzza a másik vékony szíjját, mely a teve egyik orrán van keresztül vonva, és szintén a nyereg elejéhez akasztva.

A tevehajtók rendszerint következőleg magasztalják állataikat: „Akár egy török findzsa kávéát ihatol a hátán; nem esőkönös, nem ordít, mikor rá felülsz, nem, mikor róla leszállsz, nem kell neki ostor soha!“ s ha e jó tulajdonok — kisebb nagyobb mértékben — feltalálhatók a sudahni „hedjihn“ben: azokkal ugyan a legtávolabbról sem kérkedhetnek a teherhordó (egyiptomi) tevék tulajdonosai. Ezek, mikor őket terhelik, vagy terhőket leveszik (mi mindig csak úgy történhetik meg, ha a teve térdre ereszkedik), szüntelen ordítanak, mintha nyúznák őket, s ha neki dühödnek, senki, még gazdáik sem bírnak velők, neki iramodnak s csak ha az orron keresztül menő bőrszíneget meghúzzák, bírhatók megállásra; a hátukon ülőt — bár hosszú nyakokat oly könnyen csavaritják hozzá, mint a kigyó — ritkán bántják, de vezetőjük kezefejét többször leharapják!

Hanem dacára e rossz tulajdonoknak, van a tevében sok oly erény is, melyek azt e vidéken kereskedés és utazás tekintetében szinte nélkülözhetetlenné teszik. Mindenek előtt élelemre nézve könnyen kielégíthető, s ital nélkül több napon át (4—5, sőt 8—10 napig is) ellehet. Eledele rendszerint avar bogács, száraz kemény fű, falvakban durrah-szalma s csak terheesebb pusztai utazás alkalmával kap durrah-szemet, s ha éhes, megeszí s megemészti a datolya leveléből font kosarakat is. Hanem mese az, hogy az útasok, vizők a pusztában elfogyván, a tevék gyomrából iható vizet kaphatnának, miután a mi gyomrába megy, azt eledelel együtt megemészti s élvezhetetlenné teszi. Életkorra ritkán haladják meg a huszadik évet, s két mázsánál többet alig lehet rájuk terhelni. Egyenes, száraz útban léptei biztosak, s míg ereje el nem hagyja, soha sem rogy össze; de ha kimerült s össze-rogyott, soha sem kel többé föl, s ha ez a pusztában történt, ott marad-mumiává aszalva a forró nap által.

karaitz. Horke. Jögel.

Nyom. Hoffmann és Lösch művészeten. Bécsben.

ny. J. A. Feray. Vall.

TEVÉK KAIRÓBÓL.

A' többesrésztes. Fenttartatik.

Gróf Fényes. tulajdona.

rajz. G. Forray Iván.

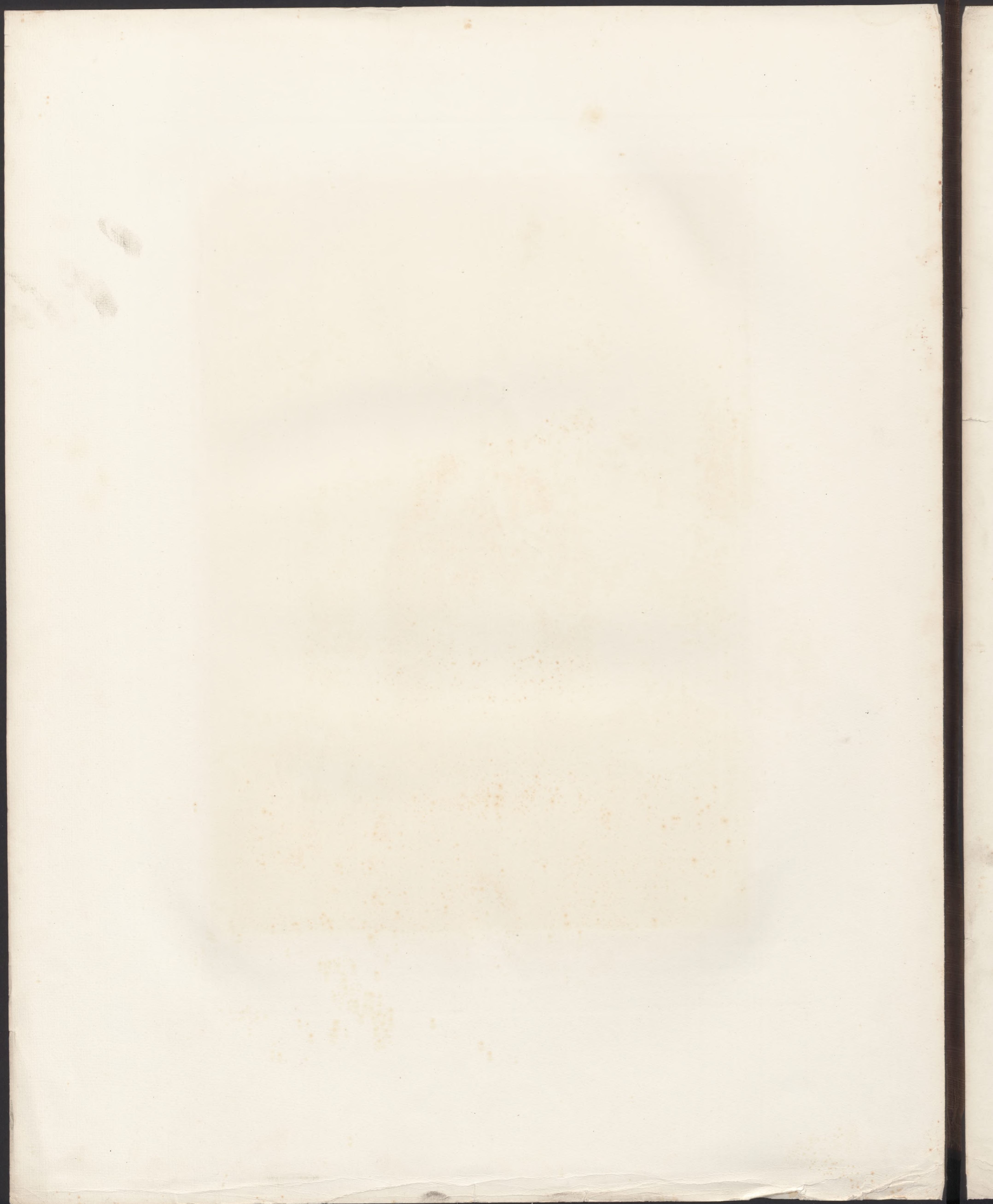
nyom. Rauh János Pécsben.

Kőre metsz. Heicke József.

MEKKAI KALMÁR.

Gróf Forrayné tulajdona.

A' többesörvénzés fenttartatik.

1842. Gf. Forray Ivan.

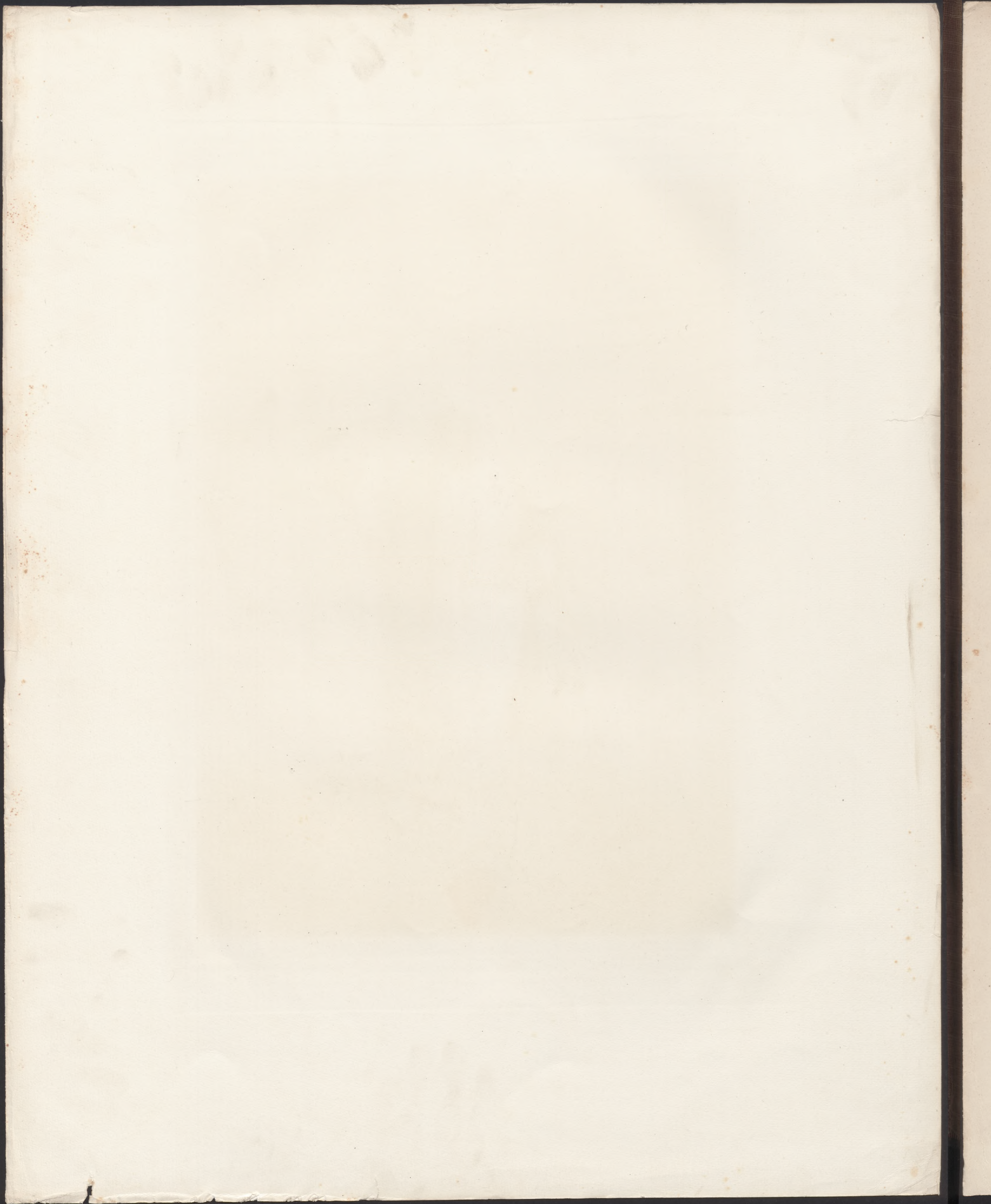
Nyon, Reichenstein & Bösch műintézetében Bécsben.

Kőre metsz. Heicke József.

MEKKAI KALMAR.

Graf Forrayné tulajdona.

A' többszörözés fenttartatik.

XXXIX és XL.

MEKKAI KALMÁR.

Mielőtt Kairót elhagyná útasunk, még két alakot rajzolt Albumába. Mindegyik „mekkai kalmárt“ tüntet föl, a mint a karavánokkal Egyiptom fővárosába megérkeznek. Ép oly kedves, mint ritka genre-kép mind a kettő, s mivel azon egy tárgynak csak két változatát képezik: szabadjon rólok együtt, s egyszerre szólanom.

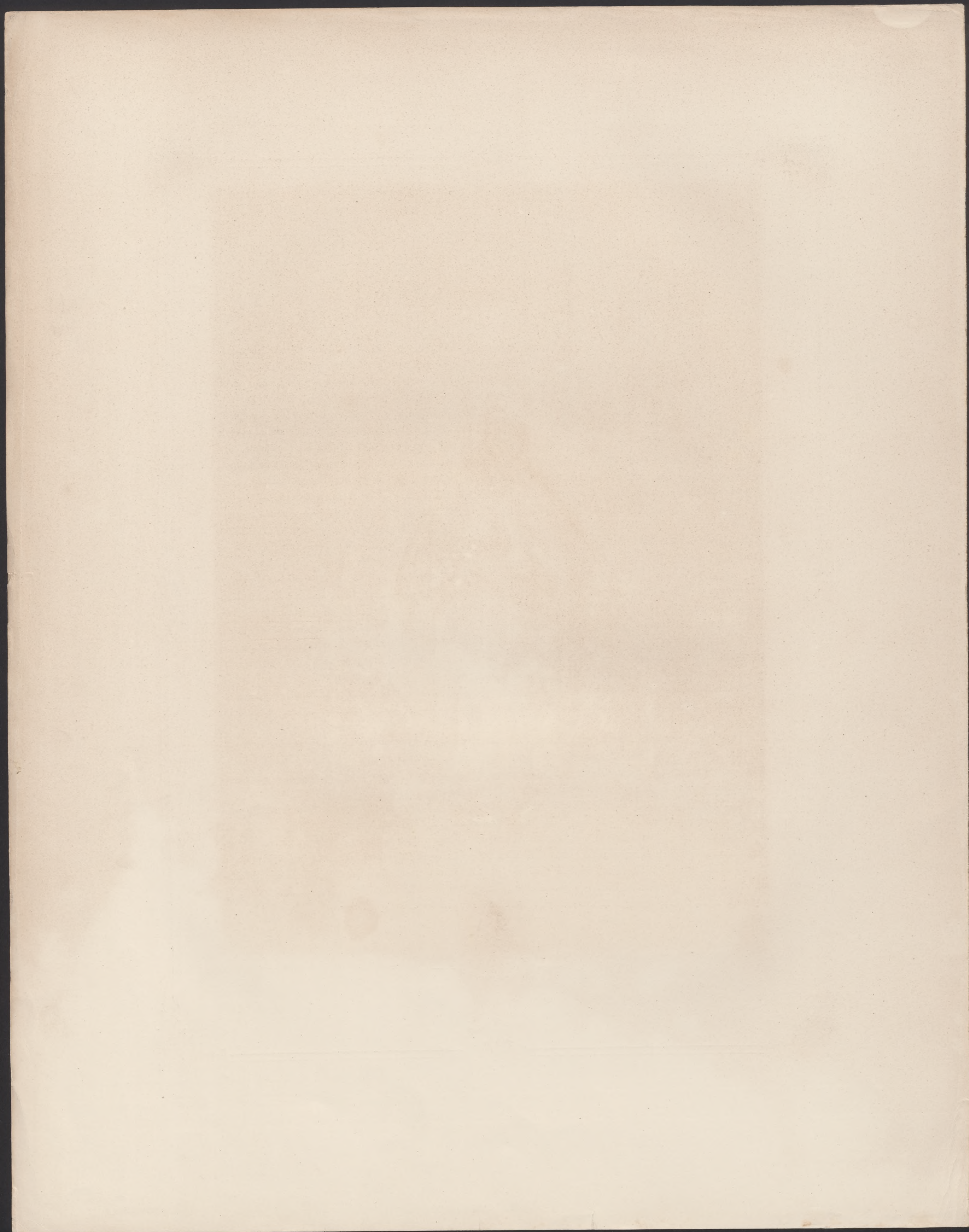
Mekka, Arábiának egyik legrégibb, legnagyobb s a moszlimek legszentebb városa, hol „nagy prófétájok Mohammed“ született, oly nagyszerű hagyományt nyert e hű fia által, hogy az jólétét századokra biztosította. Tanai követőinek ugyanis kötelességükül tevő, életükben legalább egyszer e szent városba, mint vallásuk bölesőjébe zarándokolni, s e szertartás következtében Mekka nemcsak a három világrészben elterjedt mohammedán vallásnak lett központjává: hanem a keleti kereskedelemnek is egyik főrákhelyévé, miután a nagytömegben oda zarándokoló karavánok ott egyúttal Arábia, s Ázsia többi tartományainak, úgy Afrika és délkeleti Europa összeköttetését eszközölték — nagy előnyöül szolgálván a városnak e tekintetben a Vöröstengernek hozzá közel fekvő kikötője Dschidda.

Azonban mióta Ázsia délkeleti tartományaiba és szigeteibe a hajózás a „Jóremény-fokon“ át útát nyitott, s a mohammedánok vallási buzgalma is csökkenni indult: Mekka is sokat veszített hajdani kereskedelmi jelentőségéből elannyira, hogy lakosainak egykori száma, mely a százezert meghaladta: majd negyvenezerre olvadt le, kiknek legnagyobb része még ma is az évenként megjelenő ájtatos moszlim-zarándokok adományaiból él, míg a többi olvasó-gyártással, s a régi élénk üzlet hagyományos folytatásával foglalkozik. A nagy bucsú alkalmával mindazáltal megújul évenként — habár kisebb mérvben — a kereskedelmi zsibaj egykori élénksége, miután olyankor az egész város bazarrá és kávéházakká alakul át.

Ez okon bírnak a Mekkában megtelepedő kereskedők némi jelentőséggel még napjainkban is, és összeköttetések kivált Egyiptommal, mióta Mehemed-Ali seregei e század első negyedében e szent várost is meghódították, még ma is fennáll.

Ily összeköttetésnél fogva látogatják meg a mekkai kalmárok — gyakran hosszabb vagy rövidebb időre — Kairót, mint Egyiptom fővárosát, s az éjszaknyugoti Afrikában lakó számos moszlimekre nézve a mekkai zarándoklások központját, mint nem különben a kelet-európai kereskedelemnek még ma is egyik nevezetes rákhelyét, mit a karavánokhoz csatlakozva szoktak megtenni.

A képeinken látható két alak ős arab származásáról, magas, szikár termetük, arcuk színe és izmaik erőteljessége tesz tanuságot. Öltözetük, mely nagyon eltér a töröktől, ép oly festői, mint könnyűsége által kitűnő azoké fölött, s közel áll a beduinokéhoz, kivált fejtakarójokat és köpenyöket tekintve, csak hogy azok, mint tudjuk, öltözetük e részeit is egészen fejjér szövetsből készítik. — Az egyik még kezében tartja zarándokbotját, a magas nádszálat, melynek csúcsba futó felső részét structollból kötött bokréta díszíti, melyhez hasonlót grófi útasunk is hozott magával emlékül azon egyiptomi ritkaságok gyűjteményével, mely izlésének és műszeretetének ép oly szóló tanúja, mint e pompás Album, melynek zárlatát e két érdekes alak képezi.

U T Ó S Z Ó.

Itemetvén egyetlen fiammal éltem boldogságát, vérző szívem két reményteljes unokában, leányom Gróf Nádasdyné fiaiban keresé vigaszát.

És méltán.

A két ifjúnak hön érző lelke és fejledező tehetségeik a jövőt ismét kecsegtetőbb színekben tüntették fel szemeim előtt!

De ime a kérlelhetlen sors ez örömet sem engedé élveznem háborítlanul; alig fogadá be a Forrayak sirboltja e nemzetség utolsó tagját sötét öblébe, s már az ifju Nádasdy Tamás is átköltözött ősei hideg csarnokába.

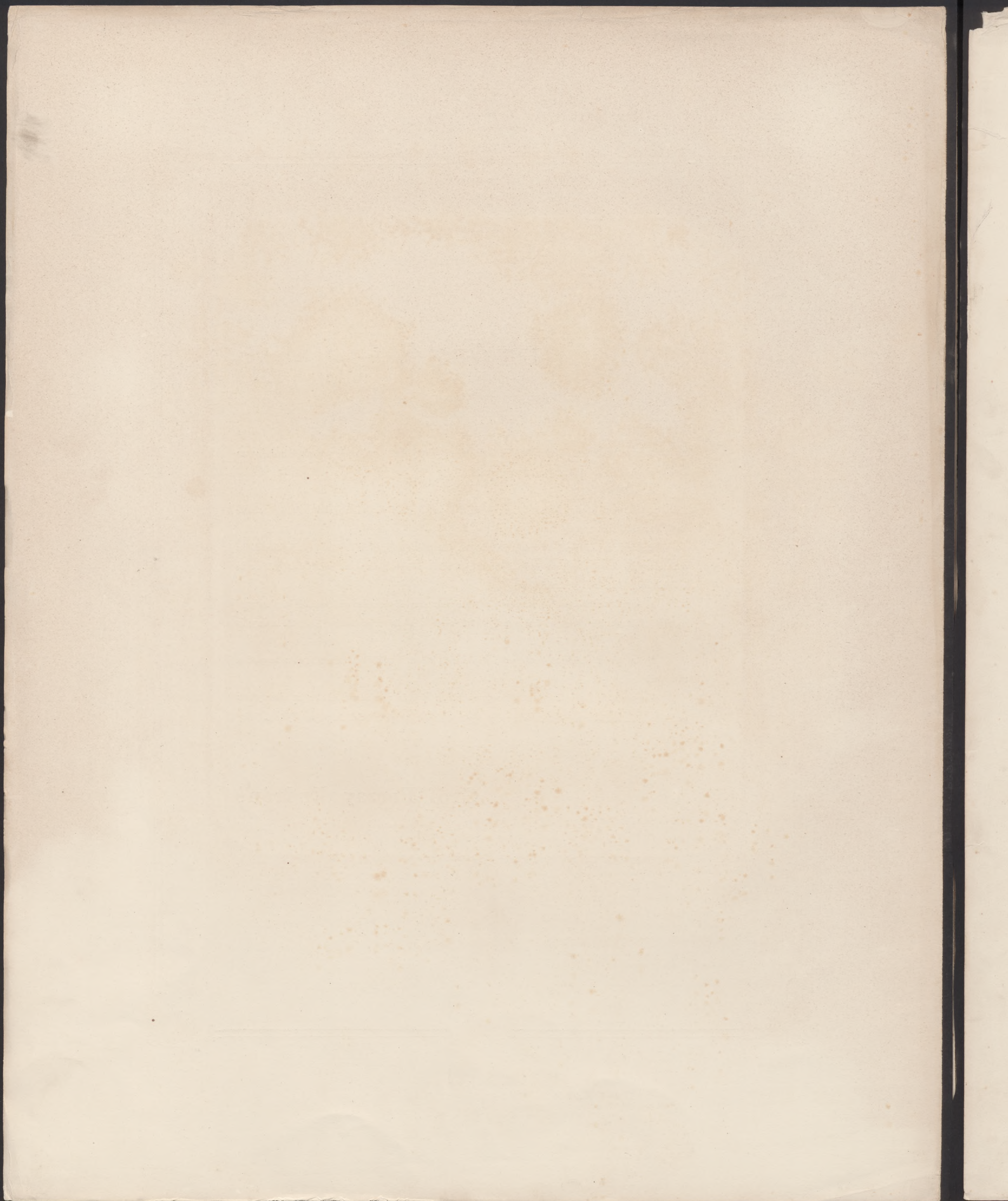
Éltének tizenkilencz éves folyama elégséges volt arra, hogy nem csak szülői büszkeséggel mondják fioknak, de a hon is bizalommal tekintsen reája, s bizton várhasson jövőjétől erénydús tetteket.

De a végzet másként határozott; a pompás virágot bimbójában sorvasztá el a kegyetlen zúzmara!

Legyen szabad a gyászbaborúlt nagyanyának e sirt is megkoszorúznia, s az elhunytnak emlékéét következő életrajzi vázlattal, mely egyik lelkes tanítója tollából folyt, megújítani.

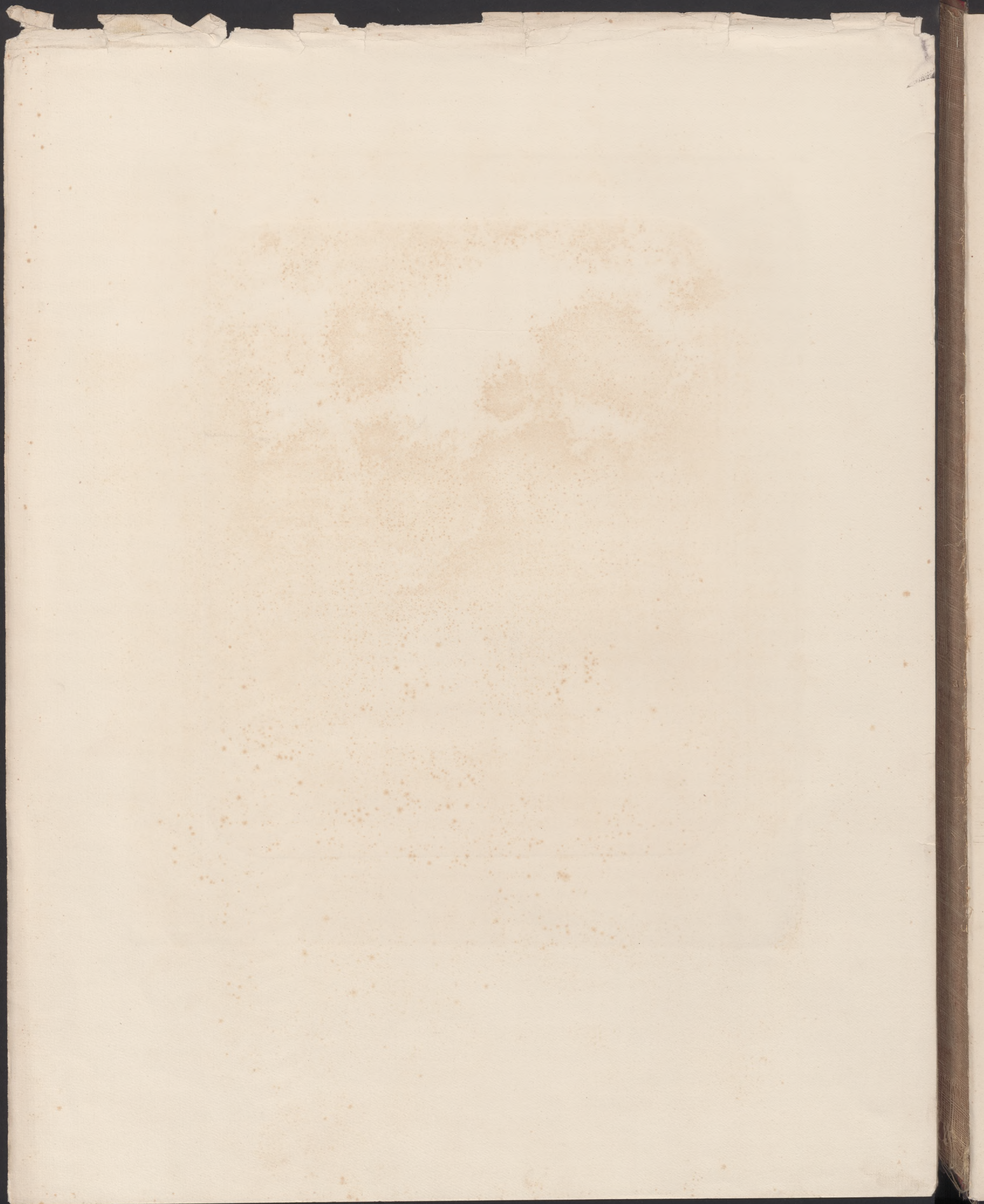
Gróf Forray Endréné

Brunswik Júlia Grófnő.

Graf Wladimir

Gróf Nádasdy Tamás

ogarasföldi gróf NÁDASDY TAMÁS, hazánk legfényesebb nemzetségei egyikének sarjadéka, született Pesten 1837-ben. Azon ősi családból származott, melynek viselt dolgai s a közügyek körül szerzett érdemei nagyszerű jelenetekben vonulnak végig nemzetünk egész történetén.

Lelkes szülői : gróf NÁDASDY LIPOLD, Fogarasföld örökös ura s Komárommegye örökös főispánja, es. kir. valóságos benső titkos tanácsos s kamarás, és gróf NÁDASDY JÚLIA, született FORRAY grófnő, palotás és csillag-kereszteshölgy, a magyar arisztokrácia magasztos hivatásának tiszta öntudatával vezérlék a kedves gyermek korszerű nevelését.

Hogy a deli, testileg is edzett sugár termetű ifjúban jóra és nemesre fogékony kebel, szelid kedély, tiszta jellem, önállóságra törekvő lélek fejlődött ki : az jeles tanárain kívül, főleg derék szülőinek köszönhető.

A gymnasialis tudományokon — magánoktatás útján — egy vallásos, szerény és tanult francia nevelő Collaud, Horvát Árpád, Petzwal Otto, Langer Károly egyetemi tanárok; Stoecek József, Nendtwich Károly, Conlegner politechnikumi tanárok, Szilágyi Virgil, Kudelka István, Sasku Károly, Ráth József stb. kitűnő sikerrel vezették át.

Alólirt a természettudományok szentélyébe vezeté a nemes grófot. Mily eredménnyel művelé azokat : arról a pesti kegyesrendiektől nyert kitűnő bizonyítványain kívül, tanúságot tesznek a boldog emlékezetű e szakbeli állat-, növény-, és ásvány- gyűjteményei. A tettvagyó ifju gróf a természettudományokkal nem csupán elméletileg, hanem gyakorlatilag is foglalkozott. A növény szárítást, állatkitömést annyira magáévá tette, hogy hátramaradt szép gyűjteményében több példány látható, melyet sajátkezűleg idomított.

Ily előkészület után — 1855-ben végezvén gymnasiumi tanulmányait — a különben is láng eszű ifjú, nem esoda, ha a legkitűnőbb érettségi vizsgát állotta ki, mindnyájan örömmel emlékszünk a napra, midőn a kegyesrendiek tanteremében oly fényes sikerrel állotta ki a közös és nyilvános vizsgálat szigorát; mely után ismeretei gyarapítása s tapasztalatainak szélesbitése végett, a berlini egyetemre utazott, hol jeles írónk Gyulai Pál vezérlete alatt egy év folytán 1856-ban — kitűnő előmeneteleket tett, kivált a jogtudományokban; Keller, Rudorf, Richthofen voltak rendes tanárai, de ezeken kívül rendkívüli órákban hallgatta még Ranke, Dove, Rove, Magnus és Müller tanárokat.

A porosz udvarnál, a fensőbb körökben, feltűnő érdekltséget keltett maga iránt. Az uralkodó felséges es. kir. austriai ház követe gróf ESZTERHÁZY által a fensőbb köröknek sőt magának az udvarnak is bemutatattván, Berlin első termeiben folytonos érintkezésben volt a legnevezetesebb államférfiakkal, tudósokkal és művészekkel.

1856 végén — tudományos pályája folytatása s művészi képessége, izlése kifejtése végett a müncheni egyetemre ment s csakugyan meg is kezdé leckéit a világhírű Liebig és más tanárok alatt, midőn rögtön ugyanott december tizennegyedikén reménydús éltének véget vetett a kérlelhetlen halál. Megszűnt élni, kinek törekvéseire örömmel tekintte a drága hon. Mily keserű csapás volt ez a szülők szívének, kik az áldott ifjú iparkodásában szép reményeiket teljesülni látták!

A tudomány forrásaihoz zárandokolt, hogy új kineket hozzon haza; de a végzet a nagyratörő léleknek útját állta s az alig húsz éves lángkeblű ifjú gyors haladását meggátlá örökre! Kiolta életét annak, kit — már ifjúkorában — valódi örömmelvezet volt látni gazdagon fölszerelt, ügyesen választott és jólrendezett könyvtárával foglalkozni; kinek könyvgyűjteményében minden jelesebb hazai mű helyt talált, nagy becsben részesült s aranykötésben díszlett.

Az üdvözült gróf bár ifju volt, de észbeli tehetségeire nézve sok élemedett korú felett állott.

Szép tervei között sokszor említé az ifjú mágnás, hogy életét a nemzeti irodalomnak, művészetnek s a szeretett haza közügyeinek szentelendi, s e téren nem csupán Moecenás, hanem munkás honpolgár gyanánt is kíván föllépni. Egyelőre gróf NÁDASDY FERENC kalocsai érsek nagybátyjától örökölt 5000 pengő forintját kizárólag a magyar irodalom gyámolítására szánta. Ezen összeg örökségéről az elhunytnek nemeslelkű s a legszebb reményekre jogosító egyetlen testvéröccse, ifjú gróf NÁDASDY FERENC született 1842-ki június 28-kán — lemondva, azt a magyar akadémia színe előtt 1857-ki január 11-kén eredeti rendeltetése helyére — a haza oltárára tette : azon ohajtás kifejezése mellett : hogy a nevezett összeg kamatai évenként a magyar történetből veendő legjobb költői beszély díjazására forditassanak.

Az elhunyt gróf noha jól bírta az angol, francia, német nyelveket : társalogni mégis leginkább hazája nyelvén szeretett. S így fejthető meg, hogy a természet és gondviselés által különösen megáldott gróf, az irodalom ügyét már idején korán tevőleges ügyszeretettel karolá föl. Alólírtak „Növénytár“át — miután annak cél-szerűségéről meggyőződött — saját költségén kinyomatá.

Benne hazai ügyeink leendő támasza; nemzetiségünk egyik kecsgetető őrszelleme s főbbrangu ifjaink jeles példányképe hunyt el.

Hamvai Lékán, Vas megyében a családi sírboltban nyugszanak.

Áldás, béke a dicső s nagyratört nemes gróf hamvaira ! ki hazájára nézve korán hunyt el, mert benne közügyeink egykoron hatalmas előmozdítóját vesztette el....!

Vázlatos sorainkat Beöthy Zsigmond „gróf NÁDASDY TAMÁS halálára“ írt gyönyörű versével fejezzük be :

Halál, halál, ki milliárd év óta vagy
Telhetlenségéről nevezetes;
Ki, hol legégetőbb s legsűrűbb a könnyű,
Áldozatot magának ott keres;
Mondd : hogy tudsz örülni
Oly ifju hallottnak,
Kit nem csak szülői;
A nép is siratnak.

Ha megharagszik a természet s haraga
Vihar képében fákat dönté le,
Megbánja tettét az esti lég alatt
Meggzúln moraja, pusztító szele.
A lehullt virágot
Még meg is siratja,
A midőn az égne
Hull reá harmatja :

S te, mert hatalmad oszthatatlan és örök
Önkény szerint cselekszel szabadon ;
Árvák s özvegy könyűje bár, vagy nemzeté,
Mi csillogással ég a gyászpadon.
Bánat és sohajnak
Nincs nálad értéke,
A halottat szín-, vagy
Szívből könyezék-e ?

Emléke, mint hajnalsugár a fellegen,
A sir homályán fényesen tör át ;
S közbánat s kegyelet kettős örtüzei
Fénylik körül az ősi sirtanyát.
S ez a közös bánat
Melyet a szülőkkel
Oszt meg a sok holtat
Sirató szegény hon :
Nem balzsam és ír e
Az anya sebére,
Hogy fájdalmaiban
Kevésbé lángoljon ?! —

Durván lerombolád azt az oltárt, hol a
Remény legszentebb lángja csillogott ;
Lefúttad onnan e szent lángot, oh pedig
A nép reménye együtt ége ott !
Jósbetűi állnak
Ott egy dús jövőnek,
Ha kezeid rájok
Gyászfedőt nem szőnek.

Mint egy virágozó fa, díszlett élete,
S te széttépéd a lombos ágakat,
Midőn a honnak ott minden virágban egy
Reményteljes öröngytüőles fakadt.
S a tépett virágot
Ott hagyád kopáron,
Fekete szirmokkal
A letarolt száron.

Mindezt te tetted, oh, kérlelhetlen halál ;
Te tetted a közvágyat semmivé,
Mely a végálmait alvó ifjában a
Hű honfiút ohajtá és hívé
De nevét s emlékét
Ott az ősi sirban
Semmivé tapodni
Kevés hatalmad van.

Dr. Batizfalvi Samu.

LAUFFER és STOLP KÖNYVKERESKEDÉSÉBEN

PESTEN

Váci-utca 7 sz.

a következő jeles művek folytonosan kaphatók:

HATVANI MIHÁLY
TÖRTÉNELMI ZSEBKÖNYV

RAJZOK

MAGYAR TÖRTÉNELEMBŐL.

3 frt. 88 kr. új pénz.

SZALAY LÁSZLÓ
Magyarország Története.

I—V. kötet 18 frt. 92 kr. új pénz.

Diszcsen kötve 22 frt. 42 kr. új p.

CSENGERY ANTAL
TÖRTÉNETI
TANULMÁNYOK

2 frt. 12 kr. új pénz.

GRÓF ANDRÁSSY MANÓ

Orczy Béla báró, Podmaniczky Frigyes báró,
Sándor Mór gróf, Szalbek György, Wenkheim
Béla báró és Festetics Béla gróf

HAZAI VADÁSZATOK

és Sport Magyarországon.

42 frt. új pénz.

CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY
MUNKÁI.

KELEMFÖLDY.

3 Kötet

3 frt. 15 kr. új pénz

BÁRÓ PRÓNAY GÁBOR
VÁZLATOK

MAGYARHON NÉPELETÉBŐL

Disz-Album

25 színezett képművel

33 frt. 60 kr. új pénz

GRÓF TELEKI JÓSEF

HUNYADIAK KORA

MAGYARORSZÁGON.

12 Kötet

42 forint új pénz.

XANTUS JÁNOS

RENEZAI

ÉJSZAKAMERIKÁBÓL.

12 eredeti rajz után készült kü és egynehány
famestetvel.

3 frt. 15 kr. új pénz.

Képes
DÍSZMŰVEK.
Magyar, német, francia és
angol
pragmatis kiadások
újszerű ajándékok.

—
Az összes
NEMET REZEKIRÓK
székfoglalásai.
Francia, angol, olasz
REZEKIRÓK.
—
Hírségi iratok
és
KÉPESKÖNYVEK
minden kiadás számára
gondos
és gazdag válogatásban.

—
MINDENKÉNT NAPTÁRAK.
Almanachok.
ZSEBKÖNYVEK.
—
Iratpéldányok
és
RAJZMŰVEK.
—
ÉRTESZETI MUNKÁK.

Dús raktára kötött és kötetlen munkáknak
a tudomány minden ágából minden művelő szívében.
—
Minden megrendelés a vállalkozó azonnal a lehető leggyorsabban teljesítetnek.
—
Könyvjegyzékek és feljegyzések
az iratoknak kötetek számára ingyen osztogatottak.

KÖNYVKERESKEDÉS
LAUFFER és STOLP
PEST
Váci utca 7. sz.
KÖLCSÖNKÖNYVTÁR.

—
Az iratok leggyorsabban
kézen tartva, bővebb megtekintés végett házhoz küldetnek.
—
A hírlapokban bármikor könyvkerekeskedés által hirdetett könyvek
állalunk gyorsan megszerzhetők.

—
Minden kötet és képművel
költségekkel és szállítási
költségekkel együtt
költségekkel és szállítási
költségekkel együtt
költségekkel és szállítási
költségekkel együtt

Több mint 20000 kötetből 1889 óta kiadott kötetekből kiválasztottak az olvasók számára leggyorsabban
a leggyorsabban kiadott kötetekből kiválasztottak az olvasók számára leggyorsabban
a leggyorsabban kiadott kötetekből kiválasztottak az olvasók számára leggyorsabban
a leggyorsabban kiadott kötetekből kiválasztottak az olvasók számára leggyorsabban

Személyes Munka V. (Könyvtár), Német.

KOSZORÚ

GRÓF DESEWFFY AURÉL

EMLEKÉNEK

FÜZÉK

tisztelői és baráti.

10 frt. 50 kr. új p.

NENDTVICH KÁROLY

AMERIKAI

UTAZÁSOM.

2 Kötet

3 frt. 18 kr. új pénz.

MAGYAR
TÖRTÉNELMI TÁR

Kiadja

a Magyar Tudományos Akadémia történelmi bizottságja.

5 Kötet 3 frt. 15 kr. új pénz.

Eötvös József

BÁRÓ

MINDEN MUNKÁI.

GRÓF MIKÓ IMRE

ERDÉLYI

TÖRTÉNELMI ADATOK.

1—3 Kötet 4 frt. 74 kr. új pénz.

JÓSIKA MIKLÓS

MINDEN MUNKÁI

PODMANITZKY FRIGYES BÁRÓ

Uti naplóból.

2 frt. 10 kr. új p.

A fekete domino.

Regény két kötetben.

2 frt. 10 kr. új p.

Az alföldi vadászok tanyája.

Regény négy kötetben.

4 frt. 20 kr. új p.

Tessék ibolyát venni.

Regény 5 kötetben.

5 frt. 30 kr. új p.

JÓKAI MÓR.

MINDEN MUNKÁI.

KISFALUDI SÁNDOR
MINDEN MUNKÁI

6 kötetben.

6 frt. 30 kr. új pénz.

Nagy kiadás egy kötetben.

4 frt. 20 kr. új pénz.

KÖLCSEY FERENCZ

MINDEN MUNKÁI

6 Kötet.

7 frt. 35 kr. új pénz.

KISFALUDI KÁROLY

MINDEN MUNKÁI

6 Kötet.

7 forint 35 kr. új pénz.

